

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta

Bakalářská práce

2015

Rudolf Khol

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Katedra pomocných věd historických a archivnictví

Snahy o záchranu hradu Frymburk u Nového Hrádku
(od poloviny 20. století do současnosti)
Bakalářská práce

Autor: Rudolf Khol
Studijní program: B 7105 Historické vědy
Studijní obor: Archivnictví - historie
Vedoucí práce: prof. PhDr. František Musil, CSc.

Hradec Králové, 2015

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta

Zadání bakalářské práce

Autor: Rudolf Khol

Studijní program: B7105 Historické vědy

Studijní obor: Archivnictví - historie

Název závěrečné práce: Snahy o záchranu hradu Frymburk u Nového Hrádku (od poloviny 20. století do současnosti)

Název závěrečné práce AJ: Effort for Preservation of the Castle Frymburk by Novy Hradek (Since Middle of 20th Century - Until Now)

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Stručný obsah: Bakalářská práce si klade za úkol analyzovat snahy o záchranu hradu Frymburk u Nového Hrádku od poloviny 20. století do současnosti. Zaměří se na působení památkové péče a zásahy státu, na snahy místních patriotů o záchranu hradu, aktivity občanských iniciativ a také na činnost současných majitelů hradu. Práce bude také mapovat jednotlivé studie, projekty, průzkumy, plány a koncepce na záchranu hradu. Metody zpracování: Analýza pramenů a chronologická metoda. Literatura nebo archivní fondy: Vzhledem k charakteru práce a absenci literatury k danému tématu se její zpracování opírá o archivní a orální prameny. Archivní fondy a další prameny: ONV Náchod - Hrad Frymburk 1960, 1968, 1973 (SOkA Náchod); Pamětní knihy Nového Hrádku (SOkA Náchod); Složka hrad Frymburk (odborná spisovna NPÚ ÚOP v Josefově); Složka hrad Frymburk (úřad městyse Nový Hrádek); Archiv Společnosti ochránců památek ve východních Čechách; osobní záznamy Anny Markové, kronikářky městyse Nový Hrádek; osobní svědectví Zdeňka Steklého, někdejšího správce hradu Frymburk.

Garantující pracoviště: Katedra pomocných věd historických a archivnictví, Filozofická fakulta

Vedoucí práce: prof. PhDr. František Musil, CSc.

Konzultant:

Oponent: PhDr. Zdeněk Zahradník

Datum zadání závěrečné práce: 13. 3. 2014

Datum odevzdání závěrečné práce:

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval (pod vedením vedoucího bakalářské práce) samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 22. března 2015

Anotace

KHOL, RUDOLF. *Snahy o záchranu hradu Frymburk u Nového Hrádku (Od poloviny 20. století do současnosti)*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2015, 64 stran.

Bakalářská práce.

Předkládaná práce pojednává o osudech východočeského hradu Frymburk u Nového Hrádku v období od 2. poloviny 20. století do současnosti. Cílem práce bylo především zmapovat veškeré snahy o záchranu hradu v daném období, a to jak ze strany státu, tak ze strany místních patriotů, občanských iniciativ a později také jeho právoplatných majitelů. Práce čerpá téměř výhradně z archivních pramenů, odborných spisů, složek úřadů, svědectví pamětníků a pouze okrajově z literatury. První kapitola práce obsahuje seznam použitých zkratek, následuje úvod, třetí kapitola podává stručný nástin historie hradu. Další kapitola se věnuje pokusu o zařazení hradu do typologie a popisu stavebního vývoje. Stěžejní část představuje pátá kapitola, která popisuje a analyzuje snahy o záchranu hradu od 2. poloviny 20. století do současnosti. Poslední dvě kapitoly práce tvoří závěr a seznam pramenů a literatury. Práce přináší mnohé poznatky a závěry, které umožní čtenáři zhodnotit veškeré snahy a reálné možnosti konzervace této hradní zříceniny ve sledovaném období.

Klíčová slova: Frymburk, hrad, Nový Hrádek, památková péče, 2. pol. 20. století

Annotation

KHOL, RUDOLF. *Efforts to Save the Castle of Frymburk at Nový Hrádek (From the Mid-20th Century till the Present Day)*. Hradec Králové: Faculty of Arts, University of Hradec Králové, 2015, 64 pages.

Bachelor's thesis.

The presented thesis deals with the destiny of the East-Bohemian castle of Frymburk at Nový Hrádek in the period from the mid-20th century till the present day. The main objective of this work is to map all the efforts to save the castle in the given period on the part of the state as well as the local patriots, citizen initiatives and later also its lawful owners. The work draws almost exclusively on archival sources, scholarly treatises, authorities' folders, testimonies of contemporaries and just marginally on literature. The first part of the work is a list of used abbreviations followed by the introduction, the third section is a brief outline of the history of the castle. The next chapter deals with the attempt to incorporate the castle into a typology and the description of the structure development. The crucial part is the fifth chapter describing and analysing the endeavours to save the castle from the mid-20th century till the present day. The last two chapters of the work consist of the conclusion and the list of sources and literature. The work presents numerous findings and conclusions, which will enable a reader to assess all the efforts and actual possibilities of preservation of this castle ruin in the period in question.

Keywords: castle, Frymburk, Nový Hrádek, historic preservation, mid-20th century

Rád bych touto cestou poděkoval vedoucímu této bakalářské práce, prof. PhDr. Františku Musilovi, CSc., za jeho cenné rady, připomínky a náměty.

Dále bych rád poděkoval těm, bez kterých by tato práce nikdy nevznikla. Děkuji Janu Stoklasovi za jeho přátelství a podporu po celou dobu studia na Univerzitě Hradec Králové, PhDr. Ludmile Žlábkové za cenné rady a korektury, Bc. Janě Jelínkové za její připomínky, optimismus a morální podporu, Anně Markové za ochotu a zajímavé osobní vzpomínky, Bc. Kláře Kořanové a Mgr. Janu Štětinovi za odbornou konzultaci, Mgr. Janu Čížkovi ze Státního okresního archivu Náchod a Ing. Jiřímu Slavíkovi z Národního památkového ústavu, (územního odborného pracoviště v Josefově) za četné konzultace a spolupráci a také za to, že mi ukázali správný směr, starostovi městyse Nový Hrádek Bc. Zdeňku Drašnarovi, za jeho ochotu a za zpřístupnění cenných materiálů, Vratislavu Husákovi z Městského úřadu v Náchodě za vstřícnost a za pomoc, MUDr. Jaroslavu Thierry Křížovi, Ph.D., za konzultaci překladů německých textů.

V neposlední řadě bych rád poděkoval celému kolektivu zaměstnanců Porodnicko-gynekologické kliniky Fakultní nemocnice Hradec Králové za jejich podporu a porozumění.

OBSAH:

1. Seznam použitých zkratk.....	2
2. Úvod.....	4
3. Stručný nástin historie hradu od první zmínky do současnosti.....	5
4. Pokus o zařazení hradu do typologie, popis stavebního vývoje.....	6
5. Snahy o záchranu hradu od 2. poloviny 20. století do současnosti.....	11
5.1 Léta 1950 – 1968: období jednání, rozborů a návrhů.....	11
5.2 Nadějná sedmdesátá léta 20. století.....	20
5.3 Léta osmdesátá – odsouzení hradu k zániku.....	28
5.4 Činnost Kruhu přátel hradu Frymburku – nová naděje na záchranu hradu.....	42
5.5 Správce hradu Zdeněk Steklý a jeho činnost na hradě v letech 1994 – 1996.....	48
5.6 Aktivita Společnosti ochránců památek ve východních Čechách v letech 2007 - 2010.....	53
5.7 Změna majitele hradu a činnost Nového kruhu přátel hradu Frymburku.....	56
6. Závěr.....	62
7. Seznam pramenů a literatury.....	63
7.1 Archivní prameny.....	63
7.2 Orální prameny.....	63
7.3 Ostatní prameny.....	63
7.4 Literatura.....	63
7.5 Studie a články.....	64

1. Seznam použitých zkratek

Bc. – bakalář

cm – centimetr

č. – číslo

č. j. – číslo jednací

č. p. – číslo popisné

ČSL – Československé státní lesy

ČSOPa – Český svaz ochránců památek

ČSTV – Československý svaz tělovýchovné jednoty

GP – Generální podnik

h – hodina

ha – hektar

Ing. – inženýr

Ing. arch. – inženýr architekt

inv. č. – inventární číslo

IRP – Interprojekt

KaSS – Kulturní a společenské středisko

KNV – Krajský národní výbor

KPHF – Kruh přátel hradu Frymburku

KSSPPOP – Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody

kart. – karton

Kč – Korun českých

Kčs – Korun československých

m – metr

m³ – metr krychlový

MěÚ – Městský úřad

Mgr. – magistr

MK – Ministerstvo kultury

MNV – Místní národní výbor

NKPHF – Nový kruh přátel hradu Frymburku

NPÚ – Národní památkový ústav

ONV – Okresní národní výbor

PhDr. – philosophiae doctor – doktor filozofie

q – metrický cent

Sb. – sbírka

SHP – Stavebně historický průzkum

SOA – Státní oblastní archiv

SOkA – Státní okresní archiv

SOPVČ – Společnost ochránců památek ve východních Čechách

SPP – Státní památková péče

SPZHK – Sdružení pro záchranu hradu Kumburku

s. – strana

SÚPPOP – Státní ústav památkové péče a ochrany přírody

SÚRPMO – Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů

ÚOP – územní odborné pracoviště

Vč – Východočeský

zn. – značka

2. Úvod

Východočeský hrad Frymburk u Nového Hrádku náleží k významným kastelologickým památkám našeho regionu a můžeme říci, že i celého našeho území. Jeho bohatá historie a stavební podoba vždy přitahovaly (a stále přitahují) zájem badatelů. V posledním desetiletí se díky výzkumům archivních pramenů a průzkumu v terénu podařilo vyřešit některé důležité otázky a uvést na pravou míru několik omylů. Mnoho problémů však stále zůstává nevyřešeno a spousta prázdných bílých míst v dějinách hradu čeká na své vyplnění.

Cílem této bakalářské práce je detailně zmapovat a popsat osudy hradu Frymburku od 2. poloviny 20. století do současnosti. Toto téma nebylo v dosavadních studiích o hradu uspokojivě zpracováno. Práce má především zodpovědět otázku nakolik byly ve sledovaném období reálné snahy o konzervaci a zajištění hradní zříceniny a co konkrétně bylo v této věci vykonáno.

Jelikož k danému tématu neexistuje adekvátní literatura, opírá se tato práce především o archivní prameny, vzpomínky pamětníků a soudobé dokumenty. Hned od počátku heuristiky jsem narazil na problém, jenž mě do jisté míry překvapil a který by měl být do budoucna předmětem zamyšlení. Jedná se o značnou neuspořádanost a roztříštěnost materiálů týkajících se hradu Frymburk. Proto jsem při zpracování této studie musel navštívit vedle několika archivů a spisoven i další místa a nutno podotknout, že se někdy jednalo o práci doslova o detektivní. Značná část materiálů je uložena ve Státním okresním archivu (SOKA) Náchod, další pak v odborné spisovně Národního památkového ústavu (NPÚ), územního odborného pracoviště (ÚOP) v Josefově. Velmi významná složka je uložena na úřadě městyse Nový Hrádek. Další důležitý spis, týkající se daného tématu, je uložen na Městském úřadě (MěÚ) v Náchodě. A konečně několik jednotlivin se nachází v Národním archivu v Praze. Neméně důležité byly pro mou práci také vzpomínky pamětníků, které jednak dokreslily celkový obraz situace a také mi pomohly pochopit vzájemné souvislosti a vztahy. Bez těchto vzpomínek by to nebylo možné. Z výše uvedených důvodů zastávám názor, že by do budoucna mělo dojít minimálně k pořízení kopií důležitějších materiálů a k jejich uložení v SOKA Náchod, kam zcela jistě vždy povedou první kroky badatelů, kteří se budou zajímat o toto téma. Ti by se tak již nesetkali se stejným problémem, na který jsem narazil při zpracování této práce já.

Přestože je stěžejním tématem práce analýza snah o záchranu hradu Frymburk v období od 2. poloviny 20. století do současnosti, obsahuje práce také stručný nástin celé historie hradu, popis jeho stavebního vývoje a pokus o zařazení hradu do typologie.

Tato práce si klade zároveň i jeden větší cíl. Mohla by být v budoucnu využita při zpracování komplexní monografie o hradu Frymburk, o níž se již delší dobu hovoří. V nedávné době se díky archivnímu výzkumu podařilo vyvrátit jeden z omylů (opuštění poničeného hradu po třicetileté válce), který vznikl právě z nedostatečného zpracování tématu. Proto se domnívám, že by bylo

účelné, aby autorský kolektiv zpracoval monografii o hradu Frymburk, která by reflektovala nejnovější poznatky z posledních výzkumů. Odborná i laická veřejnost by tak do ruky dostala titul, který by jí přinesl veškeré informace o této zajímavé a hodnotné památce Orlických hor.

3. Stručný nástin historie hradu od první zmínky do současnosti

Hrad Frymburk byl založen pravděpodobně na sklonku 13. století nebo na počátku 14. století.¹ Dosavadní výzkum archivních pramenů nepřinesl odpověď na otázku, kdo byl jeho zakladatelem. Víme však bezpečně, že si stavba hradu musela díky jeho pozoruhodné architektonické podobě vyžádat obrovské náklady. Hrad tedy musel nechat postavit některý z významných a majetných rodů té doby.

První nepřímá písemná zpráva o hradě pochází z 11. června 1354, kdy je zmiňován blíže neznámý Matouš, používající přídomek z Frymburka, který vykonával patronátní právo ke kostelu v Olešnici v Orlických horách.² Hrad měl pak prokazatelně v držení rod pánů z Lipé, konkrétně Čeněk z Lipé (zmiňovaný v roce 1362) a Jindřich z Lipé, který roku 1364 prodává panství frymburské Janovi z Lichtenburka. Od roku 1376 se hrad nacházel v držení Štěpána a Jana z Opočna. Na sklonku sedmdesátých let 14. století došlo s největší pravděpodobností k rozdělení rodového majetku. Tehdy Frymburk připadl společně s okolními vesnicemi a částí Dobrušky Janovi. Ten na hradě sídlil a dal si přídomek Jan z Frymburku. Poté hrad vlastnil jeho synovec Jan Městecký z Opočna. Za něj byl také hrad během husitských válek obléhán.³ Po Janovi Městeckém z Opočna držel Frymburk Jiřík z Dubé a z Vízmburku, který 12. prosince 1432 potvrzuje listinou vydanou na hradě Frymburk obci města Dobrušky práva magdeburská a hradecká. Na počátku 16. století hrad vlastnil rod Andělů z Ronovce.

Před rokem 1534 prodal Achylles Anděl z Ronovce celé panství Janu Trčkovi z Lípy a na Lipnici za 2750 kop českých grošů. Dalšími změnami majetkových poměrů se hrad Frymburk postupně dostal k opočenskému panství. Na sklonku 16. století byl opuštěný a nikdo v něm nebydlel. Dosavadní dostupná literatura uvádí, že v roce 1628 hrad při velkém selském povstání vyplenili

1 Srovnej August SEDLÁČEK: *Hrady, zámky a tvrze království českého*. Díl druhý. Hradecko. Praha 1883, s. 63; Dobroslava MENCLOVÁ: *České hrady*. Díl první. Praha 1972, s. 378; Tomáš DURDÍK: *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, Praha 2009, s. 141. August Sedláček se domníval, že hrad povstal nejpozději asi na počátku 14. století. Dobroslava Menclová kladla jeho postavení do prvního dvacetiletí 14. století. Tomáš Durdík byl toho názoru, že hrad vznikl v průběhu prvé poloviny 14. století.

2 Jednou z nejvíce pravděpodobných teorií je, že hrad založili při svém vrcholně kolonizačním působení v Orlických horách páni z Lipé. Ti měli na svých panstvích vybudovanou lenní soustavu. Hypoteticky lze uvažovat o tom, že neznámý Matouš byl leníkem pánů z Lipé a z tohoto titulu pak uváděl i kněze ke kostelu. K této problematice František MUSIL, *Několik poznámek ke starším dějinám Podorlicka*, in: Orlické hory a Podorlicko: sborník vlastivědných prací, Okresní muzeum Orlických hor 10, Vamberk, 2000, s. 15-23.

3 August Sedláček nepředpokládá dobytí hradu, jelikož je roku 1427 Frymburk zmiňován jako schopný obrany: „Roku 1427 měl Jan dosti hradů pevných, z nichž nepřítelům svým odpirati mohl, zejména Lichtemburk, Žampach, Landšperk a Frymburk.“ In: August SEDLÁČEK: *Hrady, zámky a tvrze království českého*. Díl druhý. Hradecko. Praha 1883, s. 64.

sedláci.⁴ Roku 1634 bylo panství (jehož součástí byl i hrad Frymburk) zkonfiskováno a přešlo na královskou komoru. V roce 1636 získali hrad Rudolf a Jeroným Colloredo Waldsee. Následně se z literatury dovídáme, že švédské jednotky důstojníka Banéra při svém tažení českou zemí během třicetileté války hrad vypálily.⁵ Až do nedávné doby se předpokládalo, že hrad byl pravděpodobně zničen a opuštěn.⁶ V první polovině 18. století byl však Frymburk pravidelně opravován, jednotlivé místnosti byly vybaveny nábytkem a okna v místnostech zasklena.⁷ Na počátku slezských válek (prokazatelně roku 1742) byl hrad vybaven dělostřeleckou výzbrojí a příležitostně asi sloužil k pobytu vojska. Po roce 1750 byl hrad opravován již jen nárazově a začal zřejmě rychleji podléhat zkáze.

Období 19. století je v dějinách hradu dosud prázdným místem a mnoho o něm nevíme.⁸ V roce 1925 přešlo vlastnictví hradu koupí na rod Bartoňů-Dobenínů. Ve čtyřicátých letech 20. století byla provedena částečná oprava hradní brány, teras a části hradby. V roce 1948 byl hrad zestátněn a jeho správu převzal podnik Československé státní lesy. Po změně politických poměrů v roce 1989 o záchranu hradu usilovalo v letech 1991-1993 občanské sdružení Kruh přátel hradu Frymburka. Hrad byl v roce 1992 vrácen potomkům jeho původních majitelů, rodině Bartoňů-Dobenínů. V letech 1994-1996 měl hrad v pronájmu Zdeněk Steklý a byla provedena oprava vstupní brány. V letech 2007-2010 bylo iniciátorem záchrany hradu občanské sdružení Společnost ochránců památek ve východních Čechách. V roce 2010 hrad koupili Miloslav a Miroslava Kahounovi, v jejichž majetku je objekt dodnes.

4. Pokus o zařazení hradu do typologie, popis stavebního vývoje

Hrad Frymburk u Nového Hrádku bezesporu patří mezi nejzajímavější objekty na našem území.

4 August Sedláček k tomu uvádí: „*Když vzniklo veliké povstání selské na panství Opočenském (r. 1626), ztekli pryč sedláci hrad Frymburský a vytloukli jej do konce.*“ In: August SEDLÁČEK: *Hrady, zámky a tvrze království českého*. Díl druhý. Hradecko. Praha 1883, s. 66. Rok 1626 je však uveden chybně. K problematice povstání např. Václav MATOUŠ, *Velká selská rebelie na opočenském panství roku 1628*, in: Orlické hory a Podorlicko: sborník vlastivědných prací, Okresní muzeum Orlických hor 11, Rychnov nad Kněžnou, 2001, s. 160-165.

5 Údaje o této události se v literatuře rozcházejí. Můžeme nalézt roky 1629, 1630, 1638 a 1639. Vpádem švédské armády do Čech se detailně zabýval Jiří Hofman. Jeho výzkum dokládá, že se švédské jednotky generála Johana Gustafssona Banéra v Čechách pohybovaly od jara 1639 do března roku 1640. Jestliže byl tedy hrad Frymburk švédskými jednotkami obsazen a poškozen, pak k tomu muselo dojít někdy během tohoto období. Viz Jiří HOFMAN: *Švédský vpád do Čech 1639/40 – různé aspekty soužití okupační armády a civilního sektoru na příkladě měst*. Magisterská práce. Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, Katedra historie, Olomouc 2009.

6 Tuto domněnku vyvrátil nedávný výzkum archivních pramenů z 18. století Mgr. Jana Čížka ze SOKA Náchod.

7 K tomu blíže Jan ČÍŽEK, *Stavební dějiny hradu Frymburku v 18. století*, in: Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Josefově, ediční řada Monumenta vivent sv. 2, Jaroměř-Josefov 2012, s. 71-76.

8 Nové poznatky k dějinám hradu v 19. století by mohl přinést aktuální výzkum archivních pramenů prováděný ve Státním oblastním archivu v Zámrsku. Viz Rudolf KHOL, *Několik poznámek k nejnovějšímu výzkumu stavebních dějin hradu Frymburk a stručný nástin činnosti Kruhu přátel hradu Frymburku*, in: AD HONOREM: sborník vydaný při příležitosti sedmdesátých narozenin PhDr. Jiřího Němečka, Společností ochránců památek ve východních Čechách, Hradec Králové, 2013, s. 107.

Jeho dispoziční řešení, stavební vývoj a otázka typologie byly a stále jsou předmětem bádání mnoha odborníků. Bez podrobnějšího výzkumu hradní věže a celého areálu není možné Frymburk jednoznačně zařadit do žádné z dosud známých kategorií.

Poprvé byl hrad prozkoumán a zmapován v roce 1842. Text i s ilustrací byl zařazen do hodnotné kompilace o českých hradech Františka Alexandra Hebera.⁹

V osmdesátých letech 19. století provedl terénní a archivní průzkum August Sedláček. V publikaci o hradech, zámcích a tvrzích království českého se s textem objevil také schematický půdorys hradu s lokalizací místností a příslušenství.¹⁰

Ve sledovaném období se jako první hradu komplexně věnoval Robert Řemínek. V letech 1960 - 1963 zpracoval rozbory hradu a nákresy jeho rekonstrukce. Hrad označil takto: „*Jednoduché řešení nejstarších hradů v Čechách raně gotické – takřka románského půdorysu a hmotnosti.*“¹¹ V pozdějších letech své stanovisko rozvinul a doplnil. Ve zhodnocení uvedl, že je hrad Frymburk ojedinělou aplikací gotických porýnských staveb a má zcela odvozeně svůj protějšek v německém Slezsku, v hradě Kinastu. Hrad je dle Řemínka v Čechách určitou odchylkou od běžných typů. Na malém prostoru vznikl fortifikačně velice odolný objekt, který je architektonicky neopakovatelný.

V roce 1972 se Frymburk objevil v obsáhlém díle Dobroslavy Menclové,¹² která ho zařadila Tve mezi hrady expresivní gotiky z konce 13. a prvé poloviny 14. století, konkrétně do kategorie hradů s obalovou zdí a zaoblenými rohy.

V roce 1977 vznikl podrobný stavebně historický průzkum hradu, který zpracoval Státní ústav pro rekonstrukce památkových měst a objektů (SÚRPMO). Dobroslav Líbal a Alena Lišková při srovnání hradní věže na Frymburku s jinými objekty dospěli k názoru, že se její rozměry blíží západoevropským a křižáckým věžím donjonového typu ze 12. století: „*Frymburk představuje tudíž velmi podivuhodný a ojedinělý příklad aplikace věže typu donjonu na gotickém hradě... Podivuhodným zjevem je i mimořádně silná hradba horního hradu, jež spolu s velkou věží tvořila skutečně nesmírně pevné, nedobytné jádro. Bylo by možno dokonce namítnouti, že frymburský horní*

9 Franz Alexandr HEBER: *Böhmens Bergen III, Vesten und Bergschlösser*. Leitmeritz 1845, s. 113-115. Text obsahuje dějiny hradu a popis stavu hradu v době jeho navštívení Carlem Friedrichem Fischerem v létě roku 1842. V této souvislosti bych chtěl upozornit na drobné nepřesnosti v článku Jiřího Slavíka, *Droby z dějin hradu Frymburka* (pozn. 17). Jiří Slavík s odkazem na výše uvedenou Heberovu publikaci uvádí, že byl hrad podle tvrzení pamětníků kolem roku 1770 ještě pod střechou a všude byly podlahy. Fischer však pouze konstatuje, že hrad leží téměř osmdesát let v ruinách. Starý muž z Nového Hrádku, kterého v roce 1842 Fischer na hradě potkal, uvedl, že zámek prý býval zastřešen. Poté, co již nechtěla vrchnost vydávat další prostředky na udržování hradu, se propadla střecha, stropy místností nasákly deštěm a zřítily se. Poté již nikde nebyl k dispozici takový taneční parket, jako býval na zámku Frymburku, kam mohli mladí a staří chodit o posvícení tancovat a popít pivo.

10 August SEDLÁČEK: *Hrady, zámky a tvrze království českého*. Díl druhý. Hradecko. Praha 1883, s. 60-66.

11 Úřad městyse Nový Hrádek, složka hrad Frymburk, nezpracováno. Rekonstrukce hradu ze 13. století; rekonstrukce hradu v době Jana Městeckého z Opočna (husitské války); rekonstrukce starého předhradí, hradu a nového předhradí; rekonstrukce zadního hradu. Robert Řemínek, konzervátor pro Nové Město nad Metují – Orlické hory, září-prosinec 1960.

12 Dobroslava MENCLOVÁ: *České hrady*. Díl první. Praha 1972, s. 376-379.

*hrad s obrovitou věží a nadměrně masivní hradbou patří až pozdní gotice. Tuto námitku vyvracejí kategoricky nejen údaje pramenů, ale především hrad samotný, celým svým uspořádáním zařízený na pasivní obranu... Frymburk nutno charakterizovat dosud jako raně gotický hrad. Sevřené uspořádání hradního jádra s mimořádně mohutnou věží je u nás jedinečné. Třeba tu nadhoditi dosud zcela temnotou zahalené vztahy k hradnímu stavitelství západní Evropy.*¹³

Dalším, kdo se věnoval hradu Frymburk a jeho architektuře, byl Zdeněk Gardavský.¹⁴ Ten ve své studii z roku 1992 konstatoval, že vzhledem k zakulacení západních nároží, což je ve srovnání s jinými objekty dokladem vzniku na začátku 14. století, nejde o hrad staršího typu. Tehdy ještě stavitelé hradů teprve shromažďovali zkušenosti o jejich obraně a opevňování. Zakladatel hradu měl zcela jistě rozvinutý smysl pro fortifikaci, o čemž svědčí poloha hradní věže, její dimenze a řešení. To dle Gardavského předpokládá vznik hradu až po odeznění masivní vlny zakládání hradů mezi 2. polovinou až koncem 13. století.

Je třeba zmínit také bádání archeologa Bohumíra Dragouna, který své poznatky zveřejnil v brožuře z roku 1992.¹⁵ Věž na Frymburku přirovnal k západoevropským a křižáckým donjonům z 12. století. Celou dispozici hradu však chápal jako jednotný promyšlený celek a odmítl datování objektu omezit na jeho jediný článek či detail. Dle Dragouna hrad vznikl na přelomu 13. a 14. století.

Tomáš Durdík, jeden z našich nejvýznamnějších kastelologů, ve svých posledních pracích označil stavební řešení Frymburku takto: „*Frymburk náleží mezi naše nejpodivuhodnější hrady první poloviny 14. století. Původ jeho kuriózní věže bude muset ještě být předmětem detailního studia. Celek je možno nejspíše považovat za velmi svéráznou variantu blokové dispozice, jejíž velká věž získala zcela neobvyklou podobu.*“¹⁶

Studiem hradu se dlouhodobě zabývá Jiří Slavík z NPÚ, jehož práce přinesly další zajímavé poznatky k dějinám hradu a k jeho podobě.¹⁷

Zatím nejpodrobnější a nejucelenější studii o hradu Frymburk zpracovali v roce 2010 Klára Kořanová a Jan Štětina.¹⁸ Následující popis stavebního vývoje vychází především z této práce a z

13 NPÚ ÚOP v Josefově, odborná spisovna, složka Frymburk hrad. LÍBAL, D.; LIŠKOVÁ, A.; MÁCHA, O: Hrad Frymburk, okres Náchod, Stavebně historický průzkum, SÚRPMO, Praha 1977, s. 22-23.

14 Zdeněk GARDAVSKÝ, *Úvaha nad hradem Frymburkem*, in: Frymburský almanach, Nový Hrádek 1992, s. 17-25.

15 Bohumír DRAGOUN: *Frymburk*, Nový Hrádek 1992.

16 Tomáš DURDÍK: *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, Praha 2009, s. 141.

17 Jiří SLAVÍK, *Tři nejstarší vyobrazení hradu Frymburka*, in: Dodatek k výroční zprávě Národního památkového ústavu v Pardubicích za rok 2003, Pardubice 2004, s. 5-7; Jiří SLAVÍK, *Drobtý z dějin hradu Frymburka*, in: Panorama z přírody, historie a současnosti Orlických hor a podhůří 17, 2009, s. 61-64.

18 Klára KOŘANOVÁ – Jan ŠTĚTINA: *Frymburk – hrad u Nového Hrádku*, rukopis, 2010, 49 stran. Tato studie vychází z postupové práce Klára MACHOVÁ, *Hrad Frymburk* (postupová práce), Katedra dějin umění FF UP v Olomouci, Olomouc 2005. Klára Kořanová (rozená Machová) pochází z Nového Hrádku (na jehož katastru se nachází i hrad Frymburk). Jan Štětina je zaměstnancem NPÚ ÚOP v Kroměříži a zabývá se výzkumy, průzkumy a dokumentací nemovitých kulturních památek. Děkuji autorům výše uvedené studie za její zpřístupnění pro účely zpracování této bakalářské práce.

terénního výzkumu.

Není pochyb o tom, že hrad byl postaven podle pečlivě připraveného plánu a promyšlené strategie obrany. Hrad stojí na skalní ostrožně ze tří stran strmé. Celý komplex se skládá z horního hradu, který má půdorys lichoběžníku, a z předhradí. Orientace areálu je severovýchod – jihozápad v závislosti na průběhu ostrohu. Nejprve vznikla věžová stavba ve východní části areálu, k níž byla postupně navázána hradba směrem na západ. V západní části areálu se nacházely kamenné terasy pro nájezd do horního hradu a hospodářské budovy. Pozdější přístavbou je zídka mezi věží a zástavbou v jihozápadním koutě nádvoří.

Předhradí je tvořeno nepravidelným lichoběžníkem. Na jihozápadě je do obvodové zdi vestavěna budova lesovny, na severu pak stodola a další stavení. Přestavbu lesovny lze datovat nejdříve na přelom 18. a 19. století.¹⁹ Uvnitř předhradí můžeme spatřit krátký úsek hradby na severu, který je téměř bez líce. Dosud je zde patrný její ochoz a torzo poprsní zídky. Jestli byla zakončena cimbuřím dnes nezjistíme, jelikož byla její koruna při opravách ve čtyřicátých letech 20. století zarovnána a zpevněna kvůli uchycení šindelové stříšky.

Jádro horního hradu má tvar lichoběžníku. Nádvoří je široké 22 m (u brány), 28 m (u věže) a dlouhé 27 m (od vchodu k věži). V severovýchodní části stojí objekt hradní věže, posunutý severně od podélné osy hradu. Má nepravidelný půdorys, průměr okolo 18,5 m²⁰ a výšku asi 15 m. Věž se směrem vzhůru lehce kónicky zužuje. Spodní část věže by mohla být plně vyzděna, což nelze bez dalšího průzkumu nijak ověřit.²¹ Na straně z nádvoří se nachází v plášti věže rozsáhlá vybourávka sahající až do hloubky 6,2 m dovnitř věže.²² Ve vyšších částech věže jistě existovaly interiéry. Otvory ve věži na straně nádvoří, orientované k severozápadu a k jihozápadu, bychom mohli považovat za vstupní otvory do těchto interiérů.²³ Obvodová hradba se zachovala po celém obvodu jádra zhruba do výše 8-9 m při síle 3,5-4 m.

19 K tomu Klára Kořanová a Jan Štětina ve svém rukopisu (pozn. 18) uvádějí, že budova lesovny prošla několika stavebními fázemi, o čemž svědčí zazděné podélné okénko s dřevěným ostěním nebo i segmentově zakončené nejsevernější okno. Pozdější úpravy budovy lze datovat na přelom 18. a 19. století. Svědčí o tom zjednodušený erb knížat Colloredo-Mannsfeldů umístěný na omítce lesovny. Tento spojený erb byl potvrzen roku 1789, kdy začal být užíván.

20 Skutečný průměr věže s definitivní platností prokázalo geodetické zaměření stávajícího stavu hradu ze září 2013. Její rozměry činí ve směru západ-východ 18,89 m a ve směru jih-sever 19,71 m. Bereme-li v úvahu šířku věže až po okraj vnější hradby na severní straně, pak její průměr činí 20,30 m.

21 Tuto hypotézu poprvé vyslovil již Robert Řemínek, nikoliv Zdeněk Gardavský, jak uvádějí ve svém rukopisu Klára Kořanová a Jan Štětina (pozn. 18).

22 Viz Heber (pozn. 9), s. 115. Carl Friedrich Fischer, který hrad navštívil v roce 1842 uvedl, že vyhloubenina byla vytvořena před nedávnou dobou. V rukopisu Kláry Kořanové a Jana Štětiny (pozn. 18) se s odkazem na Fischera objevuje informace o neznámém podnikateli, který se zde pokoušel najít hradní pokladnici. Ten si měl vzít na pomoc stroj, který dokázal probourat železnou stěnu, ale neuspěl. Ve Fischerově textu však takováto informace uvedena není.

23 Z těchto otvorů ve věži se zachovaly pouze vnitřní části špalet. U portálku na jihovýchodní části věže se dochoval vnitřní segmentový záklenek, který hrozí zřícením. Záklenek druhého otvoru se již provalil. Pravděpodobně k tomu došlo vlivem mimořádně nepříznivého počasí v zimním období let 1975/76. Fotografie ze stavebně historického průzkumu z roku 1977 již tento záklenek nezachycují.

Vstupní brána je umístěna mírně severně od osy hradního jádra. Původní terén je zvednutý, je tedy možné, že branou mohl projet i jezdec na koni a nemusela být pouze vstupem pro pěší. Vstup byl chráněn spouštěcím hřebenem ovládaným pomocí řetězů a rumpálu. Po obou stranách brány se dochovaly drážky, ve kterých se hřeben pohyboval. Na severní straně se nacházejí v hradbě čtyři okenní otvory a další tři otvory. Ve zdivu jižní hradby se v nejzápadnější části nachází trojice stejně vysokých oken a podobného vzhledu jako na severní straně. Dále směrem na východ následuje vyústění obdélného kanálku, jehož účelem pravděpodobně bylo odvádět srážkovou vodu z nádvoří. Ve východní části jižní hradby se pak objevuje velký otvor, který je z bezpečnostních důvodů zakrytý.

Nádvoří je zasypané sutí a její nejvyšší vrstvy leží podél hradeb, kde se pod sutí nachází zástavba. Pozůstatky hradního paláce se nacházejí v jihozápadním rohu nádvoří, kde je zasypaná místnost bývalého přízemí s rozměry 4,5x6 m. V místnosti lze spatřit zasypaný výklenek a může se jednat buď o okno, nebo spíše o průchod do dalšího, zcela zasypaného prostoru přízemí. O tom svědčí i okno v jižní zdi. Na vrcholu západní hradby, v úrovni patra, se nachází pozůstatek okenní špalety.²⁴ Ta dokládá mladší stavební fáze hradu. Ve východní části nádvoří je vyhloubena ve skalním podloží studna.

Jihovýchodní kout nádvoří byl dodatečně oddělen kamennou zdí se dvěma otvory, postavenou mezi jižní hradbou a věží. Za ní se nachází u věže pozůstatek objektu, který by hypoteticky mohl být kuchyní.²⁵ V nejvýchodnější části prostoru u věže se nachází místnost trojbokého tvaru. Tato zčásti zasypaná místnost s lomenou valenou klenbou musela být velmi vysoká, jelikož původní vstupní portál není pod sutinami vůbec patrný.

Celková situace hradu Frymburk svědčí o promyšleném způsobu výstavby. Jeho stavitel nechal vybudovat fortifikačně velmi odolný objekt se silnými a pevnými zdmi. Celému areálu vévodí mohutná válcová věž, jejíž vnitřní dispozice a zcela jasně prokazatelný účel zůstávají zatím velkou neznámou. Stejně tak není dosud možné bez archeologického průzkumu zrekonstruovat podobu paláců v nádvoří hradu, jejichž pozůstatky se nacházejí pod hromadou sutí. Vnitřní přízemní prostor paláce při jižní stěně nádvoří je zasypán sutí a s největší pravděpodobností se zde nachází vstup do dalšího prostoru. Podobná situace je i v jihovýchodním koutu nádvoří, kde se nachází velká, zčásti zasypaná místnost, jejíž podobu nelze kvůli nánosům sutí zrekonstruovat a zaměřit.

24 K tomu Jiří Slavík uvádí: „*Koruna obvodové hradby se dochovala v kolísající výšce, v oblasti jižně průjezdu brány její plynulý průběh narušuje nevysoký střep zdiva, ukončený na jihu lícem s nevelkou plochou hladké omítky bílé barvy, poškozenou rytím podpisů a monogramů návštěvníků. Zřejmě se jedná o špaletu okenního či arkýřového otvoru v obytném či reprezentačním prostoru 3. podlaží (1. či 2. patra).*“ In: Hrad Frymburk, k. ú. Nový Hrádek, okr. Náchod, Jihozápadní nároží, Aktualizace stavebně historického průzkumu, Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Josefově, Ing. Jiří Slavík, červen – červenec 2010.

25 Tuto domněnku vyslovil Zdeněk Gardavský ve své studii z roku 1992 (pozn. 14).

5. Snahy o záchranu hradu od 2. poloviny 20. století do současnosti

5.1 Léta 1950 - 1968: období jednání, rozborů a návrhů

Zřícenina hradu Frymburk byla JUDr. Václavu Bartoňovi-Dobenínovi v roce 1948 společně s dalším majetkem zkonfiskována. Hrad byl veden jako lesní pozemek a připadl do správy Československých státních lesů (ČSL). Již brzy poté, v únoru 1950, upozornil Václav Příbyl na neutěšený stav objektu Státní památkový úřad. Místní národní výbor (MNV) v Novém Hrádku pak sděloval: „...zřícenina hradu Frimburku jest bohužel již v rozpadajícím se stavu a jen urychlené opravy mohou zachrániti to, co se snad zachrániti dá.“²⁶ Zástupce Státního památkového úřadu hrad 8. dubna 1950 prohlédl a konstatoval, že zřícenina silně trpí vlivem povětrnostních vlivů a rozrůstající se vegetace, která porušuje zdivo svými kořeny. Bylo doporučeno odstranění stromů ze zdiva věže a z těsné blízkosti zdiva na vnitřní a vnější straně. V listopadu 1955 MNV Nový Hrádek upozorňoval Státní památkovou péči (SPP) na velmi špatný stav hradu a nebezpečí sesutí zdiva. Žádal SPP o vyslání zástupce, který by zajistil nutnou opravu na Frymburku a uvedl celou věc do náležitého stavu. Po upozornění, že hrad není ve správě SPP se MNV v Novém Hrádku obrátil na ČSL, ředitelství Broumov, se stejnou žádostí. Zřícenina hradu Frymburk se sice nacházela na jejich pozemku, ale ČSL nebyly schopné provést zajištění objektu pro naprostý nedostatek finančních prostředků. Podle vyjádření SPP nebylo možné počítat pro rok 1956 s úhradou nákladů na udržovací práce na zřícenině.

Na sklonku padesátých let se o situaci hradu začal zajímat Robert Řemínek, člen památkové komise okresu Dobruška.²⁷ Upozorňoval na nutnost zastavit destrukci hradu a zahájit konzervační práce. Hrad byl v té době zcela zarostlý náletovými dřevinami, vzrostlými stromy a byl zcela neudržován. Na počátku šedesátých let do jednání vstoupil projektant František Novotný²⁸ společně s tehdejšími předsedou MNV Nový Hrádek Josefem Frimlem. Po jednání s Okresním národním výborem (ONV) v Náchodě a Krajským střediskem státní památkové péče a ochrany přírody (KSSPPOP)²⁹ v Pardubicích bylo rozhodnuto o provedení nutných stavebních zásahů na hradě.

26 Národní archiv, Státní památková správa, Památková místa, Frymburk, okres Dobruška, kart. 157, inv. č. 229.

27 Robert Řemínek vystudoval Státní grafickou školu v Praze. Po škole pracoval jako propagační pracovník a výtvarník. Poté zcela změnil obor a přes deset let byl vojákem z povolání v Milovicích. Po návratu do Náchoda pracoval opět jako výtvarník a aranžér. Současně začal působit jako okresní konzervátor na Okresním národním výboru v Náchodě, což se postupně stalo jeho hlavním zaměstnáním. Stal se pracovníkem Krajského střediska státní památkové péče a ochrany přírody v Pardubicích pro dozor a řízení oprav památek na okrese Náchod a Rychnov nad Kněžnou. Celý život rád kreslil památky a hodně cestoval. V současnosti žije v Martinicích v Krkonoších se svojí dcerou a kreslení se věnuje dodnes. Navštěvuje rád Mladoboleslavsko a Liberecko.

28 František Novotný se narodil v Novém Hrádku č.p. 89, který stál v blízkosti hradu Frymburk. Vystudoval Střední průmyslovou školu stavební v Hradci Králové. Jeho kariéra projektanta byla velmi bohatá. Pracoval například u Stavební akciové společnosti Zlín. V Africe byl pověřen výstavbou sedmi průmyslových středisek. V letech 1949-1970 byl zodpovědným projektantem ve Stavoprojektu Ostrava. Někdy na počátku šedesátých let 20. století se přestěhoval do Opavy.

29 KSSPPOP mělo na starost odborné zajišťování státní ochrany kulturních památek v kraji. Bylo odborným zařízením Krajského národního výboru (KNV), který byl řídicím orgánem státní památkové péče v kraji. Pro oblast Nového

ONV Náchod včlenil Frymburk do stavebního plánu a odhadovaná částka na zabezpečení hradu se pohybovala ve výši 100-150.000 Kčs. Pro nejbližší období bylo přislíbeno 50-70.000 Kčs. Robert Řemínek upozorňoval na rychlé chátrání hradu a zvětšující se rozsah prací spojený s odkládáním oprav v plném rozsahu. KSSPPOP v Pardubicích předalo výše uvedené připomínky Roberta Řemínka odboru školství a kultury ONV Náchod s tím, že záležitost náleží do jeho kompetence.³⁰ Zároveň doporučilo vyzvat majitele, aby objekt podle zákona č. 22/1958 (§8) udržoval v pořádku podle památkových zásad. Byla navržena možnost předání hradu do správy MNV Nový Hrádek, který by se pak měl pokusit zajistit na opravu hradu výrobní podnik a současně i finanční prostředky ze svého rozpočtu podle vyhlášky č. 56 ze 14. 5. 1960.³¹ KSSPPOP v Pardubicích přislíbilo návštěvu objektu a vydání odborných pokynů, jejichž dodržování bude při úpravách nutné (např. rozsah odstranění porostů, způsob údržby zdiva).

Hrádku bylo sídlo KSSPPOP v Pardubicích. Zákon č. 22/1958 Sb., o kulturních památkách ze dne 17. dubna 1958, část čtvrtá, § 20 uvádí: „Státní památkovou péčí na území kraje vykonává výkonný orgán krajského národního výboru. Při radě krajského národního výboru se zřizuje krajská komise státní památkové péče. Předsedu komise a ostatní členy jmenuje rada krajského národního výboru z vědeckých a odborných pracovníků činných v oborech souvisejících s péčí o památky (historikové umění, architekti apod.), z vlastivědných pracovníků, jakož i jiných zájemců o ochranu památek, působících v kraji. Funkce předsedy a ostatních členů komise je čestná.“

30 Státní památková péče byla zákonem č. 22/1958 Sb., o kulturních památkách řízena po linii vláda – ministerstvo kultury a informací – krajské národní výbory – okresní národní výbory. KNV byl řídicím orgánem státní památkové péče v kraji (školská a kulturní komise). Při školské a kulturní komisi KNV byla zřízena odborná komise státní památkové péče jako poradní sbor. Činnost a organizaci krajských, okresních a místních komisí státní památkové péče blíže určovala vyhláška bývalého ministerstva školství a kultury č. 99 Ú. 1. z 15. 5. 1959.

31 Vyhláška bývalého ministerstva školství a kultury č. 56 Sb. ze 14. 5. 1960, o úhradě nákladů na udržování a obnovu kulturních památek.

Obr. 1 Stav hradu Frymburk v šedesátých letech 20. století

V listopadu 1960 vypracoval projektant František Novotný z Nového Hrádku studii na opravu hradu Frymburku.³² Ta obsahovala samotný text a dále projektovou dokumentaci opravy hradu. Součástí textu byla průvodní zpráva obsahující všeobecnou část shrnující problematiku, historickou část a část věnující se provedení opravy hradu. Historická část obsahuje zajímavou zmínku o únikových a výpadových cestách z hradu: „Z původních unikových a výpadových cest zachovala se chodba asi 300 m dlouhá, vedoucí z hradu skalnatým svahem do údolí Olešenky. Tato chodba byla odkryta asi před 30 ti léty Ferdinandem Frymlem, který prováděl stavební práce v nádvoří lesní správy. V údolí Olešenky byla tato chodba odkryta při stavbě silnice asi před 55 ti léty. Není ovšem nic známo o stavu této chodby po její celé délce.“³³ Novotný také provedl částečné hrubé zaměření hradu. Výškové zaměření bylo však z větší části provedeno odhadem a přesný geometrický půdorysný tvar hradu nebyl zjištěn. Studie obsahovala celkem tři návrhy zastřešení věže s vyzdáním cimbuří, instalaci nového schodiště. Bylo rozpracováno také stavební provedení prací – přízdívek a nadezdívek, izolace ochozu proti dešťové vodě, zastřešení věže a části ochozu, dokončovací práce.

32 NPÚ ÚOP v Josefově, odborná spisovna, složka Frymburk hrad č. F-2, Oprava hradu Frymburku v Novém Hrádku – studie.

33 Tamtéž.

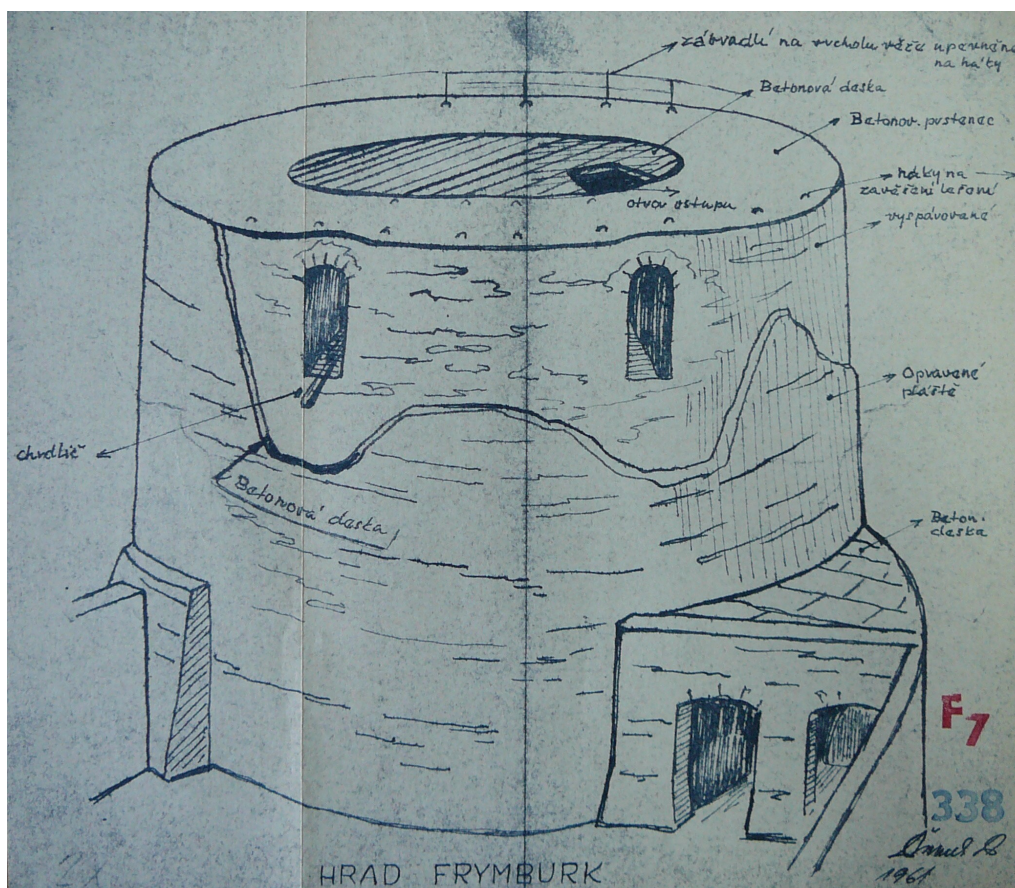
Například na přizdívky a nadezdívky mělo být použito celkem 550 m³ zdiva, 220 m³ kopaného písku (z toho 70 m³ písku ze sutin), 50 m³ říčního písku, 270 q cementu, 120 q vápna. Odhad pracovních hodin činil u zednických prací 3.300 hodin na zedníka a 4.400 hodin na dělníka. U zastřešení pak 750 hodin na tesaře. V poznámce Novotný uvedl, že tato studie je pouze vyjádřením projektanta. K uskutečnění záměru bylo potřeba jej prostudovat po stránce architektonické i po stránce investiční. I přesto, že měla studie pouze informativní charakter jako podklad k dalším jednáním, ji můžeme označit za první ucelený a komplexní projekt na záchranu hradu.

V rozmezí let 1960-1961 vypracoval rozbor celkové situace hradu a návrh na jeho záchranu i Robert Řemínek.³⁴ Jeho výstupy byly ústředním orgánem památkové péče přijaty jako konečné a doporučující. Na opravy hradu byla pro rok 1961 navržena částka ve výši 20.000 Kčs. Robertu Řemínkovi, který v té době začal působit jako okresní konzervátor,³⁵ po důkladném rozboru situace hradu připadala navržená částka neúměrná. Hrad podle něj chátral natolik rychle, že pokud nebude ihned přikročeno k rozhodnému zabezpečení, pak budou náklady na opravu značně vyšší. Navíc zde existovalo riziko ohrožení bezpečnosti návštěvníků hradu a obyvatelů hájovny pod Frymburkem (č. p. 184) padajícím zdivem. Proto také chtěla nechat lesní správa strhnout celý blok zdiva hradu nad cestou do hájovny o délce 30-40 m.³⁶ Současně s tím lesní správa žádala o převzetí hradního areálu z její správy a o zahájení zabezpečovacích prací. V opačném případě chtěla nařídít provedení destrukcí zdiva uvedeným způsobem.

34 Úřad městyse Nový Hrádek, složka hrad Frymburk, nezpracováno. Rekonstrukce hradu ze 13. století; rekonstrukce hradu v době Jana Městeckého z Opočna (husitské války); rekonstrukce starého předhradí, hradu a nového předhradí; rekonstrukce zadního hradu. Robert Řemínek, konzervátor pro Nové Město nad Metují – Orlické hory, září-prosinec 1960. Dále také NPÚ ÚOP v Josefově, odborná spisovna, složka Frymburk hrad č. F-7. Náčrt na úpravu věže Roberta Řemínka z roku 1961.

35 Okresní konzervátor byl odborným orgánem odboru školství a kultury ONV ve věcech ochrany kulturních památek. Tomuto odboru byl přímo podřízen. Jednalo se o dobrovolného pracovníka. Jeho úkoly byly uvedeny ve vyhlášce bývalého ministerstva školství a kultury č. 98 Ú. l. z 15. 5. 1959, o okresních konzervátorech a zpravodajích státní památkové péče. Jeho práva byla zajištěna zákonem č. 22/58 Sb., o kulturních památkách, § 24, odst. 3.

36 V této době byla plánována generální oprava hájovny pod Frymburkem a lesní správa chtěla nechat strhnout část zdiva, která objekt padajícím kamenem ohrožovala.

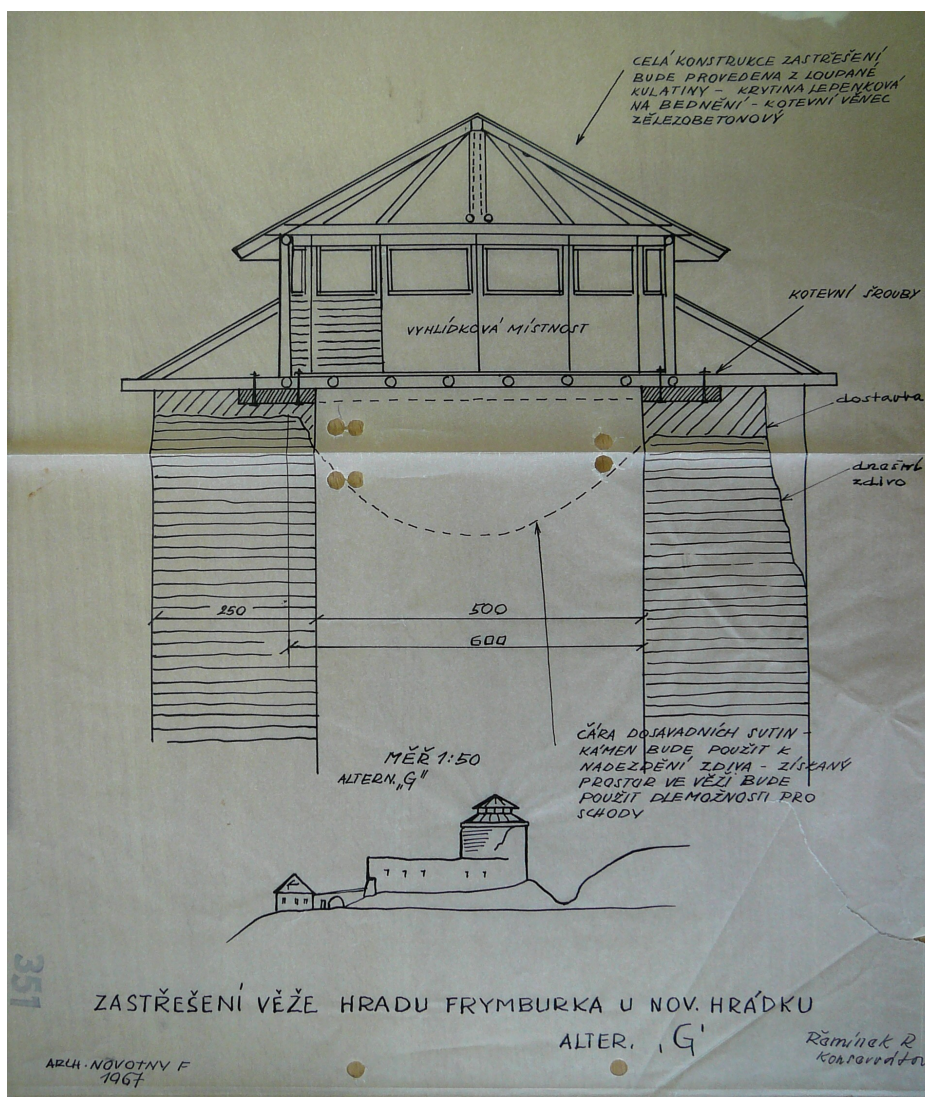
Obr. 2 Návrh Roberta Řemínka na úpravu věže z roku 1961

Robert Řemínek poukazoval na celostátní význam hradu jako dokladu památky tohoto typu z konce 13. století. Frymburk byl podle něho ukázkovým příkladem růstu hradu bez pozměnění jeho vlastního jádra, dochoval se v původní podobě a s poměrně malým poškozením. Jedná se o typ hradu, který je u nás poměrně málo zastoupený a není nikde v Čechách tak dobře zachovaný. Z výše uvedených důvodů a po zvážení všech okolností navrhoval vyčlenit na zabezpečení hradu další finanční prostředky ve výši 50.000 Kčs, a to z financí určených na stavební památky v okrese, které nevyžadovaly okamžité zajištění. Znovu ve svém vyjádření upozornil na přístup do hradu ohrožující případné návštěvníky na zdraví i životě. Obdobně se vyjádřil také zaměstnanec státních lesů bydlící v hájovně. Upozorňoval na to, že svůj pobyt pod hradem považuje za nebezpečný pro sebe i pro svoji rodinu, jelikož v případě zřícení částí zdí by tyto kusy zdiva dopadly na dvůr hájovny, případně na její stěnu. Robert Řemínek v této době znovu vyzval MNV Nový Hrádek k tomu, aby zaujal stanovisko k případnému převzetí hradu do své péče. Úřad měl zajistit zabezpečení zdiva, aby se předešlo úrazu. MNV byla přislíbena veškerá pomoc při zajišťování prací, spojených s odvrácením dalšího chátrání hradu. Do této doby však stále nebyly zajištěny žádné finance ani stavební podnik, který by tyto práce provedl.

V srpnu roku 1967 prohlédl hrad František Novotný společně s Robertem Řemínkem a Josefem Frimlem (bývalým předsedou MNV Nový Hrádek). Řemínek opět naléhal, aby byla zastřešena věž hradu. Novotný doporučil zhotovit od brány přes ohradní zastřešenou zeď dřevěnou rampu, která by sloužila k odvozu humusu a neupotřebitelného materiálu ze sutin z nádvoří hradu. Do věže navrhoval umístit bezpečný žebřík sloužící pro vstup pracujících lidí. Z vnitřku věže pak vyklidit sutiny, roztřídit je a poté provést dozdění zdiva na vnitřní straně alespoň po úroveň dosavadního nejvyššího bodu zdiva. Po provedení kotevního železobetonového věnce navrhoval provést samotné zastřešení. Na tyto práce by dle Novotného bylo potřeba cca 25 q cementu, 10 q vápna, 10 m³ písku do zdiva a 10 m³ šterku do betonu. Při zajištění 2 zedníků a 4 dělníků (po dobu čtrnácti dnů) a 2 tesařů (po dobu sedmi dnů) byla realizace možná během tří týdnů. Sám byl ochoten se celé této akci po dobu své dovolené věnovat.

Aby se zastřešení věže mohlo provést, vypracoval František Novotný v tomtéž roce další studii.³⁷ Vzniklo celkem osm náčrtů návrhů zastřešení věže (alternativy D, E, F, G, H, I, J, K), které společně s průvodním dopisem zaslal v říjnu 1967 Robertu Řemínkovi. Ke všem náčrtům vypracoval heslovitý popis. Jako nejvhodnější variantu doporučoval alternativu G (provedena půdorysně, v řezu a v pohledech) předpokládající provedení kotevního věnce a šikmého zastřešení nad středem i okrajem věže. Nad středem věže by tím vznikla kruhová místnost opatřená průběžnými okny (vysokými asi 60 cm) pro účely vyhlídky. Toto provedení bylo dle názoru Novotného levné, účelné i architektonicky vyhovující. Novotný navrhl Řemínkovi, aby všechny studie projednal s kompetentními orgány a poté by sám vypracoval prováděcí výkresy. Zmiňoval se také o možném využití částky 8.000 Kčs, která zřejmě měla být k dispozici u MNV Nový Hrádek a nebyla dosud využita. V listopadu Robert Řemínek sděluje Novotnému, že ONV Náchod uvolňuje na zastřešení částku 20.000 Kčs, s možností dalšího navýšení na 35.000 Kčs. Také ho informoval, že MNV Nový Hrádek přijal návrh určující začátek prací při záchraně hradu zajištěním věže, čímž byl prý odstraněn poslední bod sporu. Na žádost Roberta Řemínka vypracoval téhož roku František Novotný předběžný rozpočet na zastřešení hradu Frymburku. Jednalo se o velice podrobný popis postupu prací a soupis potřebného materiálu. Celková výše rozpočtu byla 55.718 Kčs.

37 NPÚ ÚOP v Josefově, odborná spisovna, složka Frymburk hrad č. F-3, Oprava hradu Frimburku v Novém Hrádku. Předběžný rozpočet. I. etapa 1967 – Zastřešení věže.

Obr. 3 Návrh Františka Novotného na zastřešení věže z roku 1967

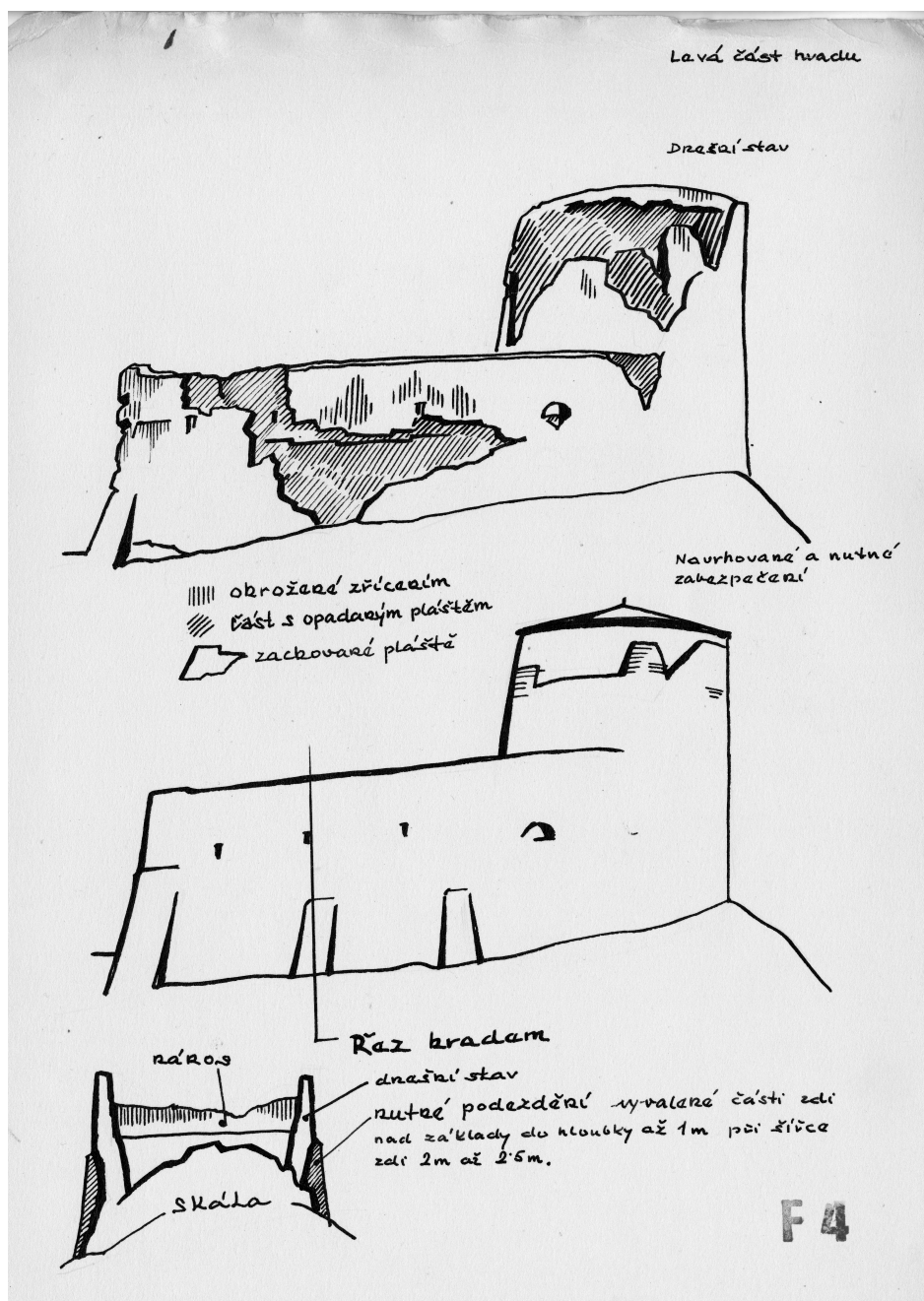
V lednu roku 1968 Robert Řemínek adresuje dopis předsedovi MNV Nový Hrádek a konstatuje, že i přes množství dosavadních jednání, návrhů a korespondence práce na hradě nepokračují a soustavné očišťování zdiva od porostu nebylo prováděno pravidelně a cílevědomě. Projekty a návrhy architekta Františka Novotného na zastřešení věže a její úpravu na rozhlednu byly přijímány s rozpaky a další snahy o záchranu hradu zřejmě spíše nepřímo poškodily. Nerespektovaly totiž skutečnost, že se v případě hradu Frymburk mělo jednat o zajištění hradu a jeho konzervaci, nikoli o novou výstavbu. Robert Řemínek označil za prvořadý úkol důsledné odstranění všech náletových dřevin a porostu na hradě, v jeho nádvoří, na zdech i přístupové terase, jelikož právě kořeny stromů zdivo hradu trhaly a nejvíce ho poškozovaly. Zároveň konstatoval nutnost omezit veškerá další planá jednání a řešit situaci pouze konkrétní prací dle vydaných instrukcí. Za zahájení prací považoval odstranění stromů a porostů z areálu hradu, po kterém pak bude možné přikročit k

vlastnímu zajištění. V případě zájmu občanů Nového Hrádku byl rozhodnut jejich snahy podporovat a pomáhat jim. Zmínil se také o možnosti využití části dosud nevyužitých finančních prostředků MNV Nový Hrádek na získání pracovníků.

V únoru 1968 vypracoval obsáhlou studii na zabezpečení hradu Státní ústav památkové péče a ochrany přírody (SÚPPOP) v Praze.³⁸ Obsahovala mimo jiné i zhodnocení stavu zdiva: „*Dnešní stav zdiva je havarijní. Na vnější severní straně je odpadlá obezdívka v délce 18 m a výšce až 5 m, na jižní straně v délce asi 20 m, výška 4-5 m. Zdivo v těchto místech je vzepřeno provisorně kulatinou. Velmi poškozené jsou vnější plenty na západní straně hradeb a na věži.*“³⁹ Obnova hradu se dle této studie měla omezit na konzervaci stavu s technickými zásahy na místech, kde bylo nutné zajistit stabilitu určitých částí objektu. Konkrétně bylo doporučeno odstranění větších stromů z blízkosti zdiva, vegetace z nádvoří hradu a jeho bezprostředního okolí a dozdění převisů nad odpadlým lícovým zdivem hradeb. Studie předpokládala, že vnitřní strana hradeb z nádvoří nebude doplňována a zdivu bude ponechána rozmanitost s nepravidelnou strukturou. Povrch vnitřní strany hradeb měl zpevnit nátěr epoxyesterové emulze. Stejným způsobem měly být zpevněny i části zdiva v západní části hradu z vnější strany u vstupní brány. Dozděny měly být pouze menší partie ohrožující bezpečnost. Plášť věže měl být zajištěn doplněním lícového zdiva a koruny zdiva tak, aby byla zachována nepravidelná silueta. Vnitřní prostor věže mohl být zakryt zapuštěnou nízkou pultovou střechou s odpadem procházejícím zdivem. Takto podrobně byla ve studii popsána i úprava dalších částí hradu. Návrhy na zastřešení věže předpokládaly její řešení jako vyhlídkové s ochozem. Do vnitřku mělo být vloženo schodiště, které by ve vyšších podlažích navazovalo na schodiště vnější.

38 NPÚ ÚOP v Josefově, odborná spisovna, složka Frymburk hrad č. F-4. Hrad Frimburk, studie zastřešení, SÚPPOP Praha, dopis z 15. 2. 1968, č. j. 1034/68-PP-1.

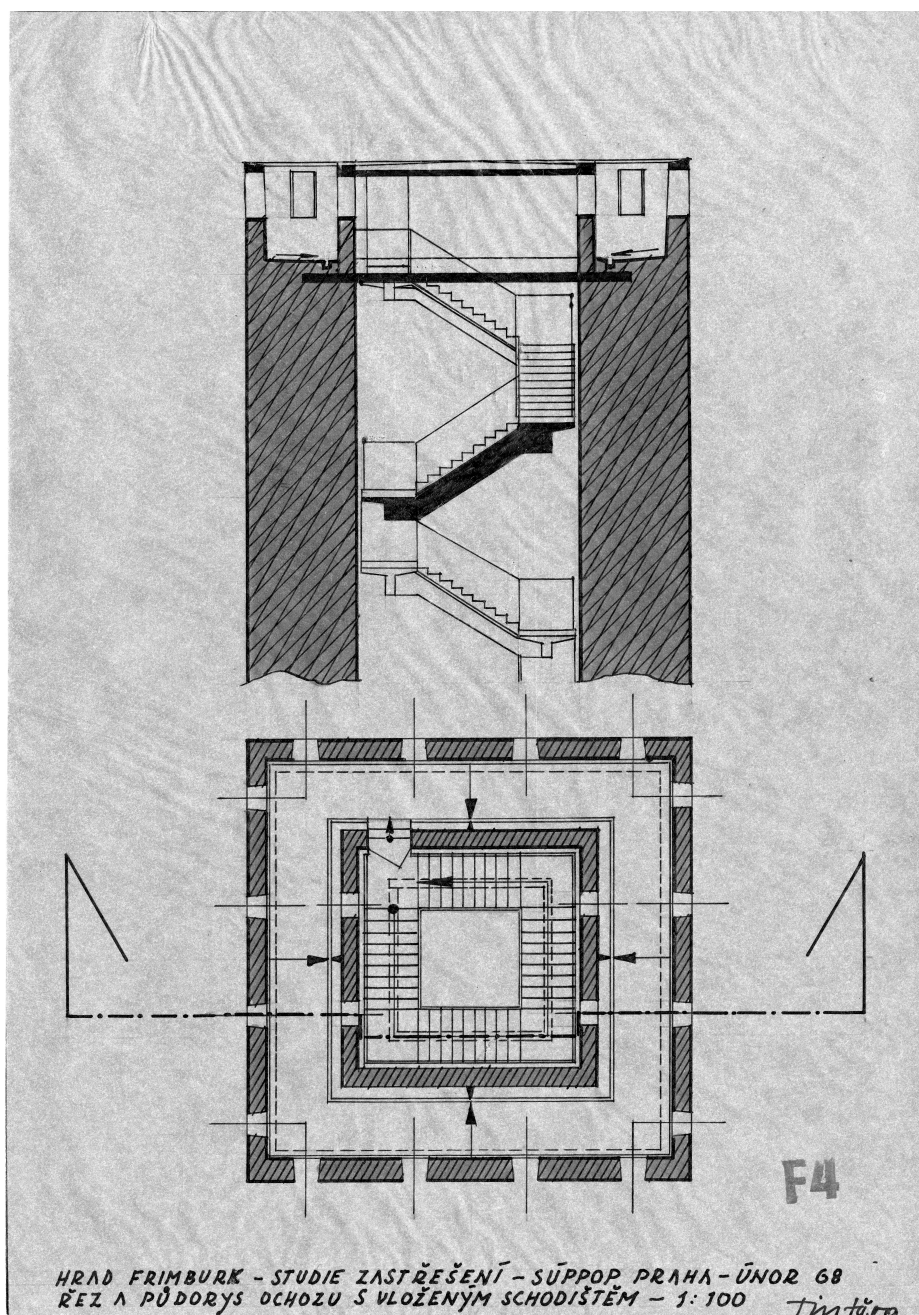
39 Tamtéž.

Obr. 4 Studie SÚPPOP v Praze na zabezpečení hradu z roku 1968

V červnu 1968 se uskutečnilo jednání o zajištění hradu a správu zříceniny měl převzít MNV Nový Hrádek. Jednalo se o parcely nebo o jejich části v katastrálním území Nový Hrádek: č. 254 stavební parcela (0, 1402 ha), č. 1343 les (0,9809 ha), č. 1344 les (0,0273 ha), č. 1347 les (0,0461 ha), č. 1348 les (0,2214 ha), dále č. 77/1 louka (0,2051 ha), č. 78 louka (0,1547 ha) a č. 1346 les (5,9371 ha). Jako nezbytný podklad pro další jednání v majetkoprávních záležitostech měl být předložen geometrický plán.⁴⁰

⁴⁰ Úřad městyse Nový Hrádek, složka hrad Frymburk, nezpracováno. Ústav geodézie a kartografie v Pardubicích, Středisko geodézie Náchod, Východočeský kraj, okres Náchod, obec Nový Hrádek, Geometrický (polohopisný)

Obr. 5 Studie SÚPPOP v Praze na zastřešení věže z roku 1968

Na sklonku 60. let 20. století končí první vlna snah o záchranu hradu Frymburk. Přes množství nejrůznějších jednání, vyjádření, návrhů, studií a rozborů situace se nepodařilo zahájit konzervační práce na hradní zřícenině. Jediným skutečným výsledkem bylo vyčištění areálu hradu od veškerých porostů a vzrostlých stromů.

5.2 Nadějná sedmdesátá léta 20. století

Někdy počátkem roku 1972 začal František Novotný opět usilovat o záchranu hradu. Nadále

plán na rozdělení parcel č. 1343, 1346, 1348 a st. 253, měřítko 1:2880, list mapy č. 4, Náchod 25. 9. 1961.

bojoval o provedení zastřešení věže hradu a ne o pouhé „omazání“ povrchu vypadaného zdiva. Stále prosazoval myšlenku vyklizení vnitřního prostoru věže i nádvoří. V takovém případě by pak mohl být vnitřek věže účelově využit např. k vystavení nálezů. Novotný byl také přesvědčen o tom, že je uvnitř věže zasypané schodiště, vedoucí do podzemí.⁴¹ V této době v okrese Náchod působila stavební skupina Generální podnik (GP) Rýmařov, jež prováděla opravy památkových objektů. Tato skupina měla být přesunuta do Nového Hrádku k zajištění zříceniny hradu Frymburk.

19. března 1973 žádali Robert Řemínek a Radomil Kryl (vedoucí odboru kultury ONV Náchod) ředitelství ČSL o povolení odřezání náletových křovin ze zdí hradu, na věži i v nádvoří. Náletové porosty nadále svými kořeny trhaly a ničily zdivo hradu, proto bylo nutné je před zahájením zajišťovacích prací odstranit. Opět bylo poukázáno na prokázané mimořádné hodnoty hradu v gotické architektuře okresu Náchod. Všechny tyto skutečnosti měly vést ke snaze o zpomalení rozpadu hradu a jeho chátrání. Současně Řemínek a Kryl požadovali při zajišťování prací plnou podporu od zaměstnanců ČSL ubytovaných v hájovně pod Frymburkem. Předpokládali zapůjčení žebříků a povolení ke vstupu na pozemky a na dvůr hájovny, aby byl umožněn přístup na hrad. Odřezané křoviny měly být uloženy na hranice a dány k dispozici ČSL. Řemínek s Krylem upozorňovali také na skutečnost, že ochrana ohroženého hradu je zakotvena v člancích zákona na ochranu památek a měl by jí vykonávat majitel nebo správce, v tomto případě právě ČSL.⁴²

Dne 15. května téhož roku odpovědělo na jejich žádost ředitelství závodu ČSL, lesního závodu Hronov: „*V kat. úz. Nový Hrádek okr. Náchod, na par. 254, 253 část a 1348 část, které jsou naším majetkem, je zřícenina hradu Frymburk. Stav hradu zhoršil se tak, že ohrožuje náš provoz. Za dané situace hrozí zřícení některých úseků hradebního zdiva na obytnou budovu a přístupovou cestu k ní. V obytné budově, bývalé hájovně, Nový Hrádek čp. 184, bydlí tč. dvě rodiny se čtyřmi dětmi. Není naprosto v našich možnostech provést mimořádně složité opravy a překvapuje nás do jisté míry, že hrad, který je hodnocen jako výjimečná fortifikační památka i v díle Dr. Menclové „České hrady“, je prozatím ponechán bez jakékoliv větší údržby.*“⁴³ Podnik ČSL byl ochotný spolupodílet se na zajišťovacích pracích odkácením náletových a jiných porostů, ale nebylo v jeho možnostech provádět rozsáhlé a technicky náročné opravy vlastními finančními prostředky nebo svojí zcela omezenou údržbou.

41 Tuto hypotézu nikdo z dalších badatelů a odborníků nevyslovil a prozatím ji nelze ani potvrdit ani vyvrátit. Otázka řešení a dispozice vnitřní části věže je bez provedení jejího podrobného a komplexního výzkumu stále velkou neznámou.

42 Zákon č. 22/58 Sb., o kulturních památkách ze dne 17. dubna 1958, část druhá, oddíl 2, § 8, odst. 1-4: „*Vlastník nebo správce památky je povinen vlastním nákladem pečovat o její zachování a udržovat ji v dobrém stavu podle zásad památkové péče...Neplní-li vlastník nebo správce památky povinnosti uvedené v odstavcích 1 až 3, může výkonný orgán krajského národního výboru rozhodnout, že se na náklad vlastníka památky provedou opatření nezbytná k zachování památky.*“

43 SOKA Náchod, Hrad Frymburk – 1960, 1968, 1973, kart. 1351, inv. č. 3395. Státní lesy Hradec Králové, lesní závod v Hronově, dopis ze dne 15. 5. 1973, naše značka XIII/2 – Mš.

Sanace hradu byla rozhodnutím rady ONV Náchod č. 11/136 ze dne 23. 5. 1974 zahrnuta do souboru Programu obnovy památek. V roce 1975 však vydalo Ministerstvo kultury (MK) zpřísněné pokyny k nakládání s finančními prostředky na obnovu památek. Ty měly být používány pouze na objekty nejvyšší hodnoty, které současně splňovaly podmínky státní kulturní prezentace, obsahovaly hodnotný mobiliár a současně plnily závažné kulturně politické úkoly. Tyto náležitosti zřícenina hradu Frymburk zcela jistě nesplňovala. Je s podivem, že i po vydání výše uvedených pokynů pokračovala nadále jednání a příprava k zahájení sanačních prací na hradě. Konzervace hradu Frymburk byla dokonce označena za přední akci okresu Náchod (nadřazenou ostatním) pro rok 1977.

V roce 1975 bylo rozhodnuto, že hrad Frymburk převezme MNV Nový Hrádek do svého majetku.⁴⁴ Z hlediska stavebně technického zajištění hradu byly vydány doplňující pokyny; obnovit plášť věže, provést pečlivé vyspárování a injektáž dle výkresů Roberta Řemínka z let 1960-1961. V případě zpřístupnění věže měla místo zábradlí vzniknout kamenná poprsní zeď (ne cimbuří). Obdobně (kamennou zdí) měla být řešena i část vyhlídkové plošiny na hradbě v její přístupné části a u průchodu k věži.

Dne 13. února 1976 se uskutečnilo v Novém Hrádku jednání o převzetí objektu hradu Frymburk s přílehlými lesními porosty do správy MNV Nový Hrádek. Hrad měl být předán v plném rozsahu, tedy včetně přílehlé parcely, valů a části přístupové cesty. Současně s tím mělo dojít také k převzetí hájenky, ve které měla být zřízena ubytovna pro zaměstnance GP Rýmařov. ČSL s tímto návrhem souhlasily pouze za předpokladu, že se hájovna se dvěma bytovými jednotkami a přílehlá stáj předávat do správy obce nebudou. A pokud ano, požadovaly jako náhradu postavení dvou nových bytovek s příslušenstvím v Novém Hrádku. V dubnu téhož roku byla uskutečněna prohlídka hradu. Na jejím základě Robert Řemínek ve svém vyjádření vyhlásil stav ohrožení hradu. Mimo jiné uvedl: „1/ Brána hradu a čelní zeď vlivem mimořádně nepříznivého počasí v zimě 1975/76 značně poškozena, aniž tím vyloučena možnost sanace. 2/ Obvodní zdivo podlomené o více jak 40 – 60 % síly zdi v části nároží severovýchod a severozápad zaznamenalo značný spad odlomených plent. Stav nároží nad hájovnou, dle našeho názoru se rovná stavu havárie. 3/ Velká věž rozlomena trhlinou, která situována kolmo přes stěnu severovýchod, do které proniká voda z horní části věže a urychluje roztržení plent i pláště. V části severozápad zříceno okno průčelí, větší část plent i silného zdiva /3,5m/ do hloubky více jak 2m, – v rozpadu. Pokud nebudou v roce 1977 zahájeny sanační práce, dojde k roztržení věže, úplnému odtržení plent a zřícení severozápadní části s kavernou.“⁴⁵ S

44 Úřad městyse Nový Hrádek, složka hrad Frymburk, nezpracováno. Rozhodnutí ONV Náchod ze dne 6. 12. 1975, č.j. 1235/P-ř/75.

45 Úřad městyse Nový Hrádek, složka hrad Frymburk, nezpracováno. Vyjádření ONV Náchod ze dne 5. 4. 1976, č.j. 335/76.

ohledem na ohrožení hradu bylo MNV Nový Hrádek doporučeno pověřit členy stavební komise posouzením stavu objektu a dále požadovat zajištění výrobní kapacity ve smyslu usnesení č. 11/136 Rady ONV Náchod z roku 1974.

V dubnu 1976 pokračovala jednání o převzetí hradu do správy MNV Nový Hrádek. Rozsah hranic předávaného pozemku byl stanoven na základě dohledaných mezních kamenů a operátu pozemkové hranice. V tom našli zástupci ČSL a MNV Nový Hrádek shodu. Nadále však trval problém s uvolněním objektu hájovny. Jelikož v něm byl byt kočího, požadovaly ČSL jako náhradu za hájovnu a přilehlou stáj pro koně vhodnou zemědělskou usedlost v místě.

Situace záchrany hradu Frymburk vyžadovala urychlenou projektovou přípravu a realizaci jeho konzervace. Po zaměření areálu měl být zpracován prováděcí projekt na sanaci věže a současně doplněn geologický průzkum. Se zajištěním nároží měla být dokončena střední část průčelní stěny s branou, terasou a přístupem do hradu. Vypadlé lícové zdivo na věži mělo být dozděno pouze omezeně tak, aby voda mezi zdivem obnaženého litého jádra a hranicí lícového zdiva nepronikala do zdiva. O obnově obvodního zdiva nádvoří do původní výše nebylo vzhledem k jeho značnému narušení uvažováno, nebylo ani požadováno zachování dané výšky hradeb. Jako nejvhodnější varianta provedení sanace této části hradu bylo navrženo snížení korun zdiva o 150-200 cm v rozsahu vyplaveného pojiva stěn. Získaný kámen by byl pak následně použit k vyzdění kavern a částí narušených stěn. Suť z nádvoří měla být odklizená pouze na technickou mez, archeologický průzkum neměl být prováděn. Odklizený materiál měl být transportery přesunut pod severní stěnu hradu, srovnán ve svah a ponechán na místě. Požadovalo se pouze zásadní vyklizení a sanování místnosti s gotickou lomenou klenbou u věže a dále sanace místnosti vpravo za branou. Se snížením výšky hradeb se počítalo i u průčelí hradu. Brána měla být zachována a doplněna architektonickými prvky, které byly pohozené na terase. ČSL měly mít na starost odstranění všech porostů před hradem na terasách, dále ve svahu pod hradem na severní a jižní straně. MNV Nový Hrádek pak měl zajistit ubytování pro členy geologického průzkumu a měřiče a poté také pro realizační podnik.

Stavební komise MNV Nový Hrádek konstatovala ohrožení přístupové cesty k hájovně i vlastní obytné budovy v důsledku možného odlomení celých úseků hradeb nádvoří. Potvrdila také ohrožení věže hradu a značné poškození průčelí. Zároveň Rada MNV v Novém Hrádku vyjádřila obavy ve věci ohrožení objektu hájenky pod hradem: „...žádá o vypsání řízení na zjištění stavu rozsahu ohrožení objektu hájenky pod hradem Frymburkem s určením opatření a vytvoření dostatečných záruk pro osoby pod hradem se zdržující a tam bydlící, současně o stanovení nezbytnosti stavebně technických úprav na památce I. kategorie s doporučením neodkladné realizace.“⁴⁶ V návaznosti na

46 Úřad městyse Nový Hrádek, složka hrad Frymburk, nezpracováno. MNV Nový Hrádek, Žádost o vypsání řízení ze dne 27. 4. 1976, č. j. 418/76.

to pak byla uskutečněna další prohlídka objektu s průzkumem stavu skalního podloží hradu. Její závěr zněl takto: „Hradní objekty, především věž, jsou postaveny na skalním podloží, které prostupuje jejich hmotou. Část tělesa věže jest ve spodní části ze strany nádvoří kryta sutí z horní konstrukce, která však nevylučuje možnost určení základových vztahů. Obdobně jest tomu i u hradeb nádvoří a fragmentů jeho zástavby. Ověření skalního podloží jest dáno prohlídkou skalního bradla, na kterém hrad vybudován. Jinou otázkou budou práce vyklizovací a zajištění částí těch budov, které budou teprve po odklizech zjištěny.“⁴⁷

Statické zajištění hradu Frymburk bylo zařazeno do šestého pětiletého plánu (1976-1980).⁴⁸ V červnu 1976 vypracoval Interprojekt (IRP) Brno zaměření stávajícího stavu hradu a jednostupňový projekt jeho statického zajištění.⁴⁹ Byla pořízena fotografická dokumentace vnitřních stran hradu a výkresy stávajícího stavu v půdorysu, podélném i příčném řezu v měřítku 1:100. V červenci vydal ONV Náchod nařízení MNV Nový Hrádek k zajištění ruiny hradu Frymburk, aby nemohlo dojít ke zranění osob; tzn. zamezit přístupu do prostoru zříceniny. Bylo nařízeno provést opatření zabraňující zřícení zdiva na přilehlou komunikaci a do 30. prosince 1976 předložit projektovou dokumentaci na statické zajištění zříceniny společně se žádostí o stavební povolení.

10. září 1976 se uskutečnilo další jednání o předání hradu a přilehlých lesních porostů (včetně nemovitostí) do správy MNV Nový Hrádek. Zástupci ČSL souhlasili s podmínkami předání v domluveném rozsahu. Objekt hájovny měl nadále zůstat ve správě ČSL, které měly umožnit přístup stavební skupiny do poloviny jejího dvora. Současně byla řešena otázka společného používání přístupové cesty a přístupu stavební techniky. V zájmu zajištění sanace hradu měly být tyto majetkoprávní záležitosti uzavřeny do konce roku 1976. Současně bylo rozhodnuto o vykácení křovinatých porostů v okolí hradu. V září byl také dokončen inženýrsko-geologický posudek jako podklad pro návrh statického zajištění hradu Frymburk.⁵⁰ Podle průzkumu bylo zjištěno, že je zřícenina hradu založena na svahovém hřbetu tvořeném fylitem. Ten je prakticky nestlačitelný a dostatečně únosný. Nehrozilo tedy žádné skalní zřícení a základové prostředí tak bylo dostatečně bezpečné pro sanování podzemní i nadzemní zděné konstrukce. Výše uvedené zaměření stávajícího stavu hradu, projekty a posudky zpracované IRP Brno si vyžádaly náklady ve výši cca 24.000 Kčs.

47 Úřad městyse Nový Hrádek, složka hrad Frymburk, nezpracováno. Vyjádření ONV Náchod ze dne 30. 4. 1976, č. j. 1447/P-ř/76.

48 Pětiletka (pětiletý plán) byla základní ekonomická koncepce Svazu sovětských socialistických republik a ostatních zemí Východního bloku. Podle pětiletých plánů bylo organizováno celé hospodářství země. V plánech bylo přesně uvedeno, kolik se bude vyrábět kterého zboží, kde se bude vyrábět, za jakou cenu, jaké budou mzdy, kolik bude pracovníků v jednotlivých podnicích atd.

49 Úřad městyse Nový Hrádek, složka hrad Frymburk, nezpracováno. Frymburk – statické zajištění hradu, Zaměření stávajícího stavu, jednostupňový projekt, Interprojekt Brno, arch. číslo B-0008.30-JP.850, červen 1976.

50 Úřad městyse Nový Hrádek, složka hrad Frymburk, nezpracováno. Frymburk – statické zajištění zříceniny hradu, Inženýrsko-geologický průzkum, jednostupňový projekt, Interprojekt Brno, arch. číslo B-0010.77-JP.800, září 1976.

Obr. 6 Geologický posudek hradu z roku 1976 - nákres skalních výchozů

Hrad byl rozdělen na tři úseky samostatných projektů – věž, střední část s nádvořím a průčelí s branou a vstupní terasou. První částí realizace se měla stát hradní věž. Podstatou byla sanace stávajícího tělesa s omezením dozdívek lícového zdiva pouze v technicky nezbytném rozsahu (části věže s odpadlým lícovým zdivem a částečně zřícenou zdí nedozdívat, ale provést sanaci spárováním zdiva, instalací sítě a kvalitní injektáží), nové zaklenutí druhého průčelního okna a doplnění zdiva v jeho okolí. Byly projednány také praktické otázky spojené se stavební činností na hradě – sklad materiálu a jeho doprava, mechanizace, ubytování (plánovalo se umístění vlevo od cesty na kraji pozemků před zahradou hájovny na plošině, která by vyrovnala 70-80 cm svahu), dodávka vody a elektrického proudu. V roce 1976 však vydal Východočeský (Vč) Krajský národní výbor (KNV) příkaz k zastavení veškerých prací na hradě Frymburk, pokud byly zahájeny nebo jsou-li v přípravném stádiu. Přesto příprava na zajištění hradu pokračovala dále. V prosinci 1976 objednal MNV Nový Hrádek vypracování stavebně historického průzkumu hradu.⁵¹ Předmětem objednávky byl horní hrad, průzkum předhradí v prostoru hájovny, ostroh hradního kopce a vyhodnocení valů

⁵¹ Úřad městyse Nový Hrádek, složka hrad Frymburk, nezpracováno. Objednávka stavebně historického průzkumu hradu Frymburku u Nového Hrádku, okres Náchod ze dne 24. 12. 1976, č. j. 1289/1976.

před hradem. Sanace hradu byla plánována na roky 1977-1979. Poté měl být otevřen pro veřejnost. Po úpravě objektu hájovny v ní mělo být umístěno hradní lapidárium a menší expozice, jež by byla zaměřena na stavebně historické hodnoty hradu a dějiny obce Nový Hrádek. Finanční náklady na sanaci hradu se odhadovaly zhruba na 800.000 Kčs.

V únoru roku 1977 bylo na základě prohlídky hradu konstatováno, že díky kolísání teplot dochází k dalšímu poškozování pláštěvého zdiva: „*Voda pronikající do zdiva nyní promrzající trhá plentu věže v části severovýchod, sever a odděluje hmotu o váze cca 4 t. V čele věže – část západní, jihozápad, hrozí vylomení části jádra zdiva do hloubky 170 až 200 cm o hmotnosti cca 15 i více tun. Hradby odpad kamene zatím dílčím způsobem, ale po celém obvodu.*“⁵² Během roku 1977 však zřejmě došlo ve věci plánované sanace hradu k zásadnímu obratu. Dle programu obnovy památek musel ONV Náchod zaměřit pozornost na jiné objekty (např. zámky v Náchodě, Novém Městě nad Metují, Ratibořicích nebo na pevnost Dobrošov) a sanace hradu Frymburk byla po dohodě s Vč KNV přesunuta do plánů po roce 1980.⁵³

V prosinci roku 1977 dokončil Státní ústav pro rekonstrukce památkových měst a objektů stavebně historický průzkum hradu.⁵⁴ Jedním se spoluautorů byl i dr. Dobroslav Líbal, přední odborník na středověkou architekturu. K jeho práci na Frymburku nám podává svědectví Robert Řemínek: „*Ten se věnoval, dá se říct, především středověké architektuře, ale tento hrad byl pro něj taková víceméně bokovka, především se věnoval církevním památkám a tzv. velké architektuře, chrámům, kostelům. Tento hrad byla pro něj víceméně okrajová záležitost. Podařilo se mi tak nějak získat jeho zájem, když se vyjadřoval k jaroměřskému chrámu.*“⁵⁵ Elaborát stavebně historického průzkumu obsahoval písemnou zprávu, fotodokumentaci a stavebně historické vyhodnocení na plánu hradu v měřítku 1:100. Architektonický rozbor hradu se dopodrobna zabývá všemi částmi a úseky hradního areálu. Jelikož se jedná o zcela zásadní studii týkající se hradu Frymburk, zaslouží si podrobnější analýzu s upozorněním na některé zajímavé části a detaily. V popisu jižní strany horního hradu je uvedeno: „*Těsně vlevo od jihovýchodního zaobleného rohu je zhruba v polovici výšky hradby oválná, nepravidelná vybourávka bez okrajového líce, i nad ní je lícovaný povrch hradby odpadlý. Tato vybourávka zasahuje hluboko do nitra zdiva, ovšem neprobíhá skrz, její smysl*

52 Úřad městyse Nový Hrádek, složka hrad Frymburk, nezpracováno. Vyjádření ONV Náchod ze dne 3. 2. 1977 č. j. 1946/P-ř/777.

53 S tím v podstatě koresponduje i osobní svědectví Roberta Řemínka k tehdejšímu událostem, získané při rozhovoru 26. 7. 2014 v Martinicích v Krkonoších: „*Frymburk měl tu smůlu, že vlastně na okrese, kde je celá řada památek, a v době, kdy jsem prakticky památkovou péči řídil, tak značná část těch památek byla lze říci v ohrožení, takže byla dána přednost samozřejmě takovým stavbám jako byly broumovské kostely, kostely na Broumovsku, jaroměřský chrám, náchodský zámek, Ratibořice, novoměstský zámek...těch památek a těch oprav byla celá řada, závažnějších budov, než byl právě Frymburk. To byla otázka dalšího vývoje. Hrad se vyčistil prakticky, vykácely se stromy a to bylo tak zhruba všechno, co se v dané době dalo udělat.*“

54 NPÚ ÚOP v Josefově, odborná spisovna, složka Frymburk hrad. LÍBAL, D.; LIŠKOVÁ, A.; MÁCHA, O: Hrad Frymburk, okres Náchod, Stavebně historický průzkum, SÚRPMO, Praha 1977, 25 stran.

55 Osobní svědectví Roberta Řemínka získané při rozhovoru 26. 7. 2014 v Martinicích v Krkonoších.

není zatím jasný.⁵⁶ V části zabývající se vnitřkem hradního jádra jsou popsány otvory pro závoru: „Procházíme lomenou západní arkádou, již odpovídá v průchodu hradbou segmentovaná lehce zalomená klenba z drobných, hrubě přitesaných klenáčků. Těsně při arkádě vlevo je nízko nad nynější, nepůvodní úrovní terénu mělká čtyřhranná kapsa na závoru, vytesaná v pískovcovém kvádru. Kapsa je lehce obdélná o š. 17cm, výšce 20cm a hloubce 13,5cm. Na protilehlé straně je místo kapsy závoru částečně vybouráno a porušeno, nelze však dosáhnouti její hloubky ani dvoumetrem, musela být skoro 2,5m hluboká. Stěny kapsy jsou lomové s hrubým rovným překladem“⁵⁷ V popisu vnitřní strany západního úseku hradby nacházíme tyto údaje: „Na vnitřní straně západního úseku hradby nejsou patrné a nebyly také žádné otvory. Zejména udivuje, že tu chyběla i střílna k ochraně vstupu, což nasvědčuje spíše většímu stáří objektu.“⁵⁸ Objekt v jihozápadním rohu nádvoří byl dle průzkumu polosuterénní místností budovy umístěné v tomto prostoru. Ve východní straně klenuté místnosti se nachází výklenek, jehož okénko je na vnější straně do nádvoří zcela zasypané zeminou. Odkrytí fragmentu východní zdi tohoto objektu odpovídá prvnímu patru nebo zvýšenému přízemí. Z toho lze usuzovat, že stavení v jihozápadním rohu hradu bylo dvoupodlažní.

V architektonickém rozboru hradu, který je součástí písemné zprávy, byly popsány nalezené architektonické články: „Po severovýchodní straně dvora probíhá taras z lomového zdiva, průměrně 165cm vysoký. Na něm jsou druhotně položeny žulové stojky s okosením 7cm širokým, celkem 3 kusy. Zcela vlevo při někdejší stodole vystupuje nad terén nádvoří skála. Přimo na skálu byly druhotně uloženy čtyři tesané kusy. Vlevo dole je to fragment záklenku, oboustranně okoseného, šířka stezky 7,5cm, šířka střední plochy 14,5cm. Dva kameny výše položené po délce tarasu odpovídají předchozím.“⁵⁹

Stavebně historický průzkum si vyžádal celkem 325 h práce a bylo pořízeno 43 fotografických snímků a 3 zvětšeniny. Celkové náklady se vyšplhaly na 19.696 Kčs. Nakonec bylo vyhotoveno celkem šest paré,⁶⁰ z nichž po jednom obdržely SÚPPOP Praha a KSSPPOP v Pardubicích, další dvě ONV Náchod. Ostatní zřejmě zůstala uložena na úřadu MNV Nový Hrádek.⁶¹

56 NPÚ ÚOP v Josefově, odborná spisovna, složka Frymburk hrad. LÍBAL, D.; LIŠKOVÁ, A.; MÁCHA, O: Hrad Frymburk, okres Náchod, Stavebně historický průzkum, SÚRPMO, Praha 1977, s. 16.

57 Tamtéž s. 17-18. Otvor pro závoru byl zřejmě díky nepozornosti zazděn při opravách hradní brány v devadesátých letech 20. století.

58 Tamtéž s. 18.

59 Tamtéž s. 12. Problematika architektonických článků z hradu Frymburk je blíže rozebrána v další části této práce (pozn. 145)

60 Původní objednávka stavebně historického průzkumu obsahovala požadavek na vyhotovení šesti exemplářů. 21. 12. 1977 obdržel MNV Nový Hrádek tři exempláře. Další tři pak dodatečně v lednu 1978.

61 Dnes není na úřadu městyse Nový Hrádek uložen ani jeden exemplář stavebně historického průzkumu hradu z roku 1977. Prozatím jediný známý exemplář se nachází v odborné spisovně NPÚ ÚOP v Josefově, ve složce Frymburk hrad.

Obr. 7 Fotografie ze SHP z roku 1977 – Velká věž, pohled od severní hradby

V roce 1978 doporučil ONV Náchod uzavření studny kulatinou sepjatou břevny se zajištěním proti rozebrání nebo odvalení (nezakrytá studna hrozila nebezpečím úrazu). Současně měl MNV Nový Hrádek vydat zákaz přístupu na hrad a uzavřít jeho prostor výstražnou tabulkou. Dosavadní majitel měl zamezit přístupu do hradu a k jeho zdem vhodným oplocením (existovalo až do roku 1976). Tím končila nadějná aktivita na záchranu hradu v sedmdesátých letech 20. století. Hrad Frymburk byl sice podrobně zaměřen a zdokumentován, ale k realizaci projektu na jeho záchranu však nedošlo.

5.3 Léta osmdesátá – odsouzení hradu k zániku

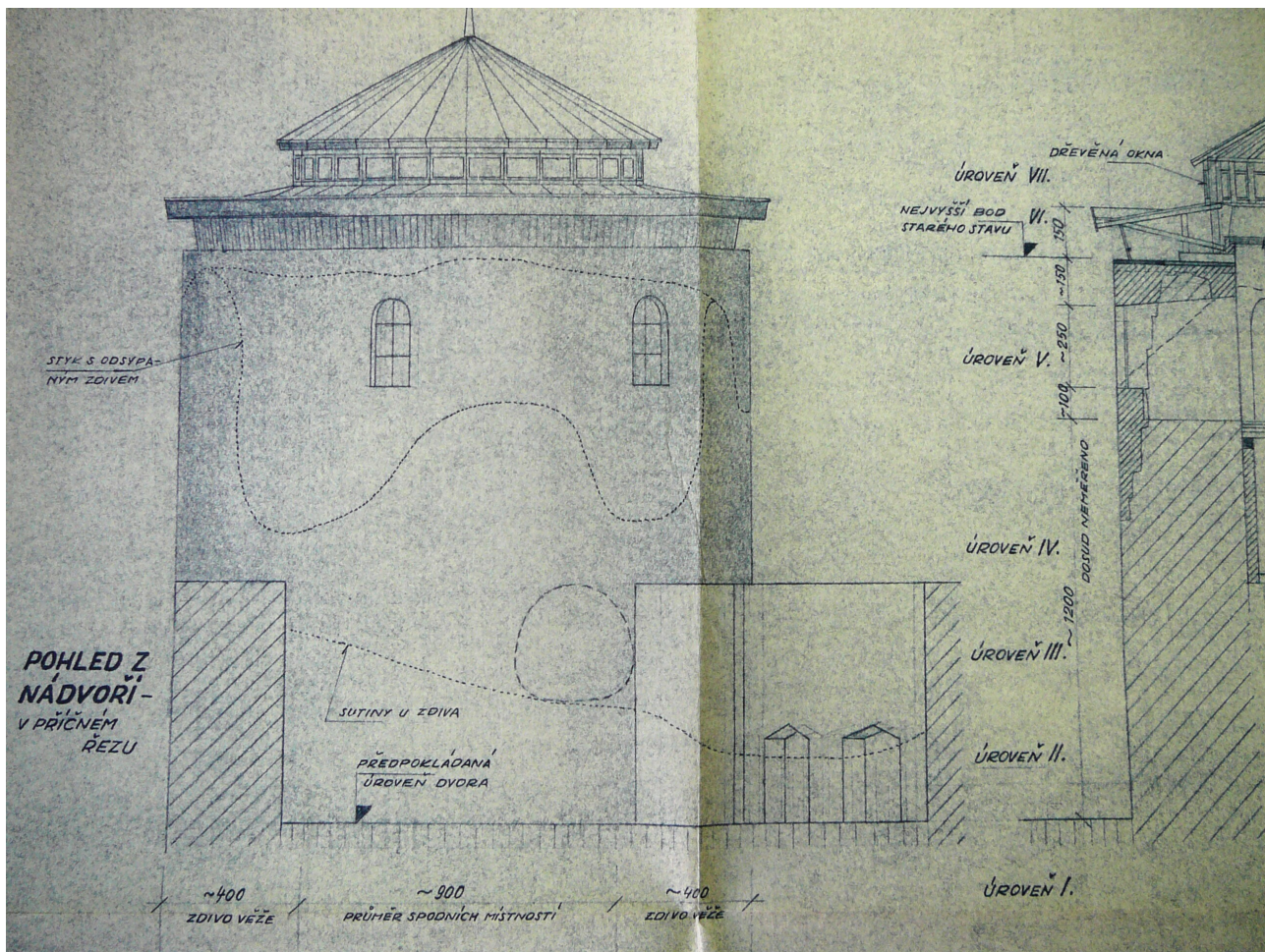
Někdy na počátku 80. let 20. století František Novotný zaslal vyjádření a stanoviska týkající se situace hradu Frymburk MNV Nový Hrádek, KSSPPOP v Pardubicích a ONV Náchod. Rozpracoval také další projekty na zastřešení hradní věže.⁶² Jeho provedení navrhoval v době od 15. 6. do 15. 9. 1982. Studie opět předpokládala úpravu věže na rozhlednu s nadstavbou nového patra a

⁶² NPÚ ÚOP v Josefově, odborná spisovna, složka Frymburk hrad č. F-7. Hrad Frymburk – zastřešení věže; čísla výkresů 1, 2, 3 – duben 1982. Alternativa k těmto návrhům vznikla v říjnu 1982 – číslo výkresu 4. Další pak v roce 1983 – čísla výkresů 5, 6, 7, 8. Výkres číslo 8 z října 1983 je uložen ve výše uvedené složce. Výkresy číslo 5, 6 a 7 jsou prozatím nezvěstné.

použití kruhových a půlkruhových oken. Tím by se dle Františka Novotného získala vnitřní kruhová místnost a možnost přístupu do podzemí středem věže. Prostory pak mohly sloužit k ekonomickému využití a kulturním účelům. Náklady na stavební úpravy věže odhadoval na 100.000 Kčs. KSSPPOP v Pardubicích konstatovalo, že investorem obnovy jakékoliv památky je její vlastník, v tomto případě MNV Nový Hrádek a jeho povinnosti jako majitele vyplývají ze zákona č. 22/58 Sb., o kulturních památkách a ze stavebního zákona č. 50/76 Sb.⁶³ a příslušných vyhlášek, souvisejících s oběma zákony. Zodpovědný projektant obnovy hradu nebyl stanoven, jelikož akce tentokrát nebyla zahrnuta do jednotného programu soustavné péče o nemovité památky schváleného radou Vč KNV pro sedmiletý pětiletý plán (1981-1985). Posuzováním všech stupňů projektové dokumentace bylo pověřeno KSSPPOP v Pardubicích – úsek památkové péče. Architektonické otázky posuzoval Ing. arch. Ladislav Svoboda a umělecko-historické hledisko PhDr. Vladimír Hrubý. Dlouholetá snaha a úsilí Františka Novotného byly sice oceňovány, ale kvůli omezeným ekonomickým možnostem i nedostatku vhodných dodavatelských kapacit bylo však nereálné zabývat se nákladnou rekonstrukcí, kterou navrhoval. Navíc předpisy té doby neumožňovaly vkládat státní prostředky do nákladných oprav hradeb a hradních zřícenin.⁶⁴ I přesto, že se v případě hradu Frymburk jednalo o velmi významný objekt, realizace jakékoliv sanace nebyla v nejbližší době možná.

63 Zákon č. 50/1976 Sb., o územním plánování a stavebním řádu.

64 SOkA Náchod, Hrad Frymburk – Popis hradu, konzervační práce 1983-1989-1990, kart. 2302, inv. č. 4455. KSSPPOP v Pardubicích, dopis ze dne 27. 12. 1982, č. j. PP – 1290/82 – Sk: „*Proto nelze v dohledné době o větší stavební činnosti v prostoru hradu Frymburka uvažovat, ani nebude akce zařazena do návrhu pro 8. pětiletku. V tomto případě i v záležitosti jiných zřícenin bude možné aplikovat jen jednoduché konzervační metody.*“

Obr. 8 Návrh Františka Novotného na úpravu věže z roku 1982

Ani jeden z návrhů Františka Novotného nevyhovoval tehdejším památkovým zásadám péče o hradní zříceniny, tj. zachování torzálního stavu s co nejmenšími doplňky. Zřícenina ztratila většinu architektonických detailů, neměla prakticky dochované původní ukončení zdí, okenní otvory byly silně zvětřelé a nebyla ani dochována dispozice hradu v plném rozsahu. Vzhledem k současnému stavu zříceniny KSSPPOP v Pardubicích doporučilo omezit se na konzervaci současného stavu památky, tj. na zastavení či zpomalení jejího rozpadu. Aby byla zachována historická hodnota zříceniny i estetický účinek, bylo potřeba doplňovat do objektu co nejméně novodobých konstrukcí. Nadstavba nového patra by dala věži vzhled dokončené stavby, což by odporovalo podobě torzálního stavu. K těmto otázkám také přistupoval praktický požadavek na trvanlivost s minimální potřebou údržby. Návrh dřevěné konstrukce s téměř plochou střechou a s atikovými žlaby nesplňoval vzhledem k extrémním přírodním podmínkám v Novém Hrádku ani tyto podmínky. Navíc kruhové otvory, které byly zanesené v posledním projektu Františka Novotného, nebyly do té doby na gotické hradní architektuře nalezeny. Požadavkům památkové péče nevyhovoval ani Řemínekův návrh na úpravu věže z roku 1961, který nerespektoval ani existenci zbytku tenké

nadezdívky s otvory střílen, ani daleko větší narušení věže. Navíc by bylo při jeho realizaci nutné použití značných dozdívek a nikoli pouhé vyspárování.

Ing. arch. Mirjam Skoumalová z KSSPPOP v Pardubicích se k otázce konzervace hradu vyjádřila takto: „Podle mého názoru je třeba urychleně provést konzervaci věže a nejlépe i celého hradu klasickou technologií kvalitní malty provedením hloubkového spárování. Zdivo vrcholové partie věže doplnit minimálně tak, aby voda stékala dolů a nenašla místo v prohlubni nebo puklinách. Případné přestropení vnitřního prostoru věže provést spádovou betonovou deskou konstrukčně nezávislou tak, aby rozdílné tepelně mechanické vlastnosti betonu a kamenného zdiva nezpůsobily trhání věže. Pokud by mělo dojít k injektážním vrtům, je bezpodmínečně nutné vyklidit vnitřní prostor věže, aby nedošlo k jeho zabetonování. Vyklizení by však bylo nutné provádět pod odborným archeologickým dohledem. Údržba by i nadále zejména odstraňovala náletovou zeleň, a pokud by došlo ke snížení vlhkosti zdiva, bylo by možno aplikovat i LUKOFOB.“⁶⁵

Dne 25. dubna 1984 se uskutečnila prohlídka hradu Frymburk, při níž byl mimo jiné zjištěn vznik divoké skládky odpadků v předním příkopu severní části hradního areálu. MNV Nový Hrádek měl upozornit občany na to, že takové chování je trestné, a požádat je o provedení úklidu. Současně měl být svolán konzultační den k projednání stavu hradu s návrhem alespoň základních ochranných opatření. Robert Řemínek navrhl (v případě zájmu MNV Nový Hrádek), že může uskutečnit přednášku o nových poznatcích k hradu Frymburk, předložit půdorysné podklady vlastního hradu, jeho rozборы, rekonstrukce i skutečně odpovídající reálné návrhy na jeho ochranu. Vyjádřil se také k vnějšímu opevnění hradu, které je dle něj prokazatelně jeho organickou součástí tvořící vnější ochranný plášť gotickému hradu. Podle Řemínka se jedná o značně zajímavou ukázkou zemního opevnění staršího obranného celku.⁶⁶

V září 1985 František Novotný shrnul své působení ve věci zajištění zříceniny hradu Frymburk. Novotný byl zklamán z dosavadního vývoje situace. Domníval se, že jako rodák z blízkého okolí hradu oddaně a realisticky usiloval o záchranu této památky. Realizaci jeho posledních náčrtů na zastřešení věže⁶⁷ (jako první nejnutnější etapy) by byl, dle jeho názoru, zachován historický detail kruhových střílen a získán vzácný půdní prostor k ekonomickému využití. Stejně tak by vznikla i kruhová místnost ve věži o průměru 10 m s možností přístupu středem věže do podzemí. Upozornil na to, že první předběžný návrh na zastřešení věže s rozpočtem vypracoval již 7. 12. 1967, avšak ani tento, ani žádný další návrh nebyly realizovány. Tímto stavem tak skončila etapa jeho dvacetiletého úsilí k provedení zastřešení věže a vše dále ustrnulo v posledních jednáních s

65 SOkA Náchod, Hrad Frymburk – Popis hradu, konzervační práce 1983-1989-1990, kart. 2302, inv. č. 4455. KSSPPOP v Pardubicích, dopis ze dne 5. 12. 1983, č. j. PP-1211/83/LS.

66 Průzkum této fortifikace provedl Robert Řemínek v letech 1962-1963.

67 Viz pozn. 62.

KSSPPOP v Pardubicích. Podotkl také, že si úsilí k zajištění památky v jeho osobní korespondenci vyžádalo 110 dopisů, šetření několika komisí, vypracování náčrtů a nákladu 50.000 Kčs na stavebně historický průzkum z roku 1977.⁶⁸ Smutnou tečkou v jeho hodnocení je pak toto konstatování: „*Za celé úsilí 25 roků nebyla přehozena jedna lopata sutin ve prospěch záchrany hradu. To se stává již velkou prosbou, aby bylo přikročeno k zajištění alespoň věže.*“⁶⁹

V září 1985 byla na hradě Frymburk provedena prohlídka a následně vydáno stanovisko k zajištění zříceniny hradu Frymburk: „*Obvodové zdivo je silně narušené, zvětralé a v některých částech hrozí zřícení. Věž je nepřístupná (zasypaná), obvodové zdivo zvětralé, v koruně věže se drží náletový porost. Uvnitř zříceniny jsou sutiny zarostlé keři. Podle vnějších znaků přístupových cestiček je zřícenina velmi málo navštěvovaná. Výška věže je z vnitřní strany asi 12 m, z vnější strany asi 18 m vysoká. Definitivní zastřešení věže je nákladné a bylo by nutné po obvodě postavit i lešení. Přitom zastřešení věže bez opravy a injektáže obvodového zdiva neřeší problém opravy zříceniny hradu. Pokud bude rozhodnuto provádět opravy, je nutné zajistit nejprve zpevnění obvodového zdiva injektáží, doplnění zdí o vypadlé kameny a teprve potom provádět zastřešení. Náklady na celkovou opravu lze těžko odhadnout, ale lze předpokládat více než 1 mil. Kčs. K tomu bude obtížné zajistit nejen finanční prostředky, ale i stavební kapacitu, zvláště v porovnání s jinými historickými památkami, které na okrese jsou a potřebovaly by rovněž nutnou opravu nebo údržbu. Doporučuji, aby zastřešení bylo provedeno jen provizorní s cílem chránit další větrání zdiva věže. Tato alternativa by neřešila zachování původního vzhledu, ale bylo by možné provést zakrytí formou neinvestiční akce „Z“⁷⁰ o nákladu cca 30 tis. Kčs. Se zástupcem MNV Nový Hrádek, s. Hlaváčkem, bylo předběžně dohodnuto, že by se pokusili zajistit vhodnou skupinu pracovníků (z řad horolezců), kteří by provizorní zastřešení ve tvaru pultové střechy provedli. Konstrukce by byla z trámků, bednění a lepenky. Toto řešení by bylo účelné jen v tom případě, že dojde ke generální opravě zříceniny nejdéle do 10 let.*“⁷¹

68 Tento údaj není přesný. Náklady na stavebně historický průzkum hradu z roku 1977 činily 19.696 Kčs.

69 SOKA Náchod, Hrad Frymburk – Popis hradu, konzervační práce 1983-1989-1990, kart. 2302, inv. č. 4455. Dopis Františka Novotného ze dne 6. 9. 1985.

70 Akce Z nebo též akce „Z“ byla v dobách komunistického režimu v Československu neplacená pracovní činnost obyvatel. Jednalo se o výpomoc v oblastech, kde státní či obecní správa tyto úkoly nezvládla (ať již z finančních důvodů nebo v důsledku špatného plánování). Oficiálně se jednalo o dobrovolnou, bezplatnou práci. Podle § 27 odst. 1 vládního nařízení 14/1959 znamenalo „Z“ zvelebování. K typickým činnostem v rámci akcí Z v padesátých a šedesátých letech 20. století patřil např. úklid sídlišť. Později však akce Z začaly mimo původně zamýšlené občanské svépomoci zahrnovat i obsáhlejší akce. Jednalo se například o výstavbu a modernizaci bytů, stavbu kanalizace. Časem se činnost v rámci akcí Z rozrostla a byla pevně naplánována. Existovaly i patřičné řídicí orgány, směrnice, metodické pokyny, rozpisy plánu, investice do akcí a podobně. Jednalo se vlastně o pevně definovanou část centrálních plánů. Zdánlivě se jednalo o dobrovolnou akci, ve skutečnosti však byl na každého občana vykonáván jistý nátlak. Účast na akcích byla dokumentována a s občany, kteří se odmítli zúčastnit, byly vedeny pohovory.

71 SOKA Náchod, Hrad Frymburk – Popis hradu, konzervační práce 1983-1989-1990, kart. 2302, inv. č. 4455. ONV Náchod, stanovisko k zajištění zříceniny hradu Frymburk, dopis ze dne 30. 9. 1985, bez č. j.

KSSPPOP v Pardubicích označilo návrhy Františka Novotného na opravu hradní zříceniny z pohledu památkové péče za nepřijatelné a jako bránící konstruktivnímu jednání o reálných možnostech konzervace zříceniny. Novotného studie zcela odporovaly památkovým zásadám hradních zřícenin, tj. zachování torzálního stavu s co nejmenšími doplňky. Mimo to nerespektovaly současný havarijní stav hradu. Měly také dezorientovat občany Nového Hrádku i zástupce jejich MNV natolik, že jednání s IRP Brno o zahájení sanačních prací v 70. letech 20. století byla zastavena a jejich realizace odložena. KSSPPOP v Pardubicích označilo stav hradu za natolik špatný, že hrozilo zřícení velké části hradební zdi, která byla do té doby v celistvosti zachována. Tím by došlo ke značnému ochuzení velké stavebně-historické hodnoty hradu.

Vzhledem k těmto skutečnostem nebylo vůbec reálné uvažovat o jakémkoliv velké stavební činnosti na hradě. Zabezpečení hradu bylo vzhledem k charakteru prací ze strany MNV Nový Hrádek zcela vyloučené a bylo pouze provedeno odkácení náletových porostů na zdivu hradu. Poslední akce tohoto druhu se zúčastnila i horolezecká skupina, která považovala za riskantní na některé části hradu vůbec vystoupit, jelikož hrozilo, že dojde ke zřícení celých bloků hradeb.

K aktuální situaci Robert Řemínek vypracoval rozsáhlé vyjádření. Opět ocenil vysokou hodnotu hradu, který je dle jeho názoru jistou odchylkou od běžného typu a směrů. Na malém prostoru byl vybudován fortifikačně velice odolný objekt, architektonicky neopakovatelný a z pohledu historie ne příliš dobře dokladovaný. Další částí výše uvedeného vyjádření je stručný popis hradu a jeho částí. Zajímavá je zmínka o nejnižší části opevnění, která je tvořená malou visutou věží (podle všeho převážně dřevěnou) na konci skalního ostrohu, spojenou s hradem valem nebo zdí, která již není dnes znatelná. Vnější val měl dle názoru Roberta Řemínka obranný charakter. Nejedná se tedy o barokní fortifikaci, ale je výsledkem snahy zpevnit přístup ke věži a hradu v období středověku.⁷² Dále vyjádřil názor, že k posouzení architektury není vhodných architektonických doplňků; výjimkou je vstupní brána horního hradu. Bez těchto doplňků a profilace se otázka vlastní klasifikace hradu stává spornou.⁷³ Hrad byl podle něj zcela ojedinělou aplikací gotických porýnských staveb a má svůj protějšek zcela odvozeně v německém Slezsku – v hradě Kinastu. Jeho význam je dle Řemínka celoevropský. Co se týká stavu hradu, tak největší nebezpečí spatřoval v nekvalitní a zcela rozpadlé maltě, která nespojovala komponenty zdiva. Tím pak bylo odtrženo líčové zdivo. Hrozilo zřícení hradeb horního hradu v celém obvodu, stržení plent na věži a zřícení části vnějšího obvodu její koruny. Věž byla navíc ohrožena prokopáním otvoru do jejího čela, jenž byl v posledních letech zvětšován.

72 Robert Řemínek měl na charakter této fortifikace odlišný názor než Dobroslava Menclová. Ta zastávala stanovisko, že tyto zbytky valů a příkopů mají charakter opevněného ležení, které bylo postavené nepřítelem k obléhání hradu viz Dobroslava MENCLOVÁ: *České hrady*. Díl první. Praha 1972, s. 378.

73 Tuto otázku jsem se pokusil detailněji rozebrat v jiné části své práce. Avšak bez podrobného a komplexního průzkumu hradního areálu nezbývá než konstatovat to samé, co Robert Řemínek v roce 1985.

Robert Řemínek upozornil také na skutečnost, že vyvíjel soustavnou činnost v zájmu hradu a učinil pro jeho záchranu vše, co bylo možné a ekonomicky únosné. Během let 1960-1985 nechal hrad čtyřikrát očistit od porostů (po roce 1960 osobně čistil věž od náletů starých více než padesát let),⁷⁴ zpracoval reálné výkresy a rozbory na záchranu hradu. A to vše proti tlakům a návrhům, které byly ze strany Františka Novotného nereálné, technicky neřešitelné, památkově protismyslné a dezorientující veřejnost. Podle vyjádření Řemínka tím František Novotný znemožňoval jakoukoliv odpovídající záchranu hradu jako fragmentárního torza (bez přístaveb) se zachováním všech jeho architektonických a pohledových hodnot. Robert Řemínek konstatoval, že se v řadě jednání pokusil najít smírnou cestu a pochopení, ale to se mu, jak se zdá, nepodařilo. S ohledem na značnou hodnotu hradu, rozpornost situací, omezení finančních prostředků, ekonomické pokyny a na rychlé chátrání objektu v posledních letech Řemínek navrhl svolat jednání a objektivně posoudit všechny vztahy a situace, které problematiku záchrany hradu podmiňují. Vyloučil možnost, aby o této věci rozhodla pouze jedna osoba nebo úzký okruh osob.

Na sklonku roku 1985 Robert Řemínek tedy nadále pokračoval ve snaze přesvědčit příslušné orgány o nutnosti řešit neuspokojivý stav hradu Frymburk. V případě ponechání torza hradu svému osudu (bez vhodného stavebního řešení) by se podle něho stalo poškození hradu neřešitelným. Přestože si byl vědom opatření, která směřovala k omezení finančních prostředků na tento typ památek, prohlásil, že není možné ponechat Frymburk svému osudu. Vzhledem k poškození jeho konstrukcí vyloučil svépomocné práce. V této době Řemínek také připravil jednoduché náčrty hradu dokumentující míru poškození jednotlivých částí společně s vyjádřením ke stavu jeho ohrožení.⁷⁵ Na konec listopadu 1985 bylo naplánováno další jednání o havarijním stavu hradu Frymburk za účasti zástupců KSSPPOP v Pardubicích, ONV Náchod a MNV Nový Hrádek. Na jednání byl pozván také František Novotný, který se však omluvil, jelikož nepovažoval svoji účast za nepostradatelnou. Vyjádřil se k otázce projektové spolupráce a také k problematice torzální záchrany hradní zříceniny. Své poslední návrhy na zastřešení věže považoval i nadále za realistické. Záležitost havarijního stavu hradu označil za ne zcela jednoduchou: „*Po několika drobných nedávných studiích k vyřešení celé problematiky stavu narůstají mnohá kritéria. V ideovosti je to kultura, ekonomie, architektura, archeologie, financování, krajina apod. Tato kritéria by měla být konzultována a respektována dnešní pokrokovou dobou tak, aby nenesla známky ještě nedávné úrovně k pozdějšímu zániku.*“⁷⁶ Nejnaléhavější problém spatřoval v zastřešení věže, které by bylo

74 Veškeré práce řídil Robert Řemínek ve spolupráci s MNV Nový Hrádek. Prováděl je s pomocí zaměstnanců ČSL. Těchto akcí se zúčastnilo minimum občanů z Nového Hrádku.

75 SOKA Náchod, Hrad Frymburk – Popis hradu, konzervační práce 1983-1989-1990, kart. 2302, inv. č. 4455. KSSPPOP v Pardubicích, dopis ze dne 6. 10. 1985, č. j. PP/NA/263/Ř/85.

76 SOKA Náchod, Hrad Frymburk – Popis hradu, konzervační práce 1983-1989-1990, kart. 2302, inv. č. 4455. Dopis Františka Novotného ze dne 20. 11. 1985.

nutné realizovat v první etapě. Navrhoval začít tyto práce 15. června 1986 a kolaudačně je dokončit za tři měsíce. Potom pokračovat podle předem stanoveného plánu. Na tuto akci považoval za nutné zajistit pracovní síly v rozsahu cca 2.500 h, dále potřebné řemeslníky, zajistit přípravné práce, dříví a ostatní stavební materiál.

25. listopadu 1985 došlo k plánovanému jednání, kterému předcházela prohlídka hradu. Zástupci památkové péče konstatovali pokračující a na mnoha místech zrychlující se proces rozpadu zdiva a ohrožení existence celého prstence obvodové hradby: „*Působením povětrnostních vlivů, jejichž dopad zvýrazňují i emise, dochází k úplnému rozpadu pojiva zdiva ve všech částech hradu v takovém rozsahu, že čelní a boční úseky hradeb mohou se zřítit v nejbližší době, předpoklad katastrofy nejpozději do 4 let.*“⁷⁷ Všichni přítomní zástupci se pak shodli na tom, že zřícenina hradu patří jednoznačně mezi významné památky 1. kategorie a je nutné udělat vše pro její záchranu: „*Význam hradu spočívá především v tom, že s odvozením od románské dispozice vzniklo gotické těleso, dispozičně blízké se porýnským hradům, jako jediný zástupce raně gotického hradu s donžonovou věží a na území Čech a Moravy.*“⁷⁸

Jako nejvhodnější řešení situace byla zvolena konzervace tehdejšího stavu s doplněním strženého lícového zdiva a nezbytným vyžděním kavern, které měly zásadní význam pro stabilitu objektu. V žádném případě neměly být prováděny jakékoliv nástavby nad obrysem hradu. Veškeré práce měly být realizovány podle schválených podkladových materiálů z roku 1961 (s ověřením v roce 1974), a to ve spolupráci orgánů ONV Náchod, KSSPPOP v Pardubicích a SÚPPOP Praha.

Oprava zříceniny hradu Frymburk však nebyla v roce 1986 zařazena do Jednotného programu péče o kulturní památky v osmém pětiletém plánu (1986-1990). Objekt nebyl zařazen mezi tehdejší priority památkové péče Východočeského kraje a s jeho opravami se nepočítalo. Hlavní překážkou byl nedostatek vhodné stavební kapacity a také odhadované finanční náklady na statické zabezpečení objektu ve výši cca 20 mil. Kčs. Pokud by se podařilo zajistit dodavatele a podstatně redukovat náklady na údržbu, byl odbor kultury Vč KNV připraven o celé záležitosti dále jednat. ONV Náchod k této věci doplnil, že vzhledem k rozsahu prací a stavu zříceniny je vyloučené, aby práce prováděla malá stavební skupina MNV Nový Hrádek v rámci akce Z.

V květnu roku 1987 byla provedena další prohlídka hradu Frymburk a v Novém Hrádku došlo opět k projednání situace. Vlivem nepříznivých povětrnostních podmínek v zimě 1986/1987 došlo k dalšímu výraznému poškození hradního zdiva. Při změnách teplot zdivo provlhlo do značné hloubky a tato místa pak byla při silných mrazech zčásti potrhána a oddělena od kompaktního zdiva dosud zachovaných konstrukcí. Došlo k výraznému narušení horní části věže a oddělení celých

77 SOkA Náchod, Hrad Frymburk – Popis hradu, konzervační práce 1983-1989-1990, kart. 2302, inv. č. 4455. Zápis z projednávání problematiky havarijního stavu hradu Frymburk sepsaný dne 25. 11. 1985 na MNV Nový Hrádek.

78 Tamtéž.

úseků lícového zdiva. Ve východní části stěny se začala vytvářet trhlina o délce cca 5-6 m, která prostupovala i vnitřním zdivem. Západní čelo věže bylo silně narušeno rozpadem stěny. V oblouku směr severozápad se vytvořil oddělující se blok stěny značné hloubky a rozsahu, kterým mohlo dojít k rozevření čela věže až po vnitřní vyzdívky, případně k jejímu rozrušení i do vnitřních prostor. Dále ke stavu věže Robert Řemínek uvádí: „*Pokud – jak již uvedeno hlavní věž zatím odolávala času, vlivu povětrnosti, nyní, po poškozeních v zimě 1986/1987 stav se již natolik zhoršil, že v pohledu z jihu stává se beztvarym torzem, z nádvoří lze rozeznat oddělující se části zdí, od východu varuje před destrukcí vznikající výrazná trhlina, část jihozápad, s obnaženým jádrem zdiva ztratila na hmotě od čela r. 1987 cca 60 až 70 cm, v místech vytržení větších kamenných bloků až 100 cm...atd.*“⁷⁹ Poškození obou bočních zdí již dosáhlo značné míry (stržení lícového zdiva uvnitř činilo 95 % a na vnější části 56-57 % z plochy). Stav obou nároží se významně zhoršil. Značně poškozeno bylo také ostění brány a hrozilo zřícení jejího záklenku. Rozpad lícového zdiva hradu se neustále zrychloval. Podle zástupců památkové péče hrozila situace, kdy mohlo dojít k odtržení celých nadzemních částí obvodové hradby hradu. Kaverny začaly prostupovat i lité jádro zdiva. Oslabení začalo dosahovat až 60 % původní tloušťky zdí spodních partií, nad kterými se začaly vytvářet značně nebezpečné převisy. Zároveň začalo docházet k rozpadu pojiva a jeho vytékání ze zdí. Vzhledem k jedinečnosti objektu, k jeho bezprostřednímu ohrožení, finanční situaci a možnostem stavebních kapacit bylo nutné, aby situaci hradu dále řešilo Ministerstvo kultury (MK) a vydalo konečné stanovisko.

⁷⁹ SOKA Náchod, Hrad Frymburk – Popis hradu, konzervační práce 1983-1989-1990, kart. 2302, inv. č. 4455. KSSPPOP v Pardubicích, pracoviště Náchod, dopis ze dne 23. 5. 1987, zn. PP/NA/99/Ř/87.

Hrad Frymburk - informace o stavu poškození dle prohlídky
dne 18.V.1987

Jižní strana hradu

Hlavní věž - stržena plenta v ploše $5m^2$
a vytváří se trhlinka mezi plentou a jádrem
směr k východu...

Hrad- hradby, zhoršil se stav v části
východ, za gotickou místností
v oblouku navazujícím na věž, dále
v ploše zřícení plent cca $4m^2$,
a zhoršen stav nároží jihozápad
v čele hradu, situace hradeb jest
mimořádně závažná zrychlením rozpadu
zdiva

utržené plenty
trhlinka 4 m

šipky, nová
poškození
zima 1986/87
a jaro 1987

Utržení plent,
rozpad jádra
zdiva,
ze značné

Narušení koruny věže
zřícením koruny
v rozsahu
 $5m^3$
plent $7m^2$

část čela věže ohrožená
zřícením bloku který se odděluje
části i malty

Hlavní věž stěna západ a řez hradem
přes studně

zřícení
plent,
rozpad
zdiva

utržené plenta cca $6-7m^2$
zřícené zdivo cca $5m^3$
navážky

původní terén nádvoří
studně

strana
sever

zachované.....
plenty
zdiva věže
a hradeb

oddělující se blok horní části věže cca $10m^3$

..... utržení plent a ohrzení záklenek okenka,
rozpadá se, utržen...

poškozené části hradby - zřícení plent
cca $4m^2$

zřícené zdivo
boku hradu cca $3m^3$

ohrožené nároží oddělující
se od hradby

Obr. 9 Popis Roberta Řemínka z roku 1987 zobrazující poškození zdiva

Východočeské státní lesy, lesní závod Opočno a lesní správa Nové Město nad Metují v této době řešily stížnost svého zaměstnance, bydlícího v hájovně pod Frymburkem, jenž poukazoval na poškozování domu a přímé ohrožování jeho obyvatel, a to jednak sesuvem kamení ze zříceniny hradu a také kameny, které návštěvníci zříceniny úmyslně házeli na hájovnu a její dvůr. MNV Nový Hrádek byl v této souvislosti požádán o to, aby objekt zříceniny hradu zneprístupnil veřejnosti a zajistil ochranu objektu hájovny před sesuvem kamení. Jako uživateli zříceniny mu bylo uloženo zajistit zamezení vstupu veřejnosti na tento objekt dostatečným počtem výstražných tabulí. K zajištění ochrany hájovny a jejích obyvatel před padajícím kamením měla být zhotovena jednoduchá dřevěná konstrukce s drátěným pletivem.

Na konci března 1988 Robert Řemínek hrad znovu prohlédl a konstatoval rychlé zhoršení stavu hradeb v horní části hradu. Dle jeho názoru bylo v tehdejších podmínkách vyloučeno účinné stavebnětechnické zabezpečení rozpadajících se hradeb. Považoval za nutné hodnotit situaci věže samostatně. Doporučil zajistit co nejdříve podrobnou fotodokumentaci hradu a případně ji dle dalšího zvážení doplnit a upřesnit nebo zajistit i zaměření objektu. V zájmu ochrany věže hradu navrhl odstranění náletových porostů z jejího povrchu. Případné odstranění náletů na hradbách navrhl samostatně posoudit z hlediska bezpečnosti prací. Svě vyjádření končí konstatováním: „*Spis předložen jako informace a vyslovení názoru pracovníka, který řadu let o záchranu hradu usiloval, znal jeho stav i skutečnosti, které vedly k nařízenému odložení sanačních prací. Dnešní situaci nutno považovat již pouze za tvrdou realitu.*“⁸⁰

1. července téhož roku byla provedena prověrka realizace zneprístupnění zříceniny hradu Frymburk. Na rok 1988 byla na tyto práce odborem kultury ONV Náchod poskytnuta dotace ve výši 5.000 Kčs. Výstražné tabulky v počtu deseti kusů (v celkové hodnotě 445 Kčs) byly zhotoveny v provozovně plastikářské výroby Jednotného zemědělského družstva „Nástup“ v Sobotce, dodány v červnu roku 1988 a následně instalovány. Investor těchto akcí, MNV Nový Hrádek, měl také zajistit drátěné pletivo a jeho natažení nad dvorem hájovny. Bylo zamýšleno provést veškeré práce brigádně, a to s občany Nového Hrádku. Odbor kultury ONV Náchod se ohledně údržby hradu vyjádřil v tom smyslu, že může poskytovat dílčí dotace na průběžné odstraňování náletových porostů (realizované prostřednictvím horolezců) z bezpečnostního hlediska pouze v těch partiích, kde nemůže dojít k úrazu. Jako další nutný krok bylo naplánováno zatarasení vstupu do nádvoří hradu.

Dne 25. července 1988 se k současnému stavu zříceniny hradu Frymburku vyjádřil SÚPPOP v Praze. Shledal, že se možností statické sanace a konzervace torza hradu zabývaly orgány památkové

80 SOKA Náchod, Hrad Frymburk – Popis hradu, konzervační práce 1983-1989-1990, kt.č. 2302, inv. č. 4455. KSSPPOP v Pardubicích, pracoviště Náchod, stanovisko ze dne 3. 4. 1988, č. j. PP/NA/42/Ř/88.

pěče již desítky let a bylo vyvinuto značné úsilí o záchranu objektu. Technicky velmi náročné zabezpečení hradu se nepodařilo realizovat vzhledem k obtížnému zajištění finančních prostředků a potřebného dodavatelského krytí, což bylo způsobeno velkou rozestavěností nejvýznamnějších státních zámků ve Východočeském kraji. Po posouzení celkové situace dospěl SÚPPOP v Praze k závěru, že sanace a konzervace hradní zříceniny již není z mnoha hledisek únosná: „*Třebaže naprosto nezpochybňujeme vysoké kulturní hodnocení památky, jak vyplynulo z jejího stavebně historického průzkumu, překročil stupeň jejího samovolného rozpadu dnes již hranici, kdy by bylo ještě možné zdivo zachránit běžnými sanačními metodami v jeho autentickém dochovaném stavu. Za dnešní situace by sanace, i při veškeré snaze o šetrný přístup, naopak vyústila v dosti problematickou maketu bývalého stavu, tedy k výsledku, který by rozhodně nebyl úměrný k předpokládaným značně vysokým finančním nákladům. Za těchto okolností, kdy bude nezbytné smířit se s tím, že torzo hradu bude postupně zanikat, doporučujeme zajistit provedení archeologického a doplňujícího stavebně historického průzkumu.*“⁸¹ SÚPPOP v Praze doporučil provést průzkum technického stavu s návrhem zabezpečení zejména jihozápadní části torza, kde velmi poškozené zdivo ohrožovalo přístup do obývaného objektu hájovny, situovaného v bezprostřední blízkosti této části hradu. Zajištění tohoto úseku mělo být provedeno vybudováním pevné zábrany z ocelových profilů a vlnitého plechu. Nebyla však vyloučena ani možnost, že bude v souvislosti se zabezpečovacími pracemi nutné přilehlou část převisu zdiva rozebrat či strhnout. Ačkoli SÚPPOP v Praze v podstatě odsoudil zříceninu hradu k postupnému zániku, zůstával objekt vzhledem ke své historicko-dokumentární hodnotě a jako potenciální lokalita archeologického výzkumu památkově chráněn.

Veškerá další činnost na hradě tak byla směřována pouze na postavení ochranného oplocení okolo objektu a k zajištění odstranění náletových porostů. Zůstává ironií, že toto oplocení mělo být vzhledem k hodnotě hradu provedeno citlivě, pomocí dřevěných planěk, a to především v části u cesty do hájovny. V zadní části podle cesty bylo oplocení zhotoveno z pletiva. Na rok 1989 bylo na provedení těchto prací vyčleněno cca 30.000 Kčs, z toho 15.000 Kčs na oplocení hradu a 15.000 Kčs na odstranění náletových porostů. Robert Řemínek doporučil úplné odstranění všech náletů na hlavní věži, hradbách, terase před branou a po obvodu hradu do vzdálenosti 200 cm od zdí a současně také ze zdí ve vnitřním prostoru nádvoří i v jeho volné ploše. Zbylé pařízky navrhl natřít arboricidem. Očistňovací práce provedla skupina horolezců z Československého svazu tělovýchovné jednoty (ČSTV) – horolezeckého oddílu Náchod. Po provedení akce došlo ke kontrole stavu⁸² a k

81 SOkA Náchod, Hrad Frymburk – Popis hradu, konzervační práce 1983-1989-1990, kart. 2302, inv. č. 4455. Frymburk, zřícenina hradu – vyjádření, dopis ze dne 25. 7. 1988, zn. 4172/88.

82 SOkA Náchod Hrad Frymburk – Popis hradu, konzervační práce 1983-1989-1990, kart. 2302, inv. č. 4455. KSSPPOP v Pardubicích, stanovisko ze dne 10. 4. 1989, č. j. PP/NA/55/Ř/89: „*Náletové porosty, až na několik menších skupinek stromků a keřů, jsou odstraněny z věže hradu, jeho nádvoří, hradebních zdí i podle severní hradby*

upřesnění zbylých prací. Ty měly být dokončeny do konce dubna 1989 a poté proplaceny. Po další prohlídce 15. června však bylo konstatováno, že i přes veškerá projednání a korespondenci se všemi zúčastněnými stranami nebyly práce v projednaném rozsahu dokončeny. Aby bylo možné akci řádně uzavřít, proplatit a vyúčtovat, měl MNV Nový Hrádek do konce roku zajistit dokončení akce. Dle vyjádření MNV Nový Hrádek poukázal ONV Náchod na nutné práce na zřícenině hradu Frymburk částku 18.000 Kčs (přislíbeno celkem 30.000 Kčs), která již byla plně vyčerpána. Za měsíc říjen 1989 bylo navíc proplaceno za práce ve vlastní režii 4.000 Kčs a MNV Nový Hrádek žádal o poukázání této částky na svůj běžný účet, jelikož neměl dostatek finančních prostředků.

V tomtéž roce se objevila nová aktivita usilující o záchranu hradu Frymburk. Její iniciátorkou byla Jana Ptáčková z Nového Hrádku.⁸³ V souvislosti se svou obavou o budoucnost hradu oslovila KSSPPOP v Pardubicích. Středisko následně odpovědělo, že zhoršující se stav zříceniny sledují jeho pracovníci již řadu let, ale přes jejich veškeré úsilí se nepodařilo zajistit komplexní statické zajištění a konzervaci hradu, kvůli jejich značné finanční náročnosti a obtížnému provádění. Ke zmaření záměrů sanace hradu v sedmdesátých letech do značné míry přispěly i zcela nevhodné a nereálné návrhy na různé dostavby hradu od Františka Novotného. Podobně jako SÚPPOP v Praze odsoudilo i KSSPPOP v Pardubicích zříceninu hradu k zániku: „*Za tohoto stavu není sanace a konzervace z mnoha hledisek únosná, neboť stupeň samovolného rozpadu již překročil hranici, kdy by byla možná záchrana běžnými metodami. Sanace by dnes zřejmě vyústila v dosti problematickou maketu bývalého stavu, tedy s výsledkem neúměrným nákladům. A tak přestože hrad zůstává významnou památkou, o jeho konzervaci se v současné době neuvažuje. Lze si jen přát, aby vědeckotechnický pokrok v blízké době vyvinul metody, které by umožnily např. chemickou konzervaci takto narušeného zdiva bez nevhodných dozdívek, opěrných stěn a pilířů.*“⁸⁴

S příchodem transformace politického režimu na sklonku roku 1989 došlo také k obrovským změnám v občanské společnosti a v její náladě. Vlna nadšení a pocitu svobody, která polistopadovou dobu provázela, dala vzniknout mnoha občanským sdružením, spolkům, klubům s nejrůznějšími zaměřením. Jedním z nich byl také Český svaz ochránců přírody (ČSOPa). V roce 1990 se do záležitosti záchrany hradu vkládá Bohumír Dragoun z regionální sekce ČSOPa Orlické hory a Podorlicko potenciální se sídlem v Rychnově nad Kněžnou.⁸⁵ K počátku snah ČSOPa o záchranu hradu Frymburk se Bohumír Dragoun vyjádřil takto: „*Česká země oplývá značným*

vně do vzdálenosti 2,5 až 3m. Práce byly provedeny pečlivě v uvažovaném a projednaném rozsahu v duchu zápisu ze dne 7. 3. 1989.“

83 Jana Ptáčková byla vedoucí Kulturního a společenského střediska v Novém Hrádku.

84 SOkA Náchod, Hrad Frymburk – Popis hradu, konzervační práce 1983-1989-1990, kart. 2302, inv. č. 4455. KSSPPOP v Pardubicích, stanovisko ze dne 5. 6. 1989, zn. PP-845/89-LS.

85 Jana PTÁČKOVÁ, *Blýskání na časy*, in: Frymburský almanach, Nový Hrádek 1992, s. 14: „*Zjara roku 1990 se na vývěskách v Novém Hrádku objevily cyklostylované letáčky zvoucí romantické duše ke spolupráci na záchranné akci Frymburk '90.*“

*množstvím zřícenin. Jednak jde o trosky lidských osobností, jednak o kdysi majestátní feudální sídla. Český svaz ochránců památek – regionální sekce Orlické hory a Podorlicko si všimá spíše kategorie druhé. V loňském roce, kdy jsme si ujasňovali směr budoucího snažení, upoutal naši pozornost hrad Frymburk, ležící ve výběžku náchodského okresu stranou od turistického ruchu. Hrad po všech stránkách hodnotný, s výbornými posudky a málem započatou rekonstrukcí – čekal, čekal a čekal. Jednou byly peníze, ale chyběly stavební kapacity. Podruhé naopak. Národní výbor v Novém Hrádku houfně odesílal dopisy žádající o záchranu hradu, jenže od obeslaných institucí přicházela pouze papírová ujištění o veliké historické hodnotě objektu. Pomoc žádná. A čas plynul...*⁸⁶ Zpočátku iniciativa ČSOPa na hradě skončila neúspěchem. ONV Náchod se vyjádřil ve smyslu, že není možno uvolnit dostatečné finanční prostředky na zajištění prací a vzhledem k riziku úrazu je nepřipustné, aby je prováděla mládež bez odborného zajištění. Doporučil přenést tuto iniciativu na hrad Potštejn, na kterém byly v té době prováděny podobné zabezpečovací a ochranné práce.

Členové ČSOPa se navzdory tomuto doporučení nehodlali své aktivity na Frymburku vzdát a žádali o povolení očišťovacích prací na hradě Frymburk. Ve dnech 23. 7. - 3. 8. 1990 zamýšleli očistit areál hradu od tzv. černých skládek a odpadů. Plánovali zbavit vnitřní areál hradu dřevin a náletových porostů, vyčistit studnu od spadlých organických artefaktů a zajistit ji kovovou dvoukřídlou snímatelnou mříží z plátové oceli. Další částí akce mělo být zpevnění zdiva v místě vstupu slabou vrstvou malty (připravené pouze z vody a cementu), která by zastavila vyplavování středověkého pojiva. Tím mělo dojít ke snížení rizika úrazu četných návštěvníků hradu. Brigády se měli účastnit členové ČSOPa regionální sekce Orlické hory a Podorlicko, studenti středních škol pod pedagogickým dozorem a zájemci z širokého okolí. Práce byly zamýšleny provést zdarma, materiál měl hradit MNV Nový Hrádek.

ONV Náchod odbor kultury povolil provedení všech prací s výjimkou zpevnění zdiva v místě vstupního areálu z důvodu bezpečnosti. MNV Nový Hrádek měl zaslat písemnou žádost o povolení očišťovacích prací ONV Náchod. Ta obsahovala i počet všech brigádníků (plnoletých), jejich jmenný seznam, data narození a čísla uzavřených pojistek proti úrazu. Také bylo nutno pověřit osobu vykonávající bezpečnostní dozor po dobu těchto prací, aby byla dodržena bezpečnost a provedení všech činností. V případě nedodržení podmínek nemohly být práce zahájeny a vstup všem cizím osobám na hrad byl přísně zakázán. K plánovaným akcím však nedošlo.⁸⁷ Bohumír Dragoun z

86 B. DRAGON - M. KOPSOVÁ, *Frymburk tehdy...a dnes*. Na tento článek mě upozornila Anna Marková z Nového Hrádku, které tímto děkuji. Článek přináší řadu zajímavých detailů o počátcích snah na záchranu hradu Frymburk v 90. letech 20. století. Dosud se mi nepodařilo zjistit, kde byl článek publikován. Z jeho textu lze vyvodit, že s největší pravděpodobností vyšel v rozmezí 24. - 29. 6. 1991.

87 *Prodáme hrad Frymburk*, in: Zpravodaj Frymburské ozvěny, Nový Hrádek, prosinec 1990, nestránkováno: „Již v létě letošního roku měla skupina mladých lidí s archeologickými sklony zájem zadarmo a dobrovolně pracovat na

ČSOPa regionální sekce Orlické hory a Podorlicko přesto i nadále nabízel svoji pomoc při záchraně hradu. Někdy v této době se v Novém Hrádku poprvé objevila myšlenka na založení „okrašlovacího spolku“, jehož smyslem by byla péče o památky a který by pak soustřeďoval získané finanční prostředky i aktivitu lidí.

5.4 Činnost Kruhu přátel hradu Frymburku – nová naděje na záchranu hradu

Počátek 90. let 20. století přinesl s politickými změnami ve společnosti i novou naději na záchranu hradu Frymburk. V Novém Hrádku již nějakou dobu fungovalo Kulturní a společenské středisko (KaSS), které dne 1. února 1991 uspořádalo setkání týkající se Frymburku. O jeho průběhu přináší svědectví obecní kronika: „1. února KaSS uspořádal kulatý stůl o Frymburku. Přítomni byli zástupci referátu kultury úřadu v Náchodě p. Linhart a pan Zavřel, student archeologie a historie a pracovník Ochrany památek z Opočna p. Mojmir Dragoun, pracovnice Ochrany památek z Pardubic a asi 30 občanů obce. Pohovořilo se o tom, co a jak kolem hradu začít. P. Dragoun doporučil střídání skupin asi 15 lidí po týdnu, nejdříve by vyčistili les. Pracovat budou za ubytování, zaplatí se za ně pojištění a přispěje se jim na stravu. K získání alespoň nějaké finanční částky Milada Světlíková doporučila uspořádat Frymburské slavnosti. To byl začátek pro mnohé nepochopitelného snažení.“⁸⁸

22. února 1991 pak bylo založeno občanské sdružení Kruh přátel hradu Frymburku (KPHF).⁸⁹ Hlavní iniciátorkou a jedním ze zakládajících členů byla Jana Ptáčková. Sdružení spojovalo ty, kterým nebyl lhostejný osud hradu a kteří byli ochotní se na jeho záchraně aktivně podílet. KPHF si vytkl za úkol pořádat akce s cílem získat potřebné finanční prostředky pro zajištění konkrétních prací na hradě a seznamovat veřejnost se svými snahami, získat její podporu a sympatie. Mezi další úkoly sdružení patřilo navázání vztahů s obecním zastupitelstvem v Novém Hrádku, místními zájmovými sdruženími, Okresním úřadem v Náchodě a ČSOPa. Ze členství v KPHF nevyplývala přesně určená práva ani povinnosti, jedinou podmínkou bylo, že jeho členové nebudou mít ze své práce v něm žádný bezprostřední soukromý finanční zisk. Zakládací listinu KPHF podepsalo 26 osob.⁹⁰

čištění a celkovém statickém zabezpečení hradu. Z nadmíru potřebné akce však z různých administrativně organizačních důvodů nedošlo.“ Rád bych zde upozornil na chybu, která se v této souvislosti v člancích a studiích o hradu Frymburk objevuje. Někteří autoři mylně uvádějí, že v létě roku 1990 byly likvidovány náletové dřeviny a vyčištěna studna. Tyto práce byly však provedeny v pozdějších letech.

88 *Pamětní kniha Nového Hrádku od roku 1986 (1986-1995)*, s. 304 [online]. Dostupné na: http://www.novy-hradek.cz/kultura/historicke_kroniky/pametni_kniha_86-95.pdf [cit. 22. 3. 2015]. V zápisu je mylně uváděno jméno Mojmir Dragoun. Nepochybně se však jedná o Bohumíra Dragouna.

89 Zakládací listina Kruhu přátel hradu Frymburku, Zpravodaj Frymburské ozvěny, KaSS Nový Hrádek, duben 1991, číslo 2, s. 12-13. Do doby než získal Kruh přátel hradu Frymburku právní subjektivitu, byl součástí KaSS v Novém Hrádku.

90 Frymburské ozvěny, KaSS Nový Hrádek, duben 1991, č. 2, s. 12-13. Je zde otištěn text zakládací listiny sdružení a jmenný seznam zakládajících členů. 24 z nich bylo z Nového Hrádku a 2 mimo toto sídlo.

Na své druhé schůzce dne 8. března 1991 stanovil KPHF termín konání kulturní akce s názvem Frymburské slavnosti, které měly upozornit na existenci hradu a přilákat pozornost veřejnosti i médií.⁹¹ Současně si od ní organizátoři slibovali získání finančních prostředků na zajištění pracovního léta na hradě. Hned v úvodu existence sdružení také byly definovány práce, které měly být ve prospěch záchrany zříceniny realizovány. V první fázi pro rok 1991 bylo plánováno vyčištění hradního příkopu, areálu hradu a jeho bezprostředního okolí od náletové vegetace a nánosů sutí. Počítalo se také s vyčištěním studny a s jejím zabezpečením (nejlépe mříží) a s podepřením provizorním cihlovým pilířem nejvíce narušené severní hradby. Záchranné práce měly následně pokračovat druhou fází, jejímž cílem bylo omítnutí zdí, aby se zastavila eroze vlivem počasí. Současně měly být horní části zdíva opatřeny korunou, aby se zabránilo průniku rostlin a vody. Obvodové zdivo by přikryly dřevěné stříšky. Tuto fázi bylo v plánu završit vybudováním opěrného systému z kamene a odstraněním provizorního cihlového pilíře. Bohumír Dragoun z ČSOPa přislíbil zajištění potřebných posudků a projektů, měl rovněž licenci na stavebně-technický dozor. V červnu 1991 bylo během dvou pracovních víkendů⁹² postaveno lešení nad přístupovou cestou kolem hradeb a pod branou a byly zhotoveny schody ve strmém svahu ke hradbám.⁹³

Příprava, organizace a zajištění akce Frymburské slavnosti si vyžádalo nesmírné úsilí občanů Nového Hrádku. Vlastní Frymburské slavnosti se uskutečnily 30. června 1991. Pro návštěvníky byl připraven kulturní program, zahájený výpravným průvodem v kostýmech, v čele s postavou hradního pána, kterého uvítal rychtář městečka.⁹⁴ Součástí slavností se stala různá pěvecká, taneční a divadelní vystoupení, hry a soutěže, dobové písně, simultánní šachová partie, výstava kronik a dokumentů z historie Nového Hrádku, výstava loveckých trofejí Mysliveckého sdružení Frymburk, prodejní výstava obrazů a kreseb regionálního malíře Karla Šafáře z Náchoda. Po celý den bylo připraveno občerstvení a také byly k dostání perníky, koláče a trubičky. Byly vyrobeny dřevěné ozdoby na krk s emblémem hradu a tkané záložky do knih s obrazem hradu a znakem Nového Hrádku.⁹⁵ Pro potřeby slavností akademický malíř Vladimír Rocman navrhl a za pomoci

91 O vzniku a počátcích činnosti KPHF přináší informace osobní svědectví Anny Markové získané 7. 10. 2013 v Novém Hrádku: „*Iniciátorkou vzniku Kruhu byla Jana Ptáčková, která také byla jeho předsedkyní. A velkým nadšencem pro záchranu hradu byla i paní Milada Světlíková, která se sem vrátila a aktivně se zapojila do práce jakéhokoliv druhu kulturního rázu, ať to byl Sokol nebo takovéto spolkové činnosti. Ona právě byla duší těch Frymburských slavností.*“ Paní Anna Marková je dlouholetou kronikářkou městyse Nový Hrádek a patří k zakládajícím členům KPHF.

92 Jeden z těchto pracovních víkendů se uskutečnil ve dnech 8. - 9. 6. 1991.

93 Tyto práce provedli členové KPHF, ČSOPa - regionální sekce Orlické hory a Podorlicko a hnutí Brontosaurus ze Dvora Králové.

94 Osobní svědectví Anny Markové získané 7. 10. 2013 v Novém Hrádku: „*Celkem se do kroje ustrojilo 143 občanů a to oblečení právě nejvíce zařizovala paní Milada Světlíková s důchodkyněmi, které to šily. Já se pak jenom ustrojila, šla jsem za nějakou selku.*“

95 Podrobný popis průběhu slavností lze nalézt v Pamětní knize Nového Hrádku od roku 1986 (1986-1995), s. 306-307 [online]. Dostupné na: http://www.novy-hradek.cz/kultura/historicke_kroniky/pametni_kniha_86-95.pdf [cit. 22. 3. 2015].

dobrovolníků vytiskl ručním sítotiskem přes sto kusů umělecky hodnotných plakátů.⁹⁶ Tato kulturní akce vzbudila jednoznačně pozitivní ohlas nejen u návštěvníků, kterých bylo okolo dvou tisíc, ale i v médiích. Finanční efekt z akce předčil veškerá očekávání. Celkový zisk činil 27.000 Kčs. Po odečtení nákladů ve výši zhruba 9.000 Kčs dosáhl čistý výtěžek akce cca 18.000 Kčs.

Současně s realizací Frymburských slavností probíhala příprava pracovního léta na hradě: „*Léto se kvapem blíží. Červencová brigáda je na dosah. Kde však sehnat lidi, kteří budou pracovat pouze za jídlo a poděkování? A představte si, že i tací se našli. Přihlásili se členové Asociace mladých ochránců památek z Prahy, opočenští skauti, studenti Pelclova gymnázia z Rychnova (zde poděkujeme paní profesorce Janě Medlíkové) a členové Klubu archeologů z rychnovského ODDM. Před jejich příjezdem bylo nutné připravit „palouček“, kde budou mít své stany, především z bezpečnostních důvodů zajistit bedněním vstup do hradu. Díky víkendové brigádě (8. a 9. června) je i toto hotovo.*“⁹⁷ Na organizaci pracovního léta v roce 1991 věnovalo výrobní družstvo Velorex (se sídlem v Novém Hrádku) příspěvek ve výši 2.000 Kčs. Dar na záchranu hradu ve výši 500 Kčs věnovala také Nezávislá agentura JELIBO.

V červenci na hradě pracovalo celkem třicet mladých nadšenců.⁹⁸ Hlavním cílem bylo vyklizení vnitřního areálu hradu, odstranění rychle rostoucích náletových keřů, dřevin a úklid odpadků po nepořádných návštěvnících hradu. Byly postaveny dřevěné zábrany před vstupem do nebezpečných částí hradu a založena skládka kamene. Ten byl připraven na příští rok na opravy nejvíce postižených míst v hradbách. Tentýž měsíc zaslal starosta obce Nový Hrádek Josef Svatoň dopis ministru kultury Milanu Uhdemu s žádostí o finanční prostředky na záchranu hradu: „*Hrad Frymburk se přes četné rány osudu dochoval celkem dobře až do našeho století. Až teprve naše doba, zvláště pak poslední desetiletí, jej poznamenaly snad víc, než všechna středověká vojska a pozdější selské povstání dohromady. Řadu let tehdejší MNV v Novém Hrádku usiloval o záchranu hradu, ale marně. V současné době, kdy jsme zbaveni totalitního režimu, jsme se dověděli, že v minulosti byly určeny finanční prostředky ve výši cca 13 až 14 mil. Kčs na záchranu hradu, avšak dostaly se neznámo kam a svého určení nedošly. V roce 1988 byl hradu definitivně určen osud historicky autentické hromady ruin. Až nyní se našla řada nadšenců z řad místních obyvatel a další*

96 Za tuto informaci děkuji Anně Markové. Akademický malíř Vladimír Rocman se narodil v Novém Městě nad Metují, které je jeho současným bydlištěm. Jeho dílo čítá stovky obrazů, kreseb a grafických listů, navrhl množství vystřihovánek, řadu obalů gramofonových desek. Vytvořil ilustrace k více než dvěma stovkám knížek nejrůznějších žánrů. Tři z knih získaly titul „Nejkrásnější kniha roku“. Uspořádal řadu samostatných výstav a účastnil se téměř stovky společných výstav v České republice i v zahraničí. Dosud se aktivně věnuje tvorbě. V roce 2013 dosáhl významného životního jubilea a u této příležitosti byla uspořádána retrospektivní výstava jeho díla v Novém Městě nad Metují.

97 B. DRAGON - M. KOPSOVÁ, *Frymburk tehdy...a dnes*. Blíže neurčeno viz pozn. 86.

98 *Pracovní léto na hradě Frymburku*, in: Frymburské ozvěny, Zpravodaj Frymburské ozvěny, KaSS v Novém Hrádku, září 1991, č. 4, s. 6: „*V červenci na Frymburku pracovalo celkem 30 mladých lidí ve třech týdenních turnusech. První týden patřil Asociaci mladých archeologů z Prahy, druhý a třetí pak studentům středních škol z Rychnova nad Kněžnou.*“

příznivci z okolí, kterým není osud hradu lhostejný, a v únoru t.r. byl založen Kruh přátel hradu Frymburku. Spolek si vytyčil cíl usilovat o záchranu hradu, uchovat jej pro příští generace a pokusit se zachránit to, co se ještě zachránit nechá.“⁹⁹

V září roku 1991 byla za pomoci sedmnácti dobrovolníků také nahrubo vyčištěna studna a následně provizorně zakryta kládami. V říjnu pak Jana Ptáčková z KPHF oslovila s žádostí o spolupráci PhDr. Jiřího Němečka, zakladatele občanského sdružení Společnost ochránců památek ve východních Čechách (SOPVČ).¹⁰⁰ Současně byla připravována publikace s názvem Frymburský almanach.¹⁰¹ Celý výtěžek z jejího prodeje měl být věnován na opravy hradu. Na schůzi KPHF 20. listopadu 1991 došlo k oddělení občanského sdružení od KaSS.¹⁰² Bohumír Dragoun, stojící u zrodu celé akce na záchranu hradu, pro velké časové zaneprázdnění sdružení opustil, což znamenalo pro další aktivity KPHF jistě velkou ztrátu. Jeho členové pak během zimy připravovali plán činnosti na následující rok.¹⁰³

Dne 8. února 1992 se uskutečnilo v Novém Hrádku výroční shromáždění KPHF. Jeho členové nepředpokládali žádný přísun finančních prostředků ze strany státu pro realizaci dalších prací na hradě. Restituční nárok majitelů, rodiny Bartoňů-Dobenínů, nebyl ještě dořešen, ale přesto měly aktivity KPHF již v tuto dobu její podporu.¹⁰⁴ Vzhledem k situaci a reálným možnostem bylo do plánu pro rok 1992 zařazeno vykácení náletových porostů na valech a úbočí v blízkosti hradu, oprava utržené klenby brány a dozdění vypadlého zdiva pod ní. Dále byla stanovena koncepce druhého ročníku Frymburských slavností. Na výše uvedeném shromáždění získal KPHF několik dalších členů: „*Kruh získal 8. února značné posily. Jeho členy se stali paní Řihová, pan Hlaváček, pan Disman Miroslav /bytem Toronto, Kanada/, ing. arch. Jan Slavík z Jaroměře a PhDr. Jiří Němeček z Hradce Králové. Posledně jmenovaní pánové jsou oba odborníky v otázkách historie, archeologie, architektury, prostě z oboru, v němž dosud nikdo z nás dostatečně vzdělán nebyl.*“¹⁰⁵

99 Obecni úřad v Novém Hrádku, Hrad Frymburk – záchranné práce, dopis ze dne 10. 7. 1991, č. j. 422/91. Za zapůjčení dopisu děkuji paní Anně Markové.

100Materiály SOPVČ, Hradec Králové. Dopis je datován 5. 10. 1991. Byla k němu přiložena kopie originálu zakládací listiny Kruhu přátel hradu Frymburku a originál druhé pracovní verze zprávy o hradu Frymburk, kterou vypracoval dr. Zdeněk Gardavský pod názvem *Úvaha nad hradem Frymburkem*.

101Publikace Frymburský almanach vyšla na počátku roku 1992 v počtu 1000 kusů. Náklady na tisk se pohybovaly ve výši 30.000 Kčs.

102Občanské sdružení Kruh přátel hradu Frymburku získalo registraci 2. 12. 1991. Předsedkyní se stala Jana Ptáčková. KPHF založil vlastní finanční účet. Výbor sdružení se měl scházet minimálně čtyřikrát ročně a výroční shromáždění se konalo jedenkrát za rok.

103K tomu se váže osobní svědectví Anny Markové získané 7. 10. 2013 v Novém Hrádku: „*Kruh přátel hradu Frymburku se scházel od zimy. Někdy ve staré škole, jindy v pěkném prostředí bufetu Jindra. Zabývalo se především přípravou prací na hradě v roce 1992 a druhého ročníku Frymburských slavností.*“

104Svědčí o tom i toto vyjádření Josefa Mariana Bartoně-Dobenína: „*Přeji Vám mnoho úspěchů při opravách historické památky hradu Frymburku a doufám, že budete moci svou práci dovést k úspěšnému konci. V příštím roce si Vaši práci se zájmem prohlédnu.*“ In: Frymburský almanach, Nový Hrádek 1992, s. 1.

105Jana PTÁČKOVÁ, *Výroční shromáždění Kruhu přátel hradu Frymburku*, in: Zpravodaj Frymburské ozvěny, KaSS v Novém Hrádku, březen 1992, č. 1, s. 6-7.

Dne 21. 5. 1992 oslovila Jana Ptáčková opět PhDr. Jiřího Němečka ze SOPVČ a mimo jiné ho informovala o aktuálním vývoji událostí: „*Další zprávy o hradu jsou nevesely, truchlivy. Stále je zapikolováno, dokud nedojde potvrzení o předání z Pozemkového úřadu, nehodlá se paní Šemíková s námi o ničem bavit. Nabízela jsem jí kontakty na naše členy, kteří o hradu hodně vědí a jsou ochotni pomoci, nemá ale, bohužel, zájem. Ani o ing. Slavíka, který měl projektovat tu bránu. Prej si najdou svoje spolupracovníky. Nevím, nevidím to dobře.*“¹⁰⁶ Jana Ptáčková zvažovala také možnost podpisové akce účastníky slavností, která by přímo vyzývala majitele k zahájení sanačních prací na hradě.

Druhý ročník Frymburských slavností se uskutečnil ve dnech 27. a 28. června 1992. Měl za cíl především upozornit na nutnost okamžitých oprav na hradě. Stejně jako v předchozím roce byl i tentokrát pro návštěvníky akce připraven kulturní program.

V této době již byly vyřešeny restituční záležitosti a hrad společně s ostatním majetkem přešel oficiálně zpět do vlastnictví rodiny Bartoňů-Dobenínů. Po půlročním nelehkém vyjednání získal KPHF začátkem srpna 1992 od J. M. Bartoně-Dobenína povolení k zahájení záchranných prací. V přípravách byl projekt na záchranu hradu od Ing. arch. Jana Slavíka. Jana Ptáčková, hlavní iniciátorka záchranných prací na hradě, se pokoušela sehnat studenty a dobrovolníky na pokračování prací na Frymburku: „*Frymburk čeká na vaše ruce! To je skutečnost, před níž nelze jen tak zavřít oči...Zbývá nám asi jeden nejvýše dva měsíce na to, abychom vyspravili vážně ohroženou vstupní bránu do hradu. Předtím ovšem musíme roztrdit původní kameny, přivést písek, překatrovat ten, který býval v originální maltě, sehnat cement a vápno. Také budeme potřebovat prkna na klenbový oblouk, který pak musíme správně sestavit, což nebude vůbec jednoduché. Prosíme proto všechny, kdož mají ještě trochu volného času a ruce k práci, aby v sobě vykřesali jiskřičku pravého hrádováctví a přišli pomoci. Začínáme 15. srpna v 8 hodin ráno na hradě, pokračovat se bude po odpolednách a o víkendech až do konce září. Pokud se nedáme dohromady, dá se očekávat, že nám hrad brzy spadne pod nohy. Všem!!!*“¹⁰⁷

V sobotu 15. srpna 1992 se však na Frymburku sešli pouze tři dobrovolníci. Příčiny vedoucí k nezájmu členů z KPHF o další činnost při záchraně hradu byly různé. Svou roli jistě sehrála skutečnost, že vlastnictví hradu přešlo zpět na členy rodiny Bartoňů-Dobenínů a ti společně s hradem převzali také odpovědnost za jeho stav a povinnost pečovat o něj. Tento fakt ostatně vyplýval i z platné legislativy.¹⁰⁸ Dalším důvodem mohla být i skutečnost, že celý projekt na záchranu hradu byl založen pouze na čirém idealismu, jak v té době uvedla Jana Ptáčková.

106Materiály SOPVČ, Hradec Králové. Dopis Jany Ptáčkové ze dne 21. 5. 1992.

107Jana PTÁČKOVÁ, *Frymburk čeká na vaše ruce!*, in: Čtvrtletní zpravodaj Frymburské ozvěny, KaSS v Novém Hrádku, č. 3, 1992, s. 3.

108Zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči (ve znění zákona ČNR č. 425/1990 Sb.).

Na schůzce KPHF 26. srpna 1992 bylo konstatováno, že není v silách jeho členů hrad opravovat.¹⁰⁹ Vystala zde tedy otázka, jaký bude další osud KPHF. K tomu Jana Ptáčková uvedla: „*Sejde se Kruh, poplatíme, co jsme kde dlužni, a o zbylých penězích rozhodneme společně. Zůstane tu hotový projekt s podrobným popisem postupu prací při opravě brány. Ten zřejmě nabídneme majitelům hradu, snad jej posléze použijí. Bude-li ještě kde.*“¹¹⁰

V září byl dokončen projekt na záchranu hradu.¹¹¹ Projekt obsahuje podkladovou část (výpisky z dostupné literatury s poznámkami a vyobrazení), vlastní výkresy a evidenční listy nemovité památky.¹¹² Ve výkresech byl zanesen rozsah poškození a plánovaných dozdívek. Projekt počítal s dozděním čtyř nových opěrných pilířů.

7. února 1993 se konalo výroční shromáždění KPHF, které také bylo zároveň jeho posledním. Za přítomnosti pouhých deseti členů bylo rozhodnuto, aby starosta obce Nový Hrádek písemně vyzval majitele hradu k vzájemnému setkání. Materiály vypracované Ing. arch. Janem Slavíkem (Projekt na záchranu hradu Frymburk z roku 1992) měl KPHF zakoupit. Třetí ročník Frymburských slavností se již neplánoval. Náhradou za ně se jeho členové podíleli na organizaci jarmarku v Novém Hrádku.

K 30. září 1993 byla ukončena činnost KaSS v Novém Hrádku a Jana Ptáčková odešla za jiným zaměstnáním. Tím byla prakticky ukončena i aktivita KPHF. K jeho zániku se váže i svědectví Anny Markové z Nového Hrádku: „*Majitelé hradu sice dali svolení k pokračování prací na hradě, finančně ani organizačně se na záchraně hradu však podílet nechtěli. Projekt od inženýra architekta Jana Slavíka z Jaroměře, Záchrana hradu Frymburku, který stál 7 tisíc korun, se nezačal realizovat. Majitelé hradu měli mimo jiné obavy o bezpečnost brigádníků. Studenty se na brigádu získat také nepodařilo. Na schůzce 26. srpna 1992 se konstatovalo, že není v silách členů Kruhu hrad opravovat. Další činnost sdružení byla plánována na obecně prospěšnou práci na záchranu vyhlídek, božích muk, laviček. Byl to vlastně konec původně velké snahy o záchranu hradu.*“

109Pamětní kniha Nového Hrádku od roku 1986 (1986-1995), s. 349 [online]. Dostupné na: http://www.novy-hradek.cz/kultura/historicke_kroniky/pametni_kniha_86-95.pdf [cit. 22. 3. 2015]: „*Na následující schůzce „kruhu“ 26. srpna se konstatovalo, že opravovat hrad je nad naše síly. Toto zjištění oznámíme jeho současným majitelům. Pomůžeme, ale cele se o hrad starat nemůžeme. Padl návrh poskytnout projekt záchrany majitelům hradu zdarma k dispozici (kopii).*“

110Jana PTÁČKOVÁ, *Svaté nadšení aneb Hrádováci to vzali za své*, in: Čtvrtletní zpravodaj Frymburské ozvěny, KaSS v Novém Hrádku, č. 3, 1992, s. 3-4.

111Frymburk, záchrana hradu. Projekční kancelář ArcuS Ing. arch. Jan Slavík, Jaroměř září 1992. Zde je s datem 5. 8. 1992 uvedeno souhlasné stanovisko majitele hradu se záchrannými pracemi na hradě: „*Majitel zříceniny hradu Frymburk pan Josef Bartoň nemá námítky k Vaší činnosti zaměřené k opravám předmětné nemovitosti. Předpokladem souhlasu k opravám a úpravám této nemovitosti je dodržování bezpečnostních předpisů zejména v oblasti bezpečnosti práce. Vzhledem k zanedbanosti majetku, který byl vrácen a naléhavých oprav není předpoklad finanční podpory v tomto roce.*“

112Jedná se celkem o šest výkresů: situace 1:2880, půdorys 1:100, pohled od jihu 1:100, brána 1:20, průjezd „P“ 1:20, průjezd „L“ 1:20. Dále projekt obsahuje čtyři evidenční listy nemovité památky: pořadová čísla 1827, 1827/1, 1827/2 a 1827/3.

*Počáteční nadšení se vytratilo.*¹¹³

28. listopadu 1993 se uskutečnila poslední schůzka KPHF. Osmnáct přítomných členů především řešilo otázku jak naložit s finanční částkou 20.000 Kč, které sdružení získalo na záchranu hradu. Bylo rozhodnuto věnovat polovinu z těchto prostředků na zlepšení zdravotnictví v obci a druhou polovinu přenechat místní Tělovýchovné jednotě Sokol na rekonstrukci sociálního zařízení. Po dořešení těchto otázek KPHF ukončil činnost a zrušení jeho existence k 31. 12. 1993 bylo nahlášeno Ministerstvu vnitra České republiky. Tím skončila velmi nadějná polistopadová aktivita na záchranu hradu Frymburk. Zůstává nezpochybnitelným faktem, že i přes krátkou dobu své existence za sebou KPHF zanechal velký kus práce.

5.5 Správce hradu Zdeněk Steklý a jeho činnost na hradě v letech 1994 - 1996

Aktivity na hradě Frymburk pokračovaly hned krátce po zániku KPHF. V roce 1994 si hrad Frymburk pronajal Zdeněk Steklý, který na události vzpomíná takto: *„Po odchodu z hradu Potštejn, kde jsem působil jako správce, jsem hledal své nové působiště a vyhlédl si hrad Frymburk. Jel jsem pak přímo do Nového Města nad Metují za majitelem hradu panem Bartoněm, který měl kancelář na lesní správě. Uzavřeli jsme písemnou dohodu o pronájmu hradu na dobu neurčitou za symbolický nájem jednu korunu ročně. Od konce září 1994 jsem pak působil v Novém Hrádku.*¹¹⁴ Na hrad začali jezdit pracovat brigádníci. Na podzim začalo odstraňování náletových dřevin v nádvoří hradu a začala se čistit zadní místnost s křížovou klenbou, ve které se našly kachle. Práce s čištěním místnosti však musely být z legislativních důvodů přerušeny. Na základě nájemní smlouvy Zdeněk Steklý navázal spolupráci s Josefem Svatoněm, starostou Nového Hrádku. Ten půjčoval brigádníkům nářadí a snažil se zajistit ubytování pro Zdeňka Steklého a ostatní brigádníky. S majitelem hradu panem Bartoněm-Dobenínem byla dle Zdeňka Steklého dobrá domluva. Vždy mu oznámil nové skutečnosti a informoval ho o všech jednáních.

V roce 1995 pokračovaly práce s čištěním hradu, a to na věži a severní straně. Tam se nacházely i vzrostlé stromy a jejich pokácení zajistil hajný, který bydlel v hájovně pod Frymburkem. Problém však nastal s ubytováním správce hradu: *„Problém byl s bydlením. Nejdříve jsem bydlel ve škole. Brigádníci sem jezdili pracovat o víkendech a chvíli jsme spávali také v sokolovně. Problémem bylo také sehnat práci. To se mi nakonec podařilo a pracoval jsem ve Velosu dole pod hradem. Na hradě jsem měl psa a některým lidem z Nového Hrádku se nelíbilo, že vyje.*¹¹⁵ S aktivitami na hradě začala opět pomáhat Jana Ptáčková, což pro ni vzhledem k zániku KPHF jistě nebylo jednoduché. Poskytla Zdeňku Steklému veškeré dostupné materiály o Frymburku z dob činnosti sdružení a na

113Osobní svědectví Anny Markové získané 7. 10. 2013 v Novém Hrádku.

114Osobní svědectví Zdeňka Steklého získané 22. 10. 2013 na hradě Valečov.

115Tamtéž.

hrad chodila pracovat. Na situaci zříceniny upozornil v tisku novinář Josef Petřů.¹¹⁶

Dne 5. června 1995 se na hradě Frymburk sešli zástupci vlastníka hradu (Ivan Češka), obce Nový Hrádek (Josef Svatoň), státní památkové péče (Jiří Slavík a Antonín Rubáček), Okresního muzea v Rychnově nad Kněžnou (Bohumír Dragoun) a nájemce hradu Zdeněk Steklý. Byl dohodnut rozsah prací a stanoven jejich postup. Nejprve měl být pod vedením Bohumíra Dragouna proveden archeologický průzkum, jehož plocha měla být zajištěna dřevěným přístřeškem, který by ji chránil proti padajícimu kamení z obvodové zdi. Následovat měla oprava vstupní brány: *„Po arch. průzkumu bude předáno pracoviště pro uskutečnění vlastních prací na bráně. Budou provedeny profesionálním zedníkem, přičemž zahájení prací bude za přítomnosti p. Slavíka, a to podle projektu p. ing. Jana Slavíka. Oprava zdiva bude provedena v rozsahu: obezdění otvoru závory, osazení dvou kusů architektonických prvků z pískovce v pravém ostění brány, dozdění otvoru nad záklenkem brány, doplnění levé a pravé (části) špalety brány. Třetí (propadlé) okno v severní obvodové zdi bude zarovnáno (na sucho) kamením ze skládky na nádvoří hradu.“*¹¹⁷

Zdeněk Steklý chtěl navázat na tradici Frymburských slavností a po dohodě s majitelem hradu začal s jejich přípravou.¹¹⁸ Slavnosti se uskutečnily v jiném stylu a rozsahu, než tomu bylo v letech 1991 a 1992: *„Slavnosti byly menší, než ty předchozí, které se konaly. My jsme vlastně s lidmi na nádvoří nesměli z důvodu bezpečnosti, dřevěné bednění v bráně už začínalo hnít. Také si to nepřál majitel hradu ani památkáři. Tak se udělala alespoň malá expozice venku na terase nad hájovnou. Byly tam vystavené kachle, které se našly v zadní místnosti. Pak jsme tam měli půjčené panely, na kterých byly umístěné nákresy rekonstrukcí hradu, a ještě jsem měl tu zprávu od Pieroniho. Lidí přišlo vcelku dost. Hezký byl country večer, který se konal na bastionu. Na jeho organizaci se podíleli hasiči, kteří nám půjčili dřevěnou podlážku. Problém však byl s proudem. Na slavnostech jsme měli i pana Bartoně. Jeden známý měl koně, zapřahal je do kočáru, který pak jezdil z náměstí ke hradu a zase zpátky. Tak tenkrát jel starosta obce s panem Bartoněm dolů na hrad. Pan Bartoň byl na hradě přivítán a pohoštěn. Slavnosti měly probíhat dva dny, ale nakonec probíhaly jen jeden den, v sobotu. Něco málo se vydělalo, ale spíš šlo o to, že se něco dělo kolem hradu a dostalo se to podvědomí lidí.“*¹¹⁹ O průběhu slavností přináší zprávu také zápis v Pamětní knize Nového Hrádku:

¹¹⁶Tuto informaci poskytl Zdeněk Steklý.

¹¹⁷MěÚ Náchod, Odbor výstavby a územního plánování, Úsek památkové péče, spis hrad Frymburk. Zápis z porady o postupu prací na údržbě gotické brány hradu Frymburk ze dne 5. 6. 1995. Za souhlas k nahlížení do spisu a možnost jeho studia děkuji majitelům hradu Frymburk, Miloslavu a Miroslavě Kahounovým. Stejně tak děkuji panu Vratislavu Husákovi, vedoucímu Úseku památkové péče na Městském úřadu Náchod, za jeho vstřícnost a konzultaci dané problematiky.

¹¹⁸Dle svědectví Zdeňka Steklého z 22. 10. 2013 se na přípravě třetího ročníku Frymburských slavností měla podílet i obec Nový Hrádek, která však od spolupráce ustoupila. Na základě toho pak byl údaj o pořadatelích výše uvedené akce změněn a nápis obec Nový Hrádek byl z pozvánek na slavnosti vystřížen. Původně se mělo jednat o dvoudenní akci, která se měla uskutečnit 1. a 2. 7. 1995

¹¹⁹Osobní svědectví Zdeňka Steklého získané 22. 10. 2013 na hradě Valečov.

„30. června Frymburské slavnosti. První soukromý správce hradu v ČR Zdeněk Steklý uspořádal Frymburské slavnosti podle vlastních představ, i když ve zcela jiném duchu. Proběhly za osobní účasti majitele hradu Josefa Bartoně, který spolu se starostou obce Josefem Svatoněm přijel ke hradu v kočáře. Na paloučku a celým okolním lesem zněla historická, folková i rocková hudba. Občerstvení ke spokojenosti účastníků zajišťovali místní hasiči.“¹²⁰

Na počátku měsíce července řešilo MK tiskovou zprávu, která byla 3. 7. 1995 zveřejněna v Lidových novinách. Zpráva se zabývala záchrannými pracemi na zřícenině hradu Frymburk. Podle ní měl údajně nájemce hradu Zdeněk Steklý vykopat a vystavovat různé nálezy, a to především renesančního původu. MK se obrátilo s žádostí o vysvětlení situace na obec Nový Hrádek. Požadovalo sdělení a doložení, zda byly tyto práce projednány podle zákona o státní památkové péči. Kauzou se rovněž zabýval Památkový ústav v Pardubicích, Muzeum východních Čech v Hradci Králové a Okresní úřad Náchod. Celá záležitost byla prošetřena. Podle vyjádření správce majetku p. Bartoně-Dobenína a Ivana Česky pocházely vystavené nálezy z minulé doby. Tím byla zřejmě celá věc uzavřena.

J. M. Bartoň-Dobenín, majitel hradu, podal 4. července 1995 žádost o rozhodnutí o vydání závazného stanoviska na provedení prací k údržbě hradu Frymburk. V případě kladného vyřízení žádal o příspěvek na zvýšené náklady spojené se zachováním této kulturní památky ve výši 105.000 Kč. Památkový ústav Pardubice vydal odborné vyjádření k zajištění brány hradu Frymburk: „*Jedná se o provedení záchranného archeologického průzkumu v prostoru průjezdu a vnitřního severního nároží (jeho odhalení) a po dokončení průzkumu vyzdění levé strany průjezdu a lokální doplnění vypadlého zdiva (nad kamenným ostěním, kapsa závory, vypouklé zdivo v pravé části průjezdu, znovuosazení dvou pískovcových kvádrů do vnějšího ostění. Současně bude kamenem nasucho zarovnáno propadlé okénko spodní úrovně na severní straně.*“¹²¹ Na opravy měl být použit kámen z místní skládky. Brána měla být uzavřena jednokřídlými dřevěnými vraty svlakové konstrukce a návrh jejich řešení posouzen po předložení výkresu. Okresní úřad v Náchodě vydal na základě všech předložených podkladů rozhodnutí a obnovu kulturní památky hradu Frymburk označil z hlediska státní památkové péče za přípustnou.¹²² S Okresním muzeem Orlických hor v Rychnově nad Kněžnou byla uzavřena smlouva o dílo o provedení archeologického dozoru a záchranného výzkumu při rekonstrukci brány na hradě Frymburku.

120Pamětní kniha Nového Hrádku od roku 1986 (1986-1995), s. 435. [online]. Dostupné na: http://www.novy-hradek.cz/kultura/historicke_kroniky/pametni_kniha_86-95.pdf [cit. 22. 3. 2015]. Dle svědectví Zdeňka Steklého se Frymburské slavnosti konaly v sobotu, což by odpovídalo datu 1. 7. 1995. Zápis v pamětní knize však uvádí, že se uskutečnily 30. 6. 1995.

121MěÚ Náchod, Odbor výstavby a územního plánování, Úsek památkové péče, spis hrad Frymburk, Památkový ústav Pardubice, Hrad Frymburk – zajištění brány – odborné vyjádření ze dne 17. 7. 1995, č. j. POP170/95SaK.

122MěÚ Náchod, Odbor výstavby a územního plánování, Úsek památkové péče, spis hrad Frymburk. Okresní úřad Náchod, Referát regionálního rozvoje, oddělení kultury, Rozhodnutí ze dne 25. 7. 1995, č. j. 412/1995/An.

Současně s tím pokračovaly práce na hradě. Zdeněk Steklý přes týden chodil do zaměstnání a po práci a o víkendech pracoval na hradě. Jezdili mu pomáhat další dobrovolníci (např. z Pardubic). Dřevěné zakrytí studny se pomalu rozpadlo a studna byla částečně vyčištěna. Sbíralo se a vyváželo kamení z průjezdu a dávalo se na hromadu před bránou. Začala se také čistit místnost vpravo za bránou. Práce se tedy většinou soustředily na úklid kamene před bránou, aby mohla začít její oprava. Hrad začal být více navštěvován turisty, a pokud Zdeněk Steklý na hradě pracoval, umožnil jim přístup do hradu, podal jim výklad a lidé občas přispěli drobným finančním darem na záchranu hradu.

Někdy během roku 1995 postupně převzal správu hradu (v pověření jeho majitele) do své kompetence Ivan Češka. Začal se tak starat o veškeré záležitosti týkající se hradu a ujal se dalších jednání se zástupci památkové péče a s archeology. Archeologický průzkum v prostoru vstupní brány proběhl s největší pravděpodobností dle uzavřené smlouvy během měsíců srpna a září 1995.¹²³ V říjnu byl předložen návrh na řešení brány k uzavření hradu.¹²⁴ Přiložený rozpočet na zhotovení vrat ve výši 30.988 Kč (+/- 20 %) vypracovala truhlářská firma Kalužný & Zelený s.r.o., Náchod.

K situaci na sklonku roku 1995 Zdeněk Steklý uvádí: „*Na podzim roku 1995 proběhl archeologický průzkum (dr. Beková) a začala se opravovat brána. Něco málo se vyzdilo, ale pak se to zastavilo, jelikož přišla zima. Potom si věci dále řídil pan Češka. Jednou za čas s ním pak proběhla schůzka v Novém Městě nad Metují na zámku. Sdělil mi, jak se situace dále vyvíjí a jestli se podařilo získat nějaké peníze na opravu. V bráně byl v pozdější době zazděn otvor pro kládu, což byl dle mého názoru problém stavebního dozoru.*“¹²⁵

Na počátku roku 1996 podal majitel hradu Frymburk žádost o vydání závazného stanoviska k pokračování prací na hradě: „*V letošním roce bychom chtěli dokončit práce, ke kterým bylo vydáno vaše stanovisko č.j. 412/1995/An z 25.7. 1995 a pokračovat v archeologickém průzkumu v prostoru zaklenuté místnosti napravo od vstupní brány. Dále dokončit dozdívku zdi do líce nad vstupní branou na vnější i vnitřní straně hradu pro zvýšení bezpečnosti vstupu do hradu. Také je třeba zajistit a doplnit poslední, ještě existující záklenek na věži. V současné době mu hrozí úplná destrukce.*“¹²⁶

¹²³Archeologický průzkum provedli Mgr. Bohumír Dragoun a PhDr. Martina Beková z Okresního muzea Orlických hor v Rychnově nad Kněžnou.

¹²⁴MěÚ Náchod, Odbor výstavby a územního plánování, Úsek památkové péče, spis hrad Frymburk. Žádost o přerozdělení finančních prostředků z rozpočtu okresního úřadu na údržbu a obnovu památkových objektů ve vlastnictví rodiny Bartoň-Dobenín ze dne 20. 10. 1995, č. j. 23/95/Zá – Okú. Příloha č. 2 obsahuje celkem tři nákresy návrhu na zhotovení brány – pohled z vnější strany, pohled z vnitřní strany a detaily kování brány. Jako materiál mělo být použito dubové dřevo a kovářsky zpracované železo. Vzhledem k signatuře I.Č. na těchto nákresech lze usuzovat, že jejich autorem je Ivan Češka.

¹²⁵Osobní svědectví Zdeňka Steklého získané 22. 10. 2013 na hradě Valečov.

¹²⁶MěÚ Náchod, Odbor výstavby a územního plánování, Úsek památkové péče, spis hrad Frymburk. Žádost o vydání závazného stanoviska k pokračování v obnově kulturní památky ze dne 7. 2. 1996, zn. 13/96/Zá – Okú.

Vzhledem ke všem skutečnostem, kdy správu hradu Frymburk v podstatě převzal Ivan Češka, a k přetrvávajícím problémům s bydlením se Zdeněk Steklý rozhodl k ukončení svého působení v Novém Hrádku: „*Já měl pořád problémy s tím bydlením. Dole u hradu pod bastionem byly dvě chalupy, které byly prázdné. Bylo to tam zarostlé. Tak jsem se snažil s majiteli, kteří tam vůbec nejezdili, nějak domluvit, že bych bydlel tam. Já bych se jim alespoň staral o chalupu. Ale nešlo to. Měl jsem žádost o byt, uvolnila se garsonka, ale nakonec to nedopadlo. Byl jsem pak v dvoupokojovém bytě, který však měla obec předělávat pro nějakého lékaře. Tím pádem bych před létem roku 1996 zase neměl kam jít. Abych se pořád někam stěhoval, to už nešlo. Čekal jsem, že se uvolní prostory v hájovně, což by bylo ideální, ale k tomu nedošlo. Pak jsem se dozvěděl, že se na Valečově shání kastelán, tak jsem to vzal. S majitelem hradu, panem Bartoněm, jsem se už nekontaktoval. Měl jsem ještě pár telefonátů s panem Češkou, který mě přemlouval, že se situace nějak upraví. Ale vzhledem k celkové situaci jsem se rozhodl odejít na Valečov. Z Nového Hrádku jsem odjel během jednoho týdne.*“¹²⁷ V březnu 1996 Zdeněk Steklý opustil hrad Frymburk a stal se novým kastelánem na hradě Valečov, kde působí dodnes.¹²⁸

Památkový úřad v Pardubicích vydal odborné vyjádření, kterým souhlasil s dokončením prací. Použitá malta měla být z kvalitního vápna s menší přísadou bílého cementu (do 20 %). Spáry neměly být větší než u původního zdiva. Bylo doporučeno, aby provedení dozdívek bylo zadáno odborné firmě, která má s obdobnými pracemi zkušenosti. V této souvislosti bylo také majiteli hradu navrženo zvážit zadání vypracování projektu statického zajištění a celkového zakonzervování této kulturní památky. Okresní úřad v Náchodě opět na základě dodaných podkladů vydal rozhodnutí, ve kterém vyjádřil souhlas s dozdívkou zdi nad vstupní branou a s doplněním záklenku na věži hradu.¹²⁹

Oprava brány byla následně dokončena. Ale poté veškeré aktivity na hradě opět ustaly. Pouze Jiří Slavík a Jan Čížek provedli v následujících letech dokumentaci otvorů a úprav v obvodové hradbě.¹³⁰ Tím skončila nadějná doba 90. let 20. století, kdy se podařilo provést alespoň vyčištění hradu Frymburk od náletů a některé dílčí opravy vstupní brány.

127Osobní svědectví Zdeňka Steklého získané 22. 10. 2013 na hradě Valečov.

128V této souvislosti bych rád upozornil na drobné nepřesnosti, které obsahují příspěvky Jiřího Slavíka. Jak je patrné, Zdeněk Steklý působil na hradě Frymburk v letech 1994-1996, nikoliv v letech 1995-1997. Poté odešel pracovat jako kastelán na hrad Valečov a nikoliv na hrad Potštejn.

129MěÚ Náchod, Odbor výstavby a územního plánování, Úsek památkové péče, spis hrad Frymburk. Okresní úřad Náchod, Referát regionálního rozvoje, Rozhodnutí ze dne 5. 6. 1996, č. j. 135/96/Pk.

130Za tuto informaci děkuji Ing. Jiřímu Slavíkovi z NPÚ ÚOP v Josefově. Pracovní materiály z této dokumentace nejsou v současnosti bohužel dostupné.

5.6 Aktivita Společnosti ochránců památek ve východních Čechách v letech 2007 - 2010

Po dlouhých letech nezájmu se o možnosti záchranu hradu začali v roce 2007 zajímat členové SOPVČ. Obrátili se na majitele hradu J. M. Bartoně-Dobenína s žádostí o projednání jeho neutěšeného stavu a možnost záchranu. V květnu roku 2008 se uskutečnilo první vzájemné setkání členů SOPVČ, majitele hradu, zástupců městyse Nový Hrádek, NPÚ ÚOP v Josefově a Sdružení pro záchranu hradu Kumburku (SPZHK). Na základě této schůzky byla uzavřena dohoda o spolupráci s majitelem hradu.¹³¹ Ve dnech 20. - 21. 9. byl vnitřní areál hradu vyčištěn od náletových dřevin i vzrostlých stromů.¹³² Akce se zúčastnilo celkem 15 dobrovolníků z řad SOPVČ, SPZHK, Spolku hradu Jenčov a občanů Nového Hrádku. V listopadu pak následovala schůzka členů SOPVČ s majitelem hradu a se zástupci památkové péče v areálu hradu.¹³³ Vystala otázka, kdo se bude dále angažovat v záležitosti možné záchranu hradu. Jeho majitel nabídl členům SOPVČ možnost dlouhodobé spolupráce. Jako jedna z možných variant byl zvažován dlouhodobý pronájem hradu za symbolickou částku.¹³⁴ Další možností bylo založení nového občanského sdružení na záchranu hradu. Objevil se také návrh, aby správu hradu převzal městys Nový Hrádek. Ten však tuto možnost záhy zamítl.

V dubnu a červnu roku 2009 následovaly další brigády. Postupně byl celý vnější areál hradu zbaven náletových dřevin i vzrostlých stromů (ty nechal odstranit majitel zříceniny) a také bylo vybudováno provizorní přístupové schodiště na severní straně hradního příkopu. Tyto aktivity směřovaly především k přípravě akce, při níž měl být areál hradu oficiálně zpřístupněn pro veřejnost. Díky propagaci v tisku se podařilo na problematiku možné záchranu hradu upozornit širší veřejnost. O probíhajících aktivitách byli podrobně informováni také občané městyse Nový Hrádek.¹³⁵

Ve dnech 19. a 20. 9. 2009 byl hrad Frymburk mimořádně zpřístupněn v rámci akce Dny evropského dědictví. V rámci ní si mohli zájemci prohlédnout celý areál hradu, zakoupit nově vydanou informační brožuru a pohlednice nebo se zúčastnit komentovaných prohlídek.¹³⁶ Akce se setkala s velkým ohlasem a zúčastnilo se jí okolo 450 návštěvníků z celé republiky. Příjemným

131Materiály SOPVČ, Hradec Králové. Dohoda o vzájemné spolupráci mezi SOPVČ a Josefem Marianem Bartoně-Dobenínem ze dne 2. 9. 2008.

132Práce byly vykonány v souladu s písemným vyjádřením NPÚ ÚOP v Josefově a s Rozhodnutím MěÚ Náchod, Odboru výstavby a územního plánování. Seříznuté pařízky byly ošetřeny koncentrovaným roztokem Roundupu a pařezy stromů byly ponechány na místě, aby jejich vývratem nedocházelo k likvidaci archeologických situací.

133Podrobnosti o schůzi Pavel BAREŠ - Rudolf KHOL, *Brigáda a další kroky k záchraně hradu Frymburk*, in: Zpravodaj. Společnost ochránců památek ve východních Čechách, roč. XVIII, 2008, č. 3, s. 4-5.

134Materiály SOPVČ, Hradec Králové. Vyjádření J. M. Bartoně-Dobenína v dopisu ze dne 27. 2. 2009, in: Zpravodaj. Společnost ochránců památek ve východních Čechách, roč. XIX, 2009, č. 1, s. 23.

135Pavel SOBOTKA, *Podarí se uchovat hrad Frymburk dalším generacím?*, in: Frymburské ozvěny, čtvrtletní zpravodaj městyse Nový Hrádek, 2009, č. 2, s. 15-16.

136Více podrobností o akci Rudolf KHOL, *Hrad Frymburk po letech otevřel svou bránu veřejnosti!*, in: Zpravodaj. Společnost ochránců památek ve východních Čechách, roč. XIX, 2009, č. 3, s. 8.

překvapením pro organizátory bylo i získání finančních prostředků od dobrovolných dárců, které pak sloužily pro realizaci dalších aktivit na hradě.

10. října 2009 následovala další brigáda, při které bylo v rámci příprav zabezpečení hradní studny čištěno její okolí. Ve stejný den se také uskutečnilo jednání o budoucnosti hradu za přítomnosti jeho majitele, zástupců SOPVČ, památkové péče a Královéhradeckého kraje. K hlavním bodům jednání patřil další plán záchranných prací, otázka majetkových vztahů (možnost dlouhodobého pronájmu hradu) a pohled památkové péče. Majitel hradu informoval přítomné o úvahách na prodej hradu a objektu přilehlé hájovny, která vždy byla jeho součástí. Z jednání vyplynulo několik zásadních úkolů: dokončení a podpis smlouvy mezi majitelem hradu a SOPVČ o jeho dlouhodobém pronájmu, vypracování statického posouzení jednotlivých hradních objektů, aktualizace stávajícího projektu na obnovu hradu a vypracování rámcového rozpočtu obnovy, jednání o dalším osudu objektu hájovny v předhradí, založení sbírkového konta na záchranu hradu, zajištění bezpečnosti v areálu hradu (zakrytí studny mříží, uzamčení hradní brány, zajištění branky v severní hradbě proti vniknutí do vnitřního areálu hradu), hledání zdrojů pro financování konzervace hradu.

17. října 2009 se členové SOPVČ zúčastnili VI. mezinárodní konference *Památkové péče v občanské společnosti – Trosky 2009*. Prezentovali zde příspěvek o prvních zkušenostech při záchraně hradu Frymburk. Během zimního období následovala řada dalších jednání se zástupci památkové péče, s archeologem a majitelem hradu byl zaslán návrh smlouvy o dlouhodobém pronájmu objektu.

Od 1. dubna 2010 byla vyhlášena veřejná sbírka na záchranu hradu Frymburk. Na rok 2010 byla opět uzavřena dohoda o vzájemné spolupráci J. M. Bartoně-Dobenína a SOPVČ ve věci záchranu hradu. Na jejím základě pak pokračovaly brigády na hradě. V květnu byl objekt mimořádně zpřístupněn v rámci 28. ročníku tradičního pochodu Hrádouská vařečka, jehož pořadatelem je Sokol Nový Hrádek. Po vzájemné dohodě s organizátory pochodu byly všechny jeho trasy vedeny kolem hradu. V červnu se uskutečnila další brigáda, při které byla provizorně mříží zakryta hradní studna a čištěn prostor předbraní. Akce se zúčastnili členové několika občanských iniciativ: „*Tato brigáda byla výjimečná tím, že se jí zúčastnili nadšenci ze čtyř různých občanských sdružení. Jednak tedy tři členové naší Společnosti, dále naši přátelé ze Spolku hradu Jenčov, členové Klubu vojenské historie Brendy a také členové občanského sdružení Má vlast - můj domov o.s. ze Záměle.*“¹³⁷

Zhruba ve stejné době se areál hradu Frymburk objevil v nabídce realitní kanceláře a byl nabízen k prodeji za částku 2.650.000 Kč.¹³⁸ Předmětem nabídky byl samotný hradní objekt, přilehlá

¹³⁷Rudolf KHOL, *Novinky z hradu Frymburk*, in: Zpravodaj. Společnost ochránců památek ve východních Čechách, roč. XX, 2010, č. 3, s. 6.

¹³⁸Realitní kancelář M&M reality, Hrad Frymburk Nový Hrádek, okres Náchod, číslo nabídky 144774.

hospodářská usedlost (hájovna) s dvorem a přilehlými pozemky. O nabídku projevil zájem Miloslav Kahoun z Praskoles a začaly probíhat majetkové převody nemovitosti.

V červenci byla dokončena aktualizace stavebně historického průzkumu jihozápadního nároží hradu.¹³⁹ Jako hodnotné detaily a prvky jsou zde uvedeny dochované úseky líce zdiva, odkryté lůžko závory brány, fragmenty jihozápadního nárožního opěráku a fragment špalety otvoru s omítkou na koruně zdiva u brány. Aktualizace obsahuje i náměty pro záchranu objektu: *„Jako prvořadý úkol se jeví pořízení kvalitního geodetického zaměření současného stavu hradu. Vzhledem k možnostem zpracovatele průzkumu; např. nebyly zaměřeny šířkové poměry opěráku na jihozápadním nároží či poloha špalety otvoru nad bránou. Všeobecné poměry totiž pravděpodobně nedovolí rychlé provedení sanace celého hradu, jehož zdivo se rozpadá stále rychleji a hrozí zde zánik rozsáhlých partií haváriemi (destrukcemi). Nezpochybnitelným úkolem je zajištění dochovaných liců zdiva (dospárování, opatrné nadezdění ochrannou vrstvou zdiva). Nadezdívky liců by měly být považovány za ochranné a měly by být považovány za „obětované“, jejich rozpad by měl chránit před rozpadem originální zdivo. Určení rozsahu dozdivek bude kardinálním úkolem pro odborné orgány památkové péče a projektanta. Ze statických důvodů bude vhodné podezdít „ostrůvkově“ dochované úseky liců. U odhaleného fragmentu špalety by bylo nejvhodnější jeho zpevnění, zatmelení případných spár (restaurátorským způsobem?) a následné zakrytí zeminou s kameny (resp. kamennou rovnáninou důsledně prosypanou hlínou, resp. rozpadlou maltovinou). Koruna zdiva by měla být ochráněna drnováním. Veškeré zásahy pod povrch terénu (tedy i případné očištění paty špalety) musí být prováděny v režimu záchranného archeologického výzkumu. Případnému obnovení funkce opěráku musí předcházet sondáž, zjišťující rozsah a technický stav jeho podpovrchové části.“*¹⁴⁰

V srpnu pokračovaly práce u jihozápadního nároží hradu, konkrétně odebírání suti a kamenů. 18. září 2010 se na hradě v rámci Dnů evropského dědictví uskutečnila akce s názvem *Slavnosti Matouše z Frymburka*, pojmenovaná po prvním známém držiteli hradu. Její organizátoři, členové SOPVČ, zajistili pro návštěvníky kulturní program. Jeho součástí byly komentované prohlídky hradu, vystoupení skupin historického šermu Tesák a Brakýři, prezentace Klubu vojenské historie Brendy, prodej řemeslných výrobků. V místním kině pak byla připravena výstava archeologických nálezů, fotografií hradu a dalších materiálů. Zdravotnický dozor zajišťovali dobrovolníci z místní skupiny Českého červeného kříže Jaroměř.¹⁴¹ Akce se zúčastnili i noví majitelé hradu a došlo k

139NPÚ ÚOP v Josefově, odborná spisovna, složka Frymburk hrad. Hrad Frymburk, k. ú. Nový Hrádek, okr. Náchod, Jihozápadní nároží, Aktualizace stavebně historického průzkumu, Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Josefově, Ing. Jiří Slavík, červen – červenec 2010.

140Tamtéž s. 11-12.

141Podrobnosti o akci Pavel BAREŠ, *Slavnosti Matouše z Frymburka*, in: Zpravodaj. Společnost ochránců památek ve východních Čechách, roč. XX, 2010, č. 4, s. 5-6.

prvnímu jednání o možné budoucí formě spolupráce se SOPVČ: *„Jejich vize se shodují s našimi. První jednání s novými majiteli byla vstřícná. Věříme, že spolupráce při záchraně hradu bude možná. Nechci předbíhat, ale pokud se podaří zajistit potřebnou dokumentaci, mohla by v příštím roce začít konzervace části zdiva hradu.“*¹⁴² Iniciativa členů SOPVČ v podstatě touto akcí skončila a logicky ji přebrali noví majitelé hradu. Během krátkého působení SOPVČ se podařilo celý hradní areál kompletně vyčistit od vzrostlých stromů a náletových dřevin. Hlavní přínos spočíval v tom, že se podařilo upozornit nejen památkovou péči, ale i širokou veřejnost na problém záchrany hradu.

5.7 Změna majitele hradu a činnost Nového kruhu přátel hradu Frymburku

Dne 29. 11. 2010 se novými majiteli hradu Frymburk stali Miloslav a Miroslava Kahounovi. Začala se tak psát nová etapa v jeho dějinách. Během jara 2011 proběhly ve spolupráci SOPVČ a majitelů hradu další brigády. Došlo k osazení informační tabule, na kterou finančním darem přispěl Královéhradecký kraj. Noví majitelé hradu představili své plány s hradní zříceninou: *„Naším cílem je postupná konzervace a rekonstrukce celého areálu hradu tak, aby mohl být bezpečným místem pro Vaši návštěvu. Dosažení tohoto cíle je bohužel běh na dlouhou trať, proto prosíme o Vaši trpělivost. V březnu letošního roku jsme podali žádost o závazné stanovisko na stavební úřad v Náchodě na konzervaci a rekonstrukci jihozápadního nároží a výměnu vrat v bráně hájovny. Naším cílem je nalézt maximálně ohleduplný způsob záchrany a plnohodnotného poznání a uvážlivé prezentace této hodnotné památky, proto jsme se obrátili na pana Martina Volejníka, který má v tomto oboru bohaté zkušenosti, s prosbou o zpracování projektu konzervace a rekonstrukce hradu. Na naši žádost odpověděl kladně a první schůzka na hradě proběhla dne 14. 6. 2011. V příštím roce bychom rádi pokračovali v konzervaci a rekonstrukci zdiva směrem od JZ nároží k SZ nároží, čímž by byl zajištěn bezpečný přístup k bráně hradu. Než bude toto hotovo, rádi bychom provizorně zakryli přístup lešením po vzoru lešení zhotoveného v devadesátých letech Kruhem přátel hradu Frymburka tak, aby mohl být zpřístupněn alespoň příležitostně při různých akcích. Na všem bychom i nadále rádi spolupracovali se Společností ochránců památek ve východních Čechách a Sdružením hradu Jenčova, jejichž členové zde udělali již kus práce. Rádi uvítáme případné zájemce, kteří mají chuť pomoci se záchranou a znovuoživením této památky“*¹⁴³ Z důvodu bezpečnosti a špatného technického stavu zůstal areál hradu pro návštěvníky uzavřen. Zájemci si však mohou s majiteli telefonicky domluvit jeho návštěvu (která je na vlastní nebezpečí).

Začátkem července se rodina Kahounových přestěhovala do objektu hájovny pod Frymburkem,

¹⁴²Petr BROULÍK, *Frymburk změní majitele*. Mladá fronta Dnes - Královéhradecké vydání, roč. 21, 2010, č. 223, 24. 9., s. 3. Vyjádření Rudolfa Khola, místopředsedy SOPVČ.

¹⁴³KAHOUNOVI, *Co nového na hradě Frymburku*, in: Frymburské ozvěny. Čtvrtletní zpravodaj městyse Nový Hrádek, 2011, č. 2, s. 15-16.

který se stal jejich trvalým bydlištěm. Hned následující den se konal v podhradí řemeslný trh. Akci zorganizovala Jana Ptáčková, která se tak téměř po dvaceti letech vrátila k iniciativě na záchranu hradu. Ve spolupráci se SOPVČ se uskutečnila ve dnech 16. a 17. července další brigáda, při které byla např. odkryta celá dolní terasa jihozápadního nároží. 12. srpna se v prostoru hradního nádvoří konala svatba, kdy novomanželům posvětil Zdeněk Drašnar, starosta městyse Nový Hrádek.¹⁴⁴ Při příležitosti vyhlášení Vesnice roku Královéhradeckého kraje v Novém Hrádku se v podhradí konal druhý řemeslný trh. Hrad navštívil hejtman zdejšího kraje Bc. Lubomír Franc, který přislíbil majitelům finanční pomoc. Dar ve výši 25.000 Kč, který majitelé obdrželi, byl použit na výdaje za projektovou dokumentaci konzervace hradu. Došlo také k několika zajímavým nálezům v jeho areálu: „*V průběhu léta jsme po okolí hradu sbírali pohozené kusy pískovce, z kterých se nám podařilo sestavit 2 celá pískovcová ostění oken*¹⁴⁵...*Jako největší a nejvýznamnější událost nám přijde nález zbytku trámu v kapse nad bránou. Na tento zbytek trámu nás upozornil pan Radovan Siegel, který hrad s kamarády v dětství celý prolezl. Trám vyzvedl pan Ing. Slavík z NPÚ. Odborně z něj odebral dendrodata a nyní čekáme každým dnem výsledky. Pokud se podaří z odebraného vzorku získat správná data, mohlo by dojít k přibližnému určení doby vzniku hradu.*“¹⁴⁶

144Petr BROULÍK, *Zříceninou Frymburka provází třináctiletý kastelán: kdo chce navštívit zapomenutý hrad na Náchodsku, může tam na vlastní nebezpečí*. Mladá fronta Dnes - Královéhradecké vydání, roč. 22, 2011, č. 189, 13. 8., s. 1: „*Vůbec první svatbu v novodobé historii zažila včera odpoledne zřícenina hradu Frymburk v Novém Hrádku na Náchodsku. Přimo na hradě a pod širým nebem se brali Lenka Kulichová a Michal Valášek, oba trochu netradičně oděni. Ženich měl na sobě zelený švihácký oblek v mysliveckém duchu a na hlavě stylový klobouček. Ve srázu pod věží zahrálo novomanželům pět muzikantů. Na svatbu se přišla podívat řada obyvatel Nového Hrádku a okolních obcí.*“

145Během let 2011-2012 bylo v prostoru areálu hradu Frymburk a okolního lesa nalezeno množství architektonických článků. Některé z nich byly zaznamenány a popsány ve stavebně historickém průzkumu z roku 1977. Podle terénních záznamů a fotografických snímků je na Frymburku nyní uloženo celkem 21 volných architektonických článků a význačnějších kvádrů s kamenickým opracováním. Z toho 11-12 kusů patří ostěním oboustranně okosených okének s lomeným záklenkem (nejspíše z přízemí hradu). V souboru architektonických článků se nalézají části pozdně gotického okna s vyžlabeným středovým prutem (okno s kamenným sloupkem, nejspíše i s poutcem - tzv. křížem?), pateční část gotickorenesančního ostění okna či portálu (1. třetina 16. století), konzolka krbu či drobného prevétu. Jedná se o soubor prvků středověkého a raně novověkého původu, zřejmě z hradu. Jeho vytvoření (alespoň části) je nutno hledat ve vyklízecích pracích v letech 1939-1940 (ostění okének byla tehdy složena na jedné z teras před branou hradního jádra - viz dobové fotografie). Architektonické články byly zdokumentovány NPÚ ÚOP v roce 2013 (popis, náčrt, oměření, kolmé snímky s měřítkem). Z nedostatku času prozatím nedošlo na zhotovení evidenčních listů. V roce 1999 (24.9. - 30.10.) byly gotickorenesanční ostění a ještě jeden prvek vystaveny na výstavě František Alexander Heber a zkoumání hradů českého státu. Za tuto informaci týkající se dokumentace a popisu architektonických článků hradu Frymburku velice děkuji Ing. Jiřímu Slavíkovi z NPÚ ÚOP v Josefově.

146Mirka KAHOUNOVÁ, *Naše první sezóna na hradě Frymburku*, in: Frymburské ozvěny. Čtvrtletní zpravodaj městyse Nový Hrádek, 2011, č. 4, s. 14-15. Odebraný vzorek ze října 2011 bohužel neposkytl data potřebná k určení stáří trámu, což by mohlo vést k bližšímu určení vzniku hradu. Zbytek trámu odvezl PhDr. Vladislav Razím v létě roku 2014 k dendrochronologickému výzkumu do Brna. Za tuto informaci děkuji Miroslavě Kahounové.

Obr. 10 Část nalezených architektonických článků z hradu Frymburk

22. srpna 2011 bylo zaregistrováno občanské sdružení Nový kruh přátel hradu Frymburku (NKPHF).¹⁴⁷ Jeho cílem je především ochrana a opravy hradu Frymburku a dalších památek v okolí. Ve dnech 17. a 18. září se na hradě pod patronací SOPVČ uskutečnil třetí ročník Dnů evropského dědictví. 15. října se konala v Novém Hrádku ustavující schůze NKPHF.¹⁴⁸ Občanské sdružení tak svou činností i názvem koncepčně navázalo na aktivitu KPHF z 90. let 20. století.

¹⁴⁷Stanovy občanského sdružení Nový kruh přátel hradu Frymburku. Registrace provedena Ministerstvem vnitra dne 22. 8. 2011 pod č. j. VS/1-1/85509/11-R, IČO 22877681.

¹⁴⁸Zápis z ustavující členské schůze občanského sdružení „Nový kruh přátel hradu Frymburku“, IČ 22877681 (dále „Sdružení“) konané dne 15. 10. 2011 od 18 hodin v Novém Hrádku. Dostupné na: <http://hrad-frymburk.webnode.cz/dokumenty-stanovy-zapisy-atd/> [cit. 22. 3. 2015]. U přípravného výboru se ke dni konání ustavující schůze přihlásilo 13 členů. Předsedkyní sdružení byla na dobu tří let zvolena Miroslava Kahounová.

Obr. 11 Nalezený zbytek trámu v kapse nad vnitřní stranou brány

Na počátku roku 2012 byl dokončen projekt konzervace zdiva jihozápadního nároží hradu.¹⁴⁹ V něm je podrobně rozebrán způsob sanace zdiva a ošetření její koruny: „Po zvážení současného stavu hradeb s přihlédnutím k rychlosti degradace obnaženého jádrového zdiva je pro dlouhodobé zajištění stability jihozápadního nároží nutné doplnění vnějšího líce a obnovení opěrného piliře, u něhož je možné na základě archeologického výzkumu a archivních fotografií spolehlivě doložit jeho podobu. Při opravě musí být zachována vypovídající hodnota památky. Je nutné provést konzervaci všech autentických prvků, k nimž patří zejména architektonické články, detaily konstrukcí (např. kapsy po stropních trámech, lešení, závorách vrat) a zbytky omítek. Při opravě musí být zachován původní charakter zdiva, skalní výchozy i terény včetně sutí. Všechny zásahy by proto měly mít jen nezbytně nutný rozsah, doplňování zdiva bude prováděno pouze z důvodu ochranných a stabilizačních. Případné korekce současného stavu jsou přípustné jen tam, kde jsou pro korekci spolehlivé podklady dané poznáním stavebního vývoje nebo spolehlivou starší dokumentací.“¹⁵⁰

Přezdívané nebo doplňované zdivo bude provedeno z obdobného kamene, jaký byl použit na původní zdivo, má být respektována jeho velikost, tvar a barva. Proto se doporučuje provést dozdnění lícových ploch v maximálně možném rozsahu z původních kamenů vysbíraných v okolí hradu. Při dozdivání má být provedena injektáž trhliny mezi odtrženým lícem a jádrem zdi. V místech, kde voda protékající zdívkou způsobila odpadnutí vnějšího líce, budou do nově

149Martin Volejník, Ing. Jan Vinař: Hrad Frymburk, Konzervace zdiva jihozápadního nároží obvodové hradby, Martin Volejník – Projekce, leden 2012, číslo zakázky 01/12. Za zpřístupnění projektu děkuji majitelům hradu Frymburk, Miloslavovi a Miroslavě Kahounovým.

150Tamtéž.

doplňovaného zdiva vloženy odvodňovací flexibilní plastové trubky na způsob drenáže. Z korun zdí se doporučuje odstranit náletovou vegetaci, kořeny stromů vyřezat (nesmí dojít k jejich vytrhávání) a zbytky kořenů ošetřit prostředkem, který zamezí jejich dalšímu růstu. Při sanaci korun zdí bude zachován charakter zříceniny, což odpovídá současným trendům památkové péče při opravách hradních zřícenin.¹⁵¹ Koruny budou mít nepravidelný stupňovitý tvar se spádem k oběma lícům. Část koruny (spádovaná k vnitřnímu líci) bude pokryta bentonitovou rohoží s vrstvou zeminy a pokryta drny. Pro zdění i spárování bude použita vápenná nastavená malta skládající se z 1 dílu portlandského cementu, 3 dílů vápna a 12 dílů písku.

Obr. 12 Sanace zdiva jihozápadního nároží hradu

Aktivita NKPHF směřují mimo jiné také k prezentaci a propagaci hradu Frymburk. Byla vydána pohádková kniha o strašidlech od autorky Jany Ptáčkové s názvem *Komu straší ve věži?*, ilustrovaná Ilonou Strnadovou a doplněná fotografiemi Miloslava Kahouna mladšího. Výtěžek z prodeje publikace je používán na záchranu zříceniny hradu. V rámci oslav 650 let od první písemné zmínky o městyši Nový Hrádek se na hradě Frymburk uskutečnila kulturní akce. V srpnu 2012 bylo díky Klubu českých turistů obnoveno červené turistické značení ke zřícenině a od září si pak mohou

¹⁵¹K této problematice např. Jiří Starý, *Koruny zdí torzálních staveb*, in: AD HONOREM: sborník vydaný při příležitosti sedmdesátých narozenin PhDr. Jiřího Němečka, Společností ochránců památek ve východních Čechách, Hradec Králové, 2013, s. 171-179.

Obr. 13 Fotografie zobrazující poškození zdiva věže, ke kterému došlo 9. května 2013

sběratelé koupit dřevěnou turistickou známku s motivem hradu. Od října pak začala výše uvedená sanace zdiva jihozápadního nároží hradu, na kterou finančně přispělo MK České republiky.

K 31. březnu 2013 byla ukončena veřejná sbírka na záchranu hradu Frymburk. Čistý výtěžek činil 15.140 Kč. Získané finanční prostředky byly v souladu s účelem sbírky použity na nákup stavebního materiálu na opravu hradu. Jednalo se o vápenný hydrát a cement. V dubnu 2013 proběhl v areálu hradu povrchový sběr nálezů pomocí detektorů.¹⁵² 9. května 2013 došlo ke zřícení velké části lícového zdiva věže na severovýchodní straně. Tato partie byla v havarijním stavu již od sedmdesátých let minulého století.¹⁵³

V září 2013 bylo dokončeno geodetické zaměření stávajícího stavu hradu.¹⁵⁴ Obsahuje celkem 16 detailních výkresů.¹⁵⁵ Na hradě v současnosti probíhají přípravné práce a pokračuje konzervace zdiva jihozápadního nároží hradu.

¹⁵²Povrchový sběr proběhl pod vedením PhDr. Martiny Bekové z Muzea a galerie Orlických hor v Rychnově nad Kněžnou. Nálezová zpráva dosud není k dispozici.

¹⁵³Viz poznámka 45.

¹⁵⁴Ing. Martin Černý, Ing. Tomáš Vyleta, Ing. Vladimír de A. Lima, „Tudor“ Alexej Honetschlager, Ing. Jan Kopecký: Hrad Frymburk, Hradní 184, Nový Hrádek, geodetické zaměření stávajícího stavu, září 2013, měřítko 1:50. Za zpřístupnění projektu děkuji majitelům hradu Frymburk, Miloslavovi a Miroslavě Kahounovým.

¹⁵⁵Jedná se o půdorys kuchyně, půdorys přízemí, půdorys patra, korunu věže, nadhled, řez A-A, řez B-B, řez C-C, řez D-D, řez E-E, řez F-F, řez G-G, pohled jihovýchodní, pohled jihozápadní, pohled severovýchodní, pohled severozápadní.

6. Závěr

Snahy o záchranu hradu Frymburk u Nového Hrádku, respektive o zajištění a stabilizaci jeho zříceniny, procházely od 2. poloviny 20. století do současnosti několika fázemi. V té první, během níž byl hrad ve vlastnictví státu a ve správě Československých státních lesů, usilovali o jeho záchranu zejména projektant František Novotný a pracovník památkové péče Robert Řemínek. Došlo k mnoha jednáním a bylo vypracováno množství nejrůznějších návrhů na zajištění zříceniny hradu Frymburk. Zřejmě nejbliže k realizaci plánů na konzervaci zříceniny bylo na přelomu let 1976/1977. Tehdy bylo zajištění hradu zahrnuto do pětiletého plánu, vznikl podrobný projekt a stavebně historický průzkum hradu. Pozornost však byla zaměřena na významnější objekty v okrese. Jediným hmatatelným výsledkem ve prospěch hradu tak zůstalo pouze opakované vykácení stromů a náletových dřevin v jeho areálu.

Po změně politického režimu na počátku 90. let 20. století, která přinesla změny ve společnosti, vznikla nová iniciativa na záchranu hradu. V Novém Hrádku bylo založeno občanské sdružení Kruh přátel hradu Frymburku, které usilovalo o záchranu hradu. Počáteční nadšení jeho členů ale po krátké době vyprchalo. Svou roli sehrál zřejmě také fakt, že hrad byl navrácen potomkům původních majitelů, kteří měli logicky také povinnost o něj pečovat. Přestože Kruh přátel hradu Frymburku existoval pouze necelé tři roky, zanechal za sebou velký kus práce a jeho působení lze hodnotit pozitivně.

V letech 1994-1996 si hrad Frymburk pronajal Zdeněk Steklý. Jeho upřímná snaha pomoci chátrající hradní zřícenině však netrvala dlouho. Skončila víceméně kvůli organizačním záležitostem. Je nutno ovšem vyzdvihnout, že v tomto období došlo k první konzervaci hradního zdiva, kdy byla provedena oprava průjezdu brány, doplněny vypadlé pískovcové články a osazena nová vstupní dřevěná vrata do vstupní brány.

V letech 2007-2010 se v možnosti záchranu hradu angažovalo občanské sdružení Společnost ochránců památek ve východních Čechách. Bylo uspořádáno množství brigádnických akcí, při kterých byl celý hradní areál zbaven vzrostlých stromů a náletových dřevin a studna provizorně zakryta. Hlavním přínosem však byla medializace a propagace problematiky záchranu hradu.

Na konci roku 2010 hrad přešel na nové majitele. Jejich cílem je celková postupná konzervace hradní zříceniny a její zpřístupnění veřejnosti. Na podporu této činnosti bylo založeno občanské sdružení Nový kruh přátel hradu Frymburku. Po přípravě projektové dokumentace začala v roce 2012 konzervace zdiva jihozápadního nároží hradu.

Ve sledovaném období došlo k několika nadějným snahám o záchranu hradu, které však vždy z nejrůznějších důvodů skončily. Ať už to bylo z finančních, organizačních, ideových či jiných důvodů. Frymburk vždy přitahoval a stále přitahuje pozornost veřejnosti, badatelů, odborníků a

většině z nich nebyl a není jeho osud lhostejný. Můžeme jen doufat, že současní majitelé hradu budou těmi, kterým se podaří uskutečnit jeho zajištění a konzervaci.

Výzkum problematiky hradu Frymburk, jeho historie, stavební podoby a archeologie tímto zcela jistě nekončí a bude i nadále pokračovat. Tato zajímavá hradní zřícenina si naši pozornost určitě zaslouhuje.

7. Seznam pramenů a literatury

7.1 Archivní prameny:

Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Josefově, odborná spisovna, složka Frymburk hrad.

Národní archiv, Státní památková správa 1946-1964, Památková místa, Frýdlant – Fulnek: Frymburk, okres Dobruška, kart. 157, inv. č. 229.

Státní oblastní archiv v Zámrsku, nezpracovaný fond Velkostatek Nové Město nad Metují, Památkový úřad 1923-1947, sign. VII/4/5, kart. 515.

Státní okresní archiv Náchod, ONV Náchod, Hrad Frymburk 1960, 1968, 1973, kart. 1351, inv. č. 3395, 457.3, 10 listů.

Státní okresní archiv Náchod, Hrad Frymburk – Popis hradu, konzervační práce 1983-1989-1990, kart. 2302, inv. č. 4455, 404, 87 listů.

7.2 Orální prameny:

Osobní svědectví Anny Markové ze dne 7. 10. 2013.

Osobní svědectví Zdeňka Steklého ze dne 22. 10. 2013.

Osobní svědectví Roberta Řemínka ze dne 26. 7. 2014.

7.3 Ostatní prameny:

KOŘANOVÁ, K. - ŠTĚTINA, J: *Frymburk – hrad u Nového Hrádku*, rukopis, 2010, 49 stran.

Úřad městyse Nový Hrádek, složka hrad Frymburk, nezpracováno.

Městský úřad Náchod, Odbor výstavby a územního plánování, Úsek památkové péče, spis hrad Frymburk.

Materiály Společnosti ochránců památek ve východních Čechách, nezpracováno.

7.4 Literatura:

ANDĚL, E.: *Kronika rodu Andělů z Ronovce*. Praha 2008.

DRAGOUN, B.: *Frymburk*. Nový Hrádek 1992.

DURDÍK, T.: *České hrady*. Praha 1984.

DURDÍK, T.: *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha 2009.

HEBER, F. A.: *Böhmens Bergen III, Vesten und Bergschlösser*. Leitmeritz 1845.

JANKŮ, K.: *Hrad Frymburk u Nového Hrádku*. Nové Město nad Metují 1925.

MENCLOVÁ, D.: *České hrady I*. Praha 1972.

PTÁČKOVÁ, J. (ed.): *Frymburský almanach*. Nový Hrádek 1992.

SEDLÁČEK, A.: *Hrady, zámky a tvrze království českého*. Díl druhý. Hradecko. Praha 1883.

ŠANDERA, M.: *Páni z Dobrušky a z Opočna*. České Budějovice 2007.

7.5 Studie a články:

BOUZA, E.: *Frymburk*, in: Orlické hory a Podorlicko sv. 5, Hradec Králové, 1973, s. 295-298.

ČÍŽEK, J.: *Stavební dějiny hradu Frymburku v 18. století*, in: Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Josefově, ediční řada Monumenta vivent sv. 2, Jaroměř-Josefov, 2012, s. 71-76.

KHOL, R.: *Třicet let snah o záchranu hradu Frymburk (1960-1990)*, in: Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Josefově, ediční řada Monumenta vivent sv. 3, Jaroměř-Josefov, 2013, s. 101-113.

KHOL, R.: *Několik poznámek k nejnovějšímu výzkumu stavebních dějin hradu Frymburk a stručný nástin činnosti Kruhu přátel hradu Frymburku*, in: AD HONOREM: sborník vydaný při příležitosti sedmdesátých narozenin PhDr. Jiřího Němečka, Společností ochránců památek ve východních Čechách, Hradec Králové, 2013, s. 107-114.

MATOUŠ, V.: *Velká selská rebelie na opočenském panství roku 1628*, in: Orlické hory a Podorlicko: sborník vlastivědných prací, Okresní muzeum Orlických hor 11, Rychnov nad Kněžnou, 2001, s. 160-165.

MUSIL, F.: *Několik poznámek ke starším dějinám Podorlicka*, in: Orlické hory a Podorlicko: sborník vlastivědných prací, Okresní muzeum Orlických hor 10, Vamberk, 2000, s. 15-23.

SLAVÍK, J.: *Tři nejstarší vyobrazení hradu Frymburka*, in: Dodatek k výroční zprávě Národního památkového ústavu v Pardubicích za rok 2003, Pardubice, 2004, s. 5-7.

SLAVÍK, J.: *Drobtý z dějin hradu Frymburka*, in: Panorama z přírody, historie a současnosti Orlických hor a podhůří 17, 2009, s. 61-64.